26543 br. 1/1928.

Nova Revija

vjeri i nauci

Nouvelle Revue

de vie religieuse et intellectuelle

God. (Année) VII. 1928.

Uređuje (Rédacteur en chef)
O. P. Dr. Grabić,
profesor bogosl. u Makarskoj.

Uredništvo i uprava: Franjevački Samostan - Makarska —
Direction-rédaction: Couvent des Franciscains - Makarska
Dalmatie (Yougoslavie)

Tiskara „Kačić", Šibenik.

NOVA REVIJA
(NOUVELLE REVUE)

God. VII. Makarska 1928. Br. 1.

Dr. Brkaš:

Obrana svećeničkog celibata.

„Qui potest capere capiat. — Tko može shvatiti neka shvati.“ *Mat. XIX.*

Résumé: *La valeur du célibat catholique.* — Le célibat a des nombreux adversaires. Cependant les médicins modernes se déclarent en faveur de la chasteté sexuelle — C' est dans l' Ecriture Sainte et dans un amour plus parfait de Dieu que se trouve la base du célibat. — Jésus-Christ est l'idéal de la virginité. — Par rapport à l' apostolat des ecclésiastiques, quelles sont les avantages du prêtre non marié et quelles les difficultés du prêtre lié à la famille. — Dans les missions et au temps de persécution la position des prêtres non mariés est bien meilleure de celle des prêtres mariés. — Les attaques de Luther contre le célibat ecclésiastique. — La formation du jeune clergé catholique. — La vie réelle et le célibat. — Le mariage n'est nullement un remède efficace contre la dépravation du prêtre. — Les cas de la dépravation morale des ecclésiastiques sont exagérés. — Le néo-malthusianisme et le célibat ecclésiastique. — C'est seulement dans l'école de N. S. Jésus-Christ que nous apparait toute la valeur et la raison d'être du célibat catholique.

1. Hajka na celibat.

Celibat u našem jeziku znači beženstvo. Zreo muškarac može da se ne ženi s raznih razloga. Siromašan je pa nema sredstava da uzdrži sebe, ženu i djecu, — i on se ne ženi. Željan je raspuštena života — dakako da za ovakoga i nije ženidba, jer i on sam osjeća, da je ženidba jaram, koji on ne voli da nosi. Čovjek hoće da sve svoje sile posveti znanju i umjeću, pa i sam vidi, da bi mu ženidbeni život nametnuo drugih dužnosti, koje bi mu odnosile mnogo vremena i duševne energije — pak se i on odriče ženidbe za ljubav znanstvenog nastojanja. Kod nas je najobičniji celibat katoličkog klera, dotično katoličkog svećenstva, kojemu je zabranjeno za čitavog života da stupi u bračnu svezu. Ovaj celibat u širem značenju nosi za sobom još i to, da se svećenik odriče svih hotimičkih, nepristojnih misli, želja, osnova i djela,

Svećenički je celibat postao u naše doba kamenom spoticanja. Napadaju ga odasvuda. Mnogi misle, da je celibat štetan i za ljudsko zdravlje, i da oni koji žive u čistoći već prerano sebi kopaju grob.

Drugi vele, da je celibat tako teška dužnost, da je nije moguće izvršivati. Ovo je najjači razlog današnje hrvatske starokatoličke crkve. Njezini predstavnici uzimanjem žena htješe praktično i katoličkim svećenicima i katoličkom svijetu pokazati, da je beženstvo, celibat neodrživ.

Slabosti ljudskoj, koja se radi umjetne razvratnosti još i više osjeća, teško je vjerovati, da se u našem vijeku može naći ljudi, koji žive savjesno, čisto i bez žene, pa ona postaje sumnjiva prema beženstvu katoličkoga klera. Ovakih sumljivaca ima mnoštvo u našem društvu, ne izuzimljući ni same katolike. Moj članak želio bi da unese nešto svijetla u ovo doista mučno pitanje.

2. Spolna čistoća u očima liječnika.

Celibat, beženstvo, uzdržljivost i čistoća ni najmanje ne škode ljudskome zdravlju. Za ovo naše stanovište navest ćemo nesumljive svjedoke.

Dr. *Francotte*, sveučilišni profesor i liječnik u Belgiji (Liège) evo što piše: „Doživotna spolna uzdržljivost katoličkoga klera u skladu je s ljudskom naravi. Tobožnje bolesti radi beženstva ničim i nigdje nijesu dokazane".

Godine 1902. na međunarodnom liječničkom kongresu u Bruxellesu učenjaci, liječnici, suglasili su se u ovoj preporuci mladosti „Treba mušku mladost poučiti nesamo da spolna čistoća i uzdržljivost: nijesu škodne, nego da se ove kreposti i s liječničkoga gledišta preporučuju." I ovo je bila želja i preporuka liječnika svjetskoga glasa kao što su: Lesser, Belzer, Bulureaux, Gaucher, Barthélemy i t. d.

Liječnik *Ch. Féré* kaže: „Oni, koji su duševno sposobni da znadu što je čistoća, mogu da je i drže bez ikakve štete po zdravlje, koje nije u nikakvoj vezi sa spolnim nagonom. Baš oni liječnici, koji su se bavili spolnom higijenom, znadu vrlo dobro da uzdržljivost nije škodna."

Londonski sveučilišni profesor *Beale* veli: „ Ne može se dovoljno naglasiti, kako je najsavršenija spolna čistoća i uzdržljivost u potpunome skladu sa zakonima zdravlja i ćudoređa."

3. Seksualna ekonomija.

Često se puta čulo — a i još se čuje — da celibat loše djeluje na razvoj živčanih i duševnih bolesti; ali je i ovdje stručno proučavanje odnijelo pobjedu. Danas se pouzdano s liječničke strane može ovo da kaže: „Ludilo i celibat samo su u prividnoj vezi. Celibat može da bude posljedica duševne bolesti, ali nikako njezin uzrok. Manji je postotak neženja duševno bolestan — dakako u razmjeru množine — nego li oženjenih ljudi, koji su u većim brigama nego su neženje. Kada se je u Lionu pred liječnicima branio svećenički celibat, protivnici nijesu imali što sa zdravstvene strane da protiv celibata iznesu. Ni Talijanac Montegazza, koji nije nikakav odvjetnik celibata, ipak mu s liječničkog gledišta nije prigovarao. Pače fiziolozi u celibatu nalaze mnoge prednosti. Hervey i Haller opazili su, da i ptice u celibatskom stanju mnogo više živu; a njihova opažanja potvrđuje i moderna fiziologija. Svakako celibat i spolna uzdržljivost čuva mnoge druge korisne duševne sile. Seksualna ekonomija u prilog je duljini ljudskoga vijeka i razvijenijem umnom aktivitetu ljudi." — Féré.

Njemački profesor Aschaffenburg u Kölnu, koji se bavio živčanim bolestima mladih ljudi, evo što veli: „ Priznajem, da je osobito u naše doba teško čisto i uzdržljivo živjeti, ali mladiće mogu da uvjerim, kako im odatle ne prijeti nikakva živčana pogibao. "

4. Iz liječničke prakse.

Glasoviti specijatist za ženske bolestiu *Parizu A. Fournier* i kaže: „Nepravedno se govori, da je spolna čistoća štetna za mlada čovjeka. Ja sam u mom poslu bio na položaju da vidim tu štetu, ali je nigdje nijesam opazio." — Liječnik *R. Waldvogel* u *Göttingenu* držao je predavanja pred učenicima o spolnim bolestima i ovo im je kazao: „Reklo se, da je čistoća s fiziološke strane škodljiva. O ovome se mnogo prepiralo. Sada se može kazati, da je velika većina stručnih ljudi izjavila i dokazala, da čistoća nije štetna; tek vrlo malen broj bio je onih, koji se nijesu tako očito za čistoću izjavili." *Lobedank* veli: „Ima ih koji misle, da spolna čistoća bez štete po zdravlje ne može dugo čuvati. Po mnijenju svih liječnika, koji su se ovim pitanjem bavili, to je mišljenje potpuno krivo. Nitko ne može dokazati, da je čistoća škodila inače zdravu čovjeku . . . I ja sam se lično, nastavlja dr. Lobedank. bavio za dvadesetpet godina seksualnom higijenom. Mnogo je bilo mojih klijenata, koji me odbjegoše, jer

im je bila teška moja metoda spolne čistoće, pak od drugih potražiše savjeta, koji bolji odgovaraju njihovim željama ; ali oni koji su se podvrgli momu načinu liječenja, nijesu se pokajali. "

I još drugih jednako uvaženih glasova čuje se u ovome pravcu. *Dr. Albert Moll* ovako se izrazuje: „I ja sam uvjeren, da čistoća i uzdržljivost za veliku većinu ljudi ni u mladosti ni u zrelosti ni nigda ne škodi zdravlju. Uvijek treba ovu činjenicu iznositi : što se dulje u čistoći živi, lakše je čisto živjeti . . . Treba svim silama pobijati praznovjerja, kao da su za mladost nužni bilo koji i bilo kakvi puteni odnošaji, i to da se tobože zaštiti njezino tjelesno zdravlje. "

5. Zdravlje svećenika-neženja.

Dr. Löwenfeld, liječnik živčanih bolesti u *Monakovu,* ispitivao je zdravstveno stanje katoličkog klera u Njemačkoj pa evo do koga je on rezultata došao u vezi s celibatom : „Katolički kler u svojoj cjelini ne pokazuje ništa osobita u živčanom pogledu u vezi s celibatom. Ne može se kazati, da je kod njega živčano ili nevrastenično oboljenje češće nego kod ostalih, pače seoski su župnici vanredno dobra živčanog sustava. Kod nevrasteničnih klerika i svećenika, koji su me u svoj bolesti pohađali, obično nijesam našao, da bi njihova bolest bila u kojoj uzročnoj vezi sa spolnom uzdržljivošću, nego su po srijedi bili drugi razlozi . . . Čovjek, normalno razvijen, kojemu snaga volje nije mnogovrsnim tjelesnim požudama oslabljena, s vrednim i zaposlenim životom može bez većih poteškoća da živi čisto i uzdržljivo. I ovakav je život lakši, što ga je čovjek dulje provodio. "

6. Neženja u pogibli ?!

Za katolički celibat nijesu mirodavni zdravstveni razlozi. Pače naprotiv, kada bi postojali zdravstveni razlozi protiv djevičanstva i uzdržljivosti, jednako Crkva nebi od toga odustala. Ta zdravlje nije najveće dobro ni na ovome svijetu. Čovjek je na zemlji da služi obitelji, državi, narodu konačno Gospodinu Bogu. Svako zvanje i svaki stalež ima svojih žrtava. I žene pri rađanju često puta umiru. Dakle polažu svoj život za svoj porod. Zar zato da se ljudi ne žene, a žene ne udaju ? ! I roditelji u trudu za uzdržanje svoje obitelji više puta naporima podlegnu. I žene i muževi svoj život i svoje zdravlje dužni su da založe za svoju djecu, jer oni i jesu cilj njihovu zajedničkom bračnom životu.

Nikakvo zvanje nije bez pogibli po zdravlje ljudi. I rad-

nici i obrtnici i činovnici i liječnici i učitelji imadu svojih križa. Nikome i ne pade na pamet, ako je savjetan u svom poslu. da se svome zvanju otimlje, jer je čovjeku odredjeno pa gdje bio— makar i lijenčario — da će u znoju lica jesti kruh. Dakle, ako bi i kada bi radi svoga celibata svećenstvo i u pogledu zdravlja prinosilo žrtava, tada bi i te žrtve bile opravdane, jer bi se snosile u vidu daleko većih dobara, koja beženstvo uvjetuje.

7. Čistoća pred brakom.

Katoličko svećenstvo nije zato bez žena, što je to zdravije, po zdravstveni napredak povoljnije i po čovjeka slobodnije. Ovdje su odlučni mnogo jači razlozi.

Katolička Crkva odlučno veli, da je celibat savršenije i Bogu draže stanje negoli ženidba. Nije to nauk, koji se razvio tekom vjekova u Crkvi, nego ga je Crkva baštinila od Gospodina po velikom apostolu naroda sv. Pavlu (I Korinć. VII.). Apostol je bio neženja i čistoću čuvao. Piše on Korinćanima, da bi želio, da i oni budu kao on, ali im to ne zapovijeda. Pače, on im nalaže: „Ako li se ne uzdrže, neka se žene i udaju."

No i ovaj nauk treba pravo razumjeti. Nije odmah zato onaj savršeniji i svetiji, koji se obvezao na beženstvo. Mirne duše možemo reći, da ima ljudi, koji su oženjeni, a tako sveto i izgledno žive, da daleko u svetosti i u čestitosti nadvisuju i samoga pogdjekojeg svećenika, koji zato što je preuzeo dužnost celibata nije bolji ni svetiji, ako nije vjeran svim svojim dužnostima. Beženstvo jest, radi Krista, savršenije nego vjenčanje. Pred Bogom je zaslužniji čist život negoli bračni. No, zato se ne može kazati, da brak nije dobar i dopušten, jer je sv. Pavao već davno kazao : „Tako i onaj, koji udaje svoju djevicu (kćer), dobro čini, a onaj, koji je ne udaje, bolje čini. "

Crkva hoće, da njezino svećenstvo živi iz ljubavi prema Bogu što savršenijem životom. S toga je konačno celibat na Zapadu za katolički kler najsvečanije naredjen na II. lateranskom saboru (1136). To je naredba tako oštro naglašena, da je svaka ženidba među katoličkim klerom (od subdjakona do biskupa) bila proglašena nevaljanom.

Psihološki i kršćanski motivi ovoj strogoj crkvenoj praksi nalaze se na naznačenom mjestu i kod sv. Pavla : „Tko je neoženjen, brine se za Gospodnje, kako će ugoditi Gospodinu ; a koji je oženjen, brine se za svjetsko, kako će ugoditi ženi, pa

je razdijeljen. I žena neudata i djevica brine se za Gospodnje da bude sveta tijelom i duhom; a koja je udata, brine se za svjetsko, kako će ugoditi mužu. "

8. Brak kao zapreka Božjoj ljubavi.

Ženidbeni život po naravi same stvari priječi čovjeka u savršenoj ljubavi prema Bogu, na koju je radi svoga položaja svećenstvo pozvano na osobit način. Ta svećenici su posrednici između Boga i ljudi. Oni su dužni da svojim životom pokazuju biranije pute savršenstva ostalim vjernicima, a u tome je bez dvojbe ženidbeno stanje zapreka. Radi lako shvatljivih razloga navest ću u latinskom tekstu ono, što sv. Toma o ovome piše, a to je iskustvom očito dokazano: „Usus autem carnalis copulae retrahit animum ne totaliter feratur in Dei servitutem, dupliciter: uno modo propter vehementiam delectationis, ex cuius frequenti experientia augetur concupiscentia, ut etiam philosophus dicit. Et inde est quod usus venereorum retrahit animum ab illa perfecta intentione tendendi in Deum. Et hoc est quod Augustinus dicit: Nihil sentio quod magis ex arce deiiciat animum virilem quam blandimenta feminea, corporumque ille contactus, sine quo uxor haberi non potest! Alio modo propter sollicitudinem quam ingerit homini de gubernatione uxoris, et filiorum, et rerum temporalium, quae ad eorum sustentationem sufficiant."[1]) I dopušteno uživanje bračnih užitaka i skrb oko žene i odgoja velika bi bila zapreka katoličkom svećenstvu u težnji za što savršenijom Božjom i Isusovom ljubavlju.

9. Nasljeduj Krista!

Svećenik je u Kristovoj službi. Isus je bio djevac za čitavoga zemaljskoga života. On je došao na ovaj svijet vanrednim načinom djevičanskoga začeća pomoću Duha Svetoga u utrobi Djevice. I danas se Isus na euharističan način rađa. Nije li posve u skladu i s Utjelovljenjem i sa životom Kristovim i sa Njegovim preporođenjem u Euharistiji, da njegovi najbliži, svećenici slijede Njegov primjer i primjer Njegove neoskvrnjene Majke?

Ako je sv. Pavao tražio uzdržljivost od muža i žene za vrijeme molitve, sv. Pričesti ili posebnih duhovnih vježba, kad kaže: „Ne odijelite se jedno od drugoga, već ako se dogovorite za vrijeme, da se posvetite molitvi, i opet da se sastanete, da

[1]) II a II ae quaest. 186, a. 4.

vas sotona ne iskuša poradi vaše neuzdržljivosti" (Kor. I. VII, 5), koliko li je više prikladan celibat katoličkom svećeniku, koji treba da puno moli, da sv. Misu govori i Svetotastva dijeli!

Ljubav prema Krstu, zaručniku naših duša, Otkupitelju, Bogu-Čovjeku traži barem od koga savršenu ljubav. Ovome zahtjevu treba da odgovori barem svećenstvo, koje je Krist nad sve ostale odlikovao. Savršene ljubavi nema bez savršene žrtve. Savršene žrtve nema, tko nije spreman da se odreče i inače dopuštenih tjelesnih naslada radi božanske Kristove ljubavi. Intimna zajednica s Kristom čini ovu žrtvu laganom, ugodnom. Ona postaje ognjište najsmjelijih duhovnih pothvata, na spas onima, koji čisto žive, ali i na korist Crkve pa i čitavog čovječanstva.

10. Oženjeni i neoženjeni svećenik.

Nesamo duhovni razlozi traže, da svećenstvo vodi čist i djevičanski život, nego su pri tome odlučni i praktični razlozi uspjeha u njegovoj službi. Svećenik je učitelj, otac i pastir. Uspješnije udovoljava svojim dužnostima, ako je bez obiteljskih veza.

Emil Faguet piše: „Protestantski i pravoslavni svećenik često je puta čovjek častan i svake hvale dostojan. No u očima vjernika on nema one cijene i onoga pouzdanja, kao što ga ima katolički svećenik. Vide ga zapletena u sve dnevne brige bračnoga života kao i svakoga prostoga vjernika. Katotički je svećenik uvijek takav: za dana i za noći i za čitavoga života. Njegov život nije raspolovljen: jedan dio za Crkvu a drugi za obitelj. On je vas u službi Crkve. U njemu ne možemo da dijelimo svećenika i čovjeka, nego je on samo svećenik. I ovo pučko uvjerenje u glavnom se osniva na tome, što katolički svećenik nema žene." Svećenici treba da vjernike ispovijedaju. Ovo Otajstvo traži i poštovanje i pouzdanje prema svećeniku. Nitko ne poriče, da poštovanje i pouzdanje ne zaslužuje i istočni oženjeni svećenik. No iskustvo dokazuje, da vjernici radije hrle na ispovijed neoženjenom svećeniku, pače još radije onome, koji se rijetko kada pokazuje u običnom svjetovnom društvu, n. pr. redovniku. Život čista svećenika budi u dušama vjernika i poštovanje i povjerenje.

11. U Pariškoj bolnici.

Župnik treba da živi za svoju župu. Treba da joj posveti sve svoje sile pa i novac, u zgodama i sam život. Nekršćansko i nesvećeničko je shvaćanje, ako župnik misli, da je njegova

župa za obogaćenje njega ili njegove obitelji. Ovome zahtjevu mučno da može udovoljiti oženjeni svećenik.

Za vrijeme njemačko-francuskoga rata (1870), kada su crne ospice (boginje) kosile mlade živote vojnika, dode u bolnicu St. Sulpice protestantski pastor i zamoli katoličkoga svećenika M. Debrasa, da se u ovoj kužnoj bolesti postara i za njegove protestanske vjernike. On mu je naveo i razlog, zašto se ne može kod okuženika da izlaže. „Ta otac sam obitelji, rekao je, pa ne mogu da se izlažem!“ Debras je rado učinio ljubav svome drugu u duhovnoj službi . . . To što je učinio onaj pastor, moglo bi se lako desiti da iz ljubavi prema svojoj vlastitoj koži učini i koji katolički svećenik. No razlika je u tome, što i protestantska pastirska i moralka priznaju opravdanost ovakoga ponašanja! U njima stoji: „Protestanski svećenik je najprije pastir svoje obitelji. Pogrešno je misliti, da je župa pred obitelji. Za pastore kao i za svakog drugog čovjeka obitelj je najvažnija. Tko ne će ovo da prizna, tada je najbolje, da se ne ženi“. A. Vinet: Théologie Pastorale. 2. Paris 1854, str. 181 — 182.

12 Francuski franak povodom Ispovijedi.

Oženjenu svećeniku za glavom su žena, djeca, odgoj muške djece i udaja ženske. Svećeničke dužnosti lako mogu da postanu samo jedno lukrativno sredstvo za potrebu obitelji, a to je bez dvojbe u diametralnoj opreci sa kršćanskim pojmom svećenstva.

Misionar u Siriji Bernier opisuje prilike onamošnjeg oženjenog pravoslavnog svećenstva. On veli: „Ako je popova obitelj prilično opskrbljena, tad će svećenik doći i dva puta kući vjernika da ispovijeda t. j. o korizmi i o Prišašću. Sv. Pričest dijele poslije osam, petnaest i poslije mjesec dana nego se vjernik ispovjedio. Svećeniku je najviše stalo do milostinje, koju obično prima poslije Ispovjedi: franak po osobi. Zapravo ni svećenik ni vjernik ne razumiju, što je Ispovijed. Svećenici siromašne i ne ispovijedaju. Djeca i mladi ljudi i ne znadu, što je Ispovijed. Njih se ne ispovijeda . . .“ Neki je obraćenik istome misionaru kazivao ovaj slučaj: „Došao sam k ispovjedniku-župniku u župi X. Zamolio sam ga da me ustrpljivo sasluša, jer sam se htio baš iskreno i svestrano da ispovjedim. Ispovijed je nešto dulje potrajala. Kad sam bio gotov, pružio sam ispovjedniku običnu milostinju. Kad je svećenik vidio, kako sam mu malu milostinju dao, reče mi, da ovako duga ispovijed zaslužuje dva franka, a

ne samo jedan. Naravno ja sam se na njegovu primjedbu rasrdio pa nijesam mogao više da podnosim ni onoga svećenika ni crkveni ispovjedi.“

13. Materijalna bijeda svećenstva.

Danas je gospodarsko stanje crkava, gotovo u velikoj većini država, vrlo oskudno. Crkvena su dobra oteta. U pomanjkanju sredstava opet se neženjeno svećenstvo može lakše da snadje. Bez obitelji je i bez obiteljskih potreba. Pri sekularizaciji crkvenih pobara, kada malo koja nadarbina može svećenika da uzdrži, uzdržanje klera jedno je veliko pitanje. Oporezovanje po primanju sv. Sakramenata: od sv. Krsta pak do Ženidbe nekršćansko je i daje simonijom. Nikakvim poreznim teretima ne bi se smjeli zatvarati to izvori Božje milosti, koji neprisiljeno moraju da ključaju na duhovnu korist vjernika. Kod nas se svećenstvo ponajviše uzdržavalo redovinom ili luknom. U naravi vjernici su davali svome župniku ono, što je on trebao za svoj vremeni život. Sad je i ovo davanje došlo u krizu. Kod puka je vjera smalaksala, pak on nerado snosi ovaj teret. U tom ga otporu pomaže stranačka demogogija—osobito radićevština—da posije nesklad između puka i svećenika pak da demogozi lakše zagospodare. Već je i državna vlast uvidjela, da svećenstvo od samoga lukna ili redovine ne može da živi pak i ona daje svećenicima nekakvu mjesečnu potporu. To je davanje tako mizerno, da više sliči milostinji i izrugivanju onog staleža, koji je sa svojom moralnom i vjerskom akcijom najbolja zaštita državi pred sve jačom bujicom bezvjere i bezvlađa, kojoj će najprije u čeljust pasti današnja građanska vlast.

Mi znamo, da čovjek pa i svećenik treba da jede, pije i spava. Bez žene svećenik može da bude. ali bez hrane i bez pića on ne može živjeti.

Nevolja kuca na vrata svega svećenstva: oženjenog i neoženjenog. Kako se u ovoj nevolji pomoći?

Ima svećenika, koji su već napustili svoje svećeničko zvanje. Ima ih, koji ga napuštaju, jer im živjeti ipak treba. Danas bi se svećeniku s materijalne strane bolje isplatilo, da je liječnik, sudac ili uopće činovnik. Pače njemu bi se bolje isplaćivalo, kada bi bio i oružnik ili financ. Država bi se za nj više starala. Nije se čuditi, da a među klerom nalazimo takih, koji zagovaraju uz svećeničku službu još i po koju svjetovnu, da se može preživjeti. U ovom su pogledu shvatljivi mnogi svećenički pothvati, ne isklju-

čivši ni trgovinu. kada svećenik mora da trpi sa pomanjkanja životnih sredstava.

Čovjek mora biti odlučan protivnik ovakih nastojanja. Svećenik kao vojnik Kristov treba da ostane kod svoga zvanja. To nalaže i apoštol Pavao, kada piše Timoteju (II, 2. 4.): „Nijedan koji se bori, ne zapleće se u poslove ovoga života, da ugodi vojvodi. Svak priznaje današnju oskudicu klera. Nema ga nigdje preveć. To vrijedi i za našu i za pravoslavnu crkvu. Duhovne su potrebe velike: poučavanje djece u vjeronauku, sv. Čini osobito sv. Misa, propovijedi, Ispovijedi, sv. Pričest, pobožna društva, vođenje župskoga ureda, katolička akcija, orlovi, omladinska društva, savjeti po našim zapuštenim selima u svim pitanjima i gospodarstva i zdravstva i t. d. Dotječe li uopće snaga jednoga čovjeka, da doskoči svemu ovome, pogotovo u kojoj prostranoj i brojnoj župi. A takovih je kod nas većina. Svećenik treba da je vas na službu puku. Njemu ne ostaje vremena, da se bavi drugim čisto svjetskim poslovima, osobito ne za svoju vlastitu korist. Ovo bi ga drugo zanimanje posve osvojilo, pak bi izgubio smisao za duhovni poziv i izjednačio bi se s drugim ljudima.

Svećenici, koji nemaju žena, lakše će i ovu krizu proći. Neka ožive svoj svećenički duh, podvostruče svoje duhovne pothvate, pak će vidjeti, da ih Providnost Božja ne će zapustiti. Vjernici treba da osjete, da oni trebaju svećenstva, da oni bez njega mogu živjeti. I naša država treba da osjeti našu prisutnost po djelima naše kršćanske akcije. Bilo bi potrebno, da sve demokratske vlade uvide, da one vladaju kršćanskim narodom, koji ne dopušta gaženja svojih prirodnih i vjerskih prava: bilo u državi, bilo u školi, bilo u crkvi, pak bi se vidjelo, da im onda ne bi bilo teško dati i svećenicima iz zajedničke blagajne ono što ih ide po njihovu radu, po Bogu i pravici i po učinjenim uslugama narodu i državi. I u ovom smjeru mogu se svćenici samo onda maknuti naprijed, ako su sami na svom mjestu, svijesni svoje uzvišene službe. Oni moraju složno nastupati nesamo u privatnom, nego i u javnom političkom radu za pobjedu kršćanskih načela u cjelokupnom životu, pak će se uvjeriti, da onda ni narodu ni najškrtijoj vladi ne će pasti na pamet, da im zakrate ono, što je najnužnije za život. Oni će i sami uvidjeti, da nema jeftinijeg, ali zato ni korisnijeg ni radišnijeg radnika do svećenika.

(Nastavit će se.)

Dr. O. K. Balić:

Marija-Posrednica naša.

Dignare me laudare Te, Virgo sacrata!
Si auctoritati Ecclesiae vel auctoritati Scripturae non repugnet, videtur probabile quod excellentius est, attribuere Mariae.
(Scotus, Sent. lib. III, dist. III, qu. I.

Résumé — *Marie, Médiatrice de toutes les grâces.*

1. Entré en matière et position de la question. — C' est un sentiment général parmi nous, que la Mère de Dieu est aussi notre Mère; qu' Elle est notre médiatrice au ciel. Ce sentiment est né avec le christianisme lui — même; il a traversé vingt siècles et il s' est communiqué jusqu-à — nous. Il doit se lier avec quelque vérité religiuse, dont il tire sa force et son aliment. Quelle est cette vérité? La voici: Marie est la *Corédemptrice.* Marie nous a acquis en association étroite et singulière avec le Rédempteur, tout ce que le Rédempteur nous a mérité.

2. Sens précis de l' assertion. — On doit pouvoir entendre ici par le mérite *de condigno* celui qui est fondé sur une promesse certaine de la part de Dieu et pour lequel la récompense est donc comme un acte de justice, Dieu s' étant rendu notre débiteur par sa promesse: *Debitorem se fecit promittendo,* dit saint Augustin, Ce mérite n' exige pas une égalité methématique entre ce qui est donné et ce qui est rendu; il n' en résulte pas un droit formel, mais un „droit amical." Marie a pu mériter ce droit sur toutes les grâces de notre sanctification. Plan de revanche divine, Fiat prononcé par la Vierge à Nazareth et au Calvaire, ce sont les trois signes certains par lesquels nous connaissons une promesse implicite de la part de Dieu de conférer à Marie un droit unique sur toutes les grâces de notre salut. Donc, Elle les a méritées comme le Redempteur à qui elle est en cela associeé et avec qui elle est unifiée, d'un mérite qui peut être appelé *de condigno.*

3. Plan de revanche divine. — La rédemption est contre — partie de la chute; c' est, dans les desseins de Dieu, une revanche. Et, comme il y a le nouvel Adam pour réparer les désastres occasionés par le premier, il y aussi la nouvelle Eve, et c' est la Vierge-Mère. La mort par une femme et la vie par une femme. Le nouvel Adam est inséparable de la nouvelle Eve; dans l' économie réelle jamais Dieu n' a conçu l' un sans l' autre; Elle Lui est associée si intimement que Incarnation, Rédemption — tout dépendait de son Fiat.

4. L' Annonciation: premier Fiat de la Corédemptrice. — Dieu immortel communique par une légation sa volonté à Marie. Gabriel témoigne que Dieu a voulu que l' Incarnation relevât du consentement de Marie et d' un consentement tout à fait libre et de bon plaisir. La Vierge délibère et accepte; Elle prononce le Fiat; Elle devient la Mère de la Victime de notre salut. Marie avec Jésus — *per modum unius* — commence notre rédemption.

5. Marie au Calvaire : deuxième Fiat de la Corédemptrice. — Marie n est pas Mère d'un Homme — Dieu, naissant d'abord, puis devenant Victime ; Elle est Mère d' une Victime. Sur cette Victime, Elle possède des droits réels, car c' est son Fils. Marie sacrifie ces droits, et par ce fait même Elle s' associe au mérite de la Victime, qui est un mérite *de condigno*. Sur le Calvaire il n' y a qu' un autel, une Victime, un mérite

6. Deux caractères spécifiques de la médiation de Marie. — La médiation du ciel s' appuie sur les mérites acquis ici-bas. Marie a mérité. avec Jésus — *per modum unius* — notre salut, *la grâce*. Jésus a le dro it sur le fruit de ses mérites ; Marie l'a avec Lui. Toute grâce, qui est l' objet de la médiation du Christ, est également l' objet de la médiation de Marie.

7. Conclusions pratiques. — Dieu veut que sa Mère soit à présent plus aimée que jamais Elle ne l'a été. Préparer la définition de l' association de Marie au Christ Rédempteur est réaliser cette intention divine. Il suffit pour cela que la fête accordée à la Belgique devienne une fête universelle. *Lex orandi, lex credendi.* — Projet d' un Congrès Marial à tenir en Yougoslavie.

I. Kroz tamu k svijetlu.

Sveti Oci i drugi pobožni pisci prvih vjekova kršćanstva, često puta govore o Bl. Djevici Mariji kao posrednici. Marija je nazvata posrednica svijeta, tajanstveni most, koji zemlju s nebom spaja. ključ, koji nam vrata nebeska otvara, kanal svih dobara . . . " (**S. Ephraem,** *Prec.* 2 et 4 *ad Deip.* Cfr J. S. **Assemani, S. Morabek Et S. E. Assemani ;** *S. P. N. Ephraem Syri opera omnia* . . . , t. III, p. 524 — 526. Rom. 1746). „Ona je postavljena posrednicom između Boga i ljudi, da razruši zid neprijateljstva, koji ih je rastavljao i da nebo sa zemljom što uže sjedini." **(Basil. Seleuc.,** *Orat.* 39, n. 5. Migne, P. G., t. 85. col. 444). Nesamo to, nego kršćanska starina aplicira Bl. Djevici i one nazive, koji se uopće upotrebljavaju da se označi naše otkupljenje po Bož. Spasitelju. Marija je nazvata „svijetlo, koje čitav svijet rasvijetljuje, uzrok našega spasenja, nada kršćana, otkupljenje smrtnika, utočišće čovječanstva, izvor sviju milosti . . ." **(Passaglia,** *De Immac. Conc.*, sec. 5 6, Rom. 1865).

U ostalom. čemu ova svjedočanstva nabrajati ? Zar se uopće može zamisliti pravi kršćanin-katolik, koji ne bi osjećao, da je Marija njegova posrednica u nebu ? U našim molitvama, u našem čitavom duhovnom životu, mi pretpostavljamo. da je Bl. Djevica nesamo Majka Božja nego i Majka naša. Ovo duboko osvjedočenje izvor je naše pobožnosti i ljubavi prema Mariji, izvor je onog blaženog mira i pouzdanja, koje nastaje, kad smo

se pod Njezinu zaštitu stavili. I ovaj tako živi, tako nježni. tako duboki i sveopći osjećaj prema našoj duhovnoj Majci ; ovaj osjećaj, koji se je zajedno s kršćanstvom pojavio na zemlji ; kojega su Sveti Oci veliki naučitelji Crkve svedrno pobuđivali i osnaživali ; koji je kroz dvadeset vjekova odolijevao svim nasrtajima i zamkama, te do nas dopro, a da ništa od svoje energije nije izgubio, ovaj kršćanski osjećaj ne može da bude djelo ljudsko, on se mora promatrati kao neki tajanstveni nagon, što ga je Bog zasadio u srce ljudsko ; on se mora temeljiti na nekim objavljenim istinama iz kojih svoju snagu crpi. Danas teolozi istražuju, koje su to objavljene istine ; oni se naprežu da shvate pravo začenje, temelj, teološku vrijednost tradicionalne nauke o Mariji — našoj duhovnoj Majci. Povod ovomu istraživanju bila je dogma Neoskvrnjenog Začeća. Na 8 prosinca 1854, Marija se ukaza čovječanstvu, na osobiti način, lijepa i privlačiva : bila je bolje poznata, a potom i više ljubljena. Ova ljubav, koja nikada ne veli : „Dosta", prisilila je Marijinu djecu, da traže, koji bi još nakit mogli nadodati blistavoj kruni, što je vjekovi postaviše na čelo Presvete Djevice. I dok neki nastoje, da se proglasi dogmom Marijino tjelesno uznešenje na nebo, drugi neumorno rade oko pripremanja nove dogme o Marijinu posredništvu.

Na stotine se je već članaka napisalo o ovoj nježnoj i utješnoj nauci katoličke Crkve. Teolozi svjetskoga glasa nijesu žalili ni truda ni muke samo da malko unesu svijetla u ovo mračno područje mariologije ; da dokažu, kako je, za svaku milost, što se dijeli stvorenim bićima, Marija posredovala, pa je mi za to molili ili ne. Ne može se reći, da Jugoslavija zauzimlje posljednje mjesto u ovom pohvalnom radu. Članak ljubljanskog profesora Dr. Jan. Fabijana (*Bog. Vesnik*, 1925, p. 1 12 ; 119 143) bio je lijepo primljen i izvan naše domovine. Poznati su također članci našeg zagrebačkoga profesora g. Bakšića (Cfr *Bogosl. Smotra*, XV, 1927. p. 321 — 348).

Koji je rezultat ovog zamašnog istraživanja o Marijinu posredništvu ? Svi mi osjećamo, da je Bl. Djevica naša duhovna majka, naša posrednica. No da li Ona sve i pojedine milosti dijeli tako da se nijedna milost ne daje bez Njezina posredništva ? Otkud Mariji pravo na milosti, što nam ih je Isus zaslužio ? Silan se je materijal nakupio, svjedočanstva su Svetih Otaca nadugo proučavana, da se na ova i slična pitanja odgovori. No tu još nema dovoljne jasnoće—dovikuje g. Bittremieux—ne donose se

uvijek dokazi, koji bi nešto važili. **(Bittremieux,** *De Mediatione universali B. M Virginis quoad gratias*, str. 3. Bruge, 1926). Louvainski bi se profesor zacijelo varao, kad bi mislio, da je on konačno pitanje riješio, da je posljednju riječ rekao. Mi smo u tami i mi ćemo, po svoj prilici, još dugo u tami ostati. Mi danas nekim podsmijehom čitamo rasprave jednog Tome Akvinca, jednog Bonaventure o Neoskvrnjenom Marijinu Začeću. Povijest nas uči da, na osobiti način u mariologiji, Providnost vodi ljudski rod kroz tamu k svijetlu. I ova se povijest opetuje! Dogme su učinak milosti, a ne uma. No Crkva ne običaje neku istinu dogmatizirati prije negoli je teolozi dobro prouče i razne poteškoće riješe. Mi dakle treba da se malo po malo primičemo svijetlu; da "pomognemo Duhu Svetomu" raspršati tamu.

Nije uputno utvrđivati zidove, pokrivati kuću, akoli temelji nijesu dobro namješteni. Prije nego počnemo promatrati Bl. Djevicu, kako u nebu dijeli sve milosti, što ih primamo, treba da dokažemo, da li Ona i zašto dijeli te milosti. Od ovom pitanju ovisi sve; tko ga riješi, može reći, da je nauku kat. Crkve o Marijinu posredništvu, doveo u predvorje dogmatizacije. Mi ćemo se u ovo par redaka isključivo ovim pitanjem pozabaviti.

Sve milosti, što ih je Isus zaslužio rodu ljudskomu, i Marija ih je zajedno s Isusom — jer modum unius — zaslužila, i to *de condigno*. U ovoj — malo neobičnoj — tvrdji, mi nalazimo odgovor na spomenuta pitanja, t. j. zašto Marija ima pravo da dijeli sve milosti; zašto mi svi osjećamo, da je Marija naša duhovna majka . . . Logika je jasna; tu sumnje nema. Radi se samo o tom, da se dokaže. da nam je u istinu Marija zajedno s Isusom. *de condigno* zaslužila sve milosti našeg otkupljenja posvećenja i spasenja. Da to postignemo promotrit ćemo ukratko: smisao tvrdnje o Marijinim zaslugama *de condigno*; Božji nacrt otkupljenja; Marijin Fiat; Mariju pod križem.

2. Smisao teze: Marija je bila pridružena zasluzi de condigno našeg otkupljenja i posvećenja.

Sveti Oci, u borbi proti Pelagijancima, riječju zasluga, „meritum" označuju spasonosnu vrijednost dobrih djela. Tom su riječi naznačivali, da je neko djelo drago, ugodno Bogu i da će, ga dobri Bog, prema svomu obećanju nagraditi. U to vrijeme nijesu se još upotrebljavali termini: zasluga *de condigno* i *de congruo*. Ovu su terminologiju uveli stari Skolastici i ova je

razdioba zasluge od velike važnosti; predstavnici raznih teoloških sistema bore se među sobom, kad se radi, da se odrede uvjeti, elementi zasluge de condigno i de congruo.

Obično se veli, da netko zaslužuje *de condigno*, ako je plaća jednaka pohvalnom činu, tako da se iz pravednosti, *ex justitia*, to dobro djelo mora nagraditi. U protivnom slučaju, zasluga je *de congruo*. Vojnik se je uprav viteški borio u ratu; on ima dvojstruku zaslugu: jednu *de condigno*, t. j. plaću, koja je zakonom određena vojnicima, koji se proti neprijatelju viteški bore; drugu zaslugu ima *de congruo*, t. j. da mu kralj, osim redovite plaće, dade neki dar, neku dekoraciju. Istina, kralj nije dužan, da to učini, na to ga pravednost ne obvezuje; no prikladno je, da se kralj prema hrabrim, viteškim vojnicima tako ponaša.

Razdioba zasluge na zaslugu *de condigno* i *de congruo*, jasna je, kad se radi o odnošajima između nas stvorenih bića. No pitanje nije tako jednostavno, kad se radi o odnošajima između nas i Stvoritelja. Pravednost u strogom smislu riječi, jest krijepost, koja daje svakomu, što je njegovo: *constans et perpetua voluntas ius suum unicuique tribuendi*. Nikakvo stvorenje ne može od Boga zahtjevati nagradu kao nešto „svoje" u pravom smislu riječi. Sve naše zasluge, u odnošaju prema Bogu, temelje se na milosti i na tom, što je dobri Bog obećao, da će naša dobra djela nagraditi. Bog nagrađujući naša djela podnipošto se ne odriče te nagrade: to je bilo i to ostaje Njegovo. Napokon, mi smo u rukam Božjim, mi u Stvoritelju živimo, mičemo se i jesmo. Dakle, ne možemo, da Bogu rečemo: Svakomu svoje!

Drugim riječima. Kad se radi o našim odnošajima prema Bogu, mi ne možemo da govorimo o pravednosti u najužem smislu riječi: ne možemo tražiti aritmetijski razmjer između naših dobrih djela i nagrade. Imamo „prijateljsko", a ne „formalno" pravo na nebesku plaću za naša dobra djela. Ovo „prijateljsko pravo" — zasluga de condigno — temelji se u prvom redu na Božjem obećanju, da će nam nešto dati kao nagradu. Bog ne može postati — da se tako izrazim — naš dužnik nego radi svoga obećanja; *„Debitorem Ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo"* **(Augustin.,** *Epist.* CXCIV). Bog je gospodar, mi smo sluge; Bog je otac, mi smo djeca. Ako imamo neke stalne znakove, preko kojih nam dobri Otac očituje svoju volju, t. j. da će bez ikakove sumnje ovo ili ono djelo nagraditi plaćom, koja naravi djela odgovara, mi možemo da govorimo o našim zaslugama *de condigno*. Nije po-

trebno tražiti aritmetijsku jednakost. Dovoljno je, da između našeg čina i nagrade ima neki geometrijski razmjer, i mi možemo da sa sv. Agustinom zavapimo: „*Redde, quod promisisti, quia fecimus quod iussisti.*“

Aplicirajmo ovo našoj tvrdnji: Marija nam je zajedno s Isusom zaslužila *de condigno* sve milosti našeg spasenja i posvećenja. Smisao je tvrdnje jasan. Misija, što ju je Marija morala vršiti u djelu našeg otkupljenja i što ju je Ona vjerno izvršila, takove je naravi, da Marija ima neko pravo na plodove otkupljenja. Umovanje je logično: treba dokazati istinitost premisa. No prije negoli to učinimo, treba da neke poteškoće riješimo, koje se ovdje same po sebi nameću.

Apsolutno je nemoguće — reći će netko — govoriti o Marijinim zaslugama *de condigno*, što se tiče našeg otkupljenja i posvećenja. Sveto Pismo nam kaže, da je samo jedan naš Otkupitelj, koji nas je otkupio i koji nas posvećuje *de condigno*. Adamov je grijeh neizmjeran, samo neizmjerna osoba mogla je za nj zadovoljiti.

Jest, temeljna je dogma kat. vjere, da nema nego jedan posrednik između nas i Boga, i to je Isus-Krist, koji je dao samoga sebe za otkup sviju nas (*I Tim.* II, 5, 6). „Nema u nikomu drugomu spasa, jer pod nebom nijedno drugo ime nije dato ljudima, po kojemu bismo morali biti spašeni“ (*Act.* IV, 12). Po sebi se dakle razumije, da nijedno stvoreno biće ne može, neodvisno od Isusa, imati dijela u zaslugama i plodovima našeg otkupljenja. Bl. Djevica nije podnipošto izuzeta od ovog zakona. No odatle, što je Isus naš Otkupitelj *par excellence*, ne može se odmah zaključiti, da Marija nije naša suotkupiteljica. Krist nam je zaslužio *de condigno* sve milosti svojom smrću na Križu. No, akoli imamo stalnih znakova, -- kao što ćemo za čas vidjeti — da je Bog htio, da se Marija pridruži ovom djelu otkupljenja, odričući se svojih materinskih prava, dragovoljno prikazujući Bogu-Ocu Žrtvu, koja je u neku ruku Njojzi pripadala, onda čovjek ne vidi, zašto nam Marija nije mogla zaslužiti *de condigno*, što nam je Isus zaslužio: jedna je žrtva, jedna je zasluga. Ta zasluga pripada Isusu i Mariji *de condigno*, no u različitom stupnju. Marija je podređena Isusu.

Što se tiče neizmjernosti uvrede nanešene Adamovim grijehom; neizmjernosti zasluga Isusovih, itd. tu se treba čuvati, da nas mašta ne prevari. Lako je reći: ***Honor est in honorante et iuria in iniurato.*** No teško je shvatiti, zašto dostojanstvo osobe mora biti adekvatni uzrok uvrede. Kako čovjek može proizvesti neizmjeran učinak? Sam je Bog, kao takav, u strogom smislu riječi neizmjeran. Zasluge Isusove ne mogu biti *formaliter* neizmjerne: one nijesu bile apsolutno nužne kao Bog; trebalo je, da ih Bog primi slobodno svojom voljom; istina je, da je svaki čin Boga — Čovjeka, radi hipostatične unije imao neko neizmjerno dostojanstvo, ako se ima pred očima samo osoba, kojoj ovaj čin pripada; no također je istina, da Isus nije trpio nego u svojoj ljudskoj, ograničenoj naravi, i općeniti je zakon, da kad pri jednom učinku sudjeluje više uzroka, ako je jedan uzrok neizmjeran, a drugi ograničen, učinak ne može biti neizmjeran *simpliciter*; on neku ograničenost dobiva od ograničenih uzroka. U ostalom, ljudski je rod ograničen; njegove su duševne potrebe ograničene; milosti, koje su date stvorenim bićima od početka pa do danas, što se daju i što će se dati do konca svijeta, te su milosti ograničene i brojem i stupnjem. Marija ih je dakle, kao ograničeno biće, mogla zaslužiti *de condigno*. Da ih je Ona uistinu zaslužila, o tom ćemo se uvjeriti, ako promotrimo Bl. Djevicu u zamisli Božjoj, t. j. Božji nacrt otkupljenja, zatim ako bacimo pogled na dva glavna događaja Marijina ovozemnog života: Marijin ***Fiat***, Mariju pod Križem. Da vidimo!

3. Božji nacrt otkupljenja: Marija — nova Eva.

Bog je odredio, da Adam preda svome potomstvu istočnu pravednost, koju je primio. Adam je svojim grijehom izgubio ovu pravednost — on je uzrok naše propasti. No Eva je sudjelovala u ovom grijehu. Đavao je napastovao Evu, a Eva Adama: ona je, prevarena od zmije, prva sagriješila i dala Adamu zabranjeni plod. Stoga i čitamo u *Crkovnjaku*: „Po ženi je počeo grijeh i radi žene mi svi umiremo“ (*Eccli.* XXV, 33). Staviše, Duns Skot i drugi Skolastici tvrde, da je Evin grijeh, promatran sam u sebi, mnogo teži negoli Adamov grijeh. Eva je htjela da bude jednaka Bogu, Adam u to nije vjerovao; on je poslušao ženu samo da joj ugodi. (Cfr **Scotus**, *li.* II, *dist.* XXI, qu. 2, n. 2—5).

Sve crkve prvih vjekova kršćanstva, bez razlike obreda, tvrde, da, prema Božjem nacrtu, u redu otkupljenja, Isus zauzimlje ono mjesto, što ga je Adam zauzimao u redu izgubljenja, a Marija mjesto, što ga je Eva zauzimala. Bog „*contrariis medicamentis curans vulnera*“ na mjesto starog Adama postavio je novog Adama

Krista, a na mjesto Eve, novu Evu-Djevicu Mariju (**Basil. Seleuc.**, (*Orat.* 3, n. 4. P. G., t. 85, col, 61). Ovo je općeniti princip kršćanske starine. Djelo je otkupljenja, u zamisli Božjoj, *osveta*. I u ovoj zamisli Svevišnjega vlada divna, veličanstvena harmonija. Sve, što je đavao upotrebio da sruši čovjeka, Bog je upotrebio da pridigne čovjeka. Bez Marije nema potpune osvete; Božji bi nacrt otkupljenja bio nepotpun, nesavršen. Da čujemo neka svjedočanstva Svetih Otaca i drugih pobožnih pisaca!

„Marija i Eva — veli sv. Efrem — stoje paralelno: jedna je uzrok naše smrti, druga našeg života . . . . Svijet ima dva oka: Eva je bila njegovo lijevo, slijepo oko; Marija je njegovo desno, rasvijetljeno oko . .“ (**S. Ephraem**, *Opera omnia, izd. nav.* [sirski] t. II, str. 327, 326). Tertulijan ovim divnim riječima tumači Božji nacrt našeg otkupljenja: „Budući da je đavao prisvojio sebi čovjeka, koji je bio slika Božja, Bog — veli Tertulijan — opet je zadobio svoju sliku natjecanjem: *aemula operatione*. I zaista, u Evu, dok je još bila djevica, ušla je riječ, koja je prouzročila smrt. Pa dobro! Morala je slično u jednu djevicu Božja saći Riječ, koja bi dala život, eda tako onaj isti spol, koji je upropastio čovječanstvo, spasenje mu zadobije . . “ (*De carne Christi*, c, 17. P. L., t. 2, col. 782). „Trebalo je da se Adam obnovi u Kristu, Eva u Mariji: *necesse et dignum erat, rursuc perficere Adam in Christo . . . . et Evam in Maria.*“ (**S. Iren.**, *Demonstratio Apost. Praed.* Vidi **Bittremieux**, *dj. naz.*, str. 104). Ovu paralelu između Eve i Marije naglašuje također Crkva sveta, kad u liturgijskim molitvama veli: „*Mutans Evae nomen*,“ i opet: „*Quod Eva tristis abstulit, Tu reddis* almo Germine.“ Kršćanski pjesnici sviju vjekova, nalazili su u uspoređivanju Marije s Evom ugodan predmet poezije. Sedulije pjeva: . . „Sic Evae de stirpe, sacra veniente Maria, Virginis antiquae facinus nova virgo piaret“ (*Carm. Pasch.* II. P. L.; t. 19, col. 596). Dante veli, da je Marija zatvorila ranu, što ju je Eva otvorila: „La piaga, che Maria richiuse ed unse . . “ (*Paradiso*, canto 32, v. 4). A što da rečemo o propovjednicima? Čujmo samo dvije riječi sv. Bernarda. „Veseli se, oče Adame — kliče Svetac — a još se više raduj ti, o majko Evo . . . Trči Evo k Mariji; trči, majko, kćeri; kći neka mjesto majke odgovori, ona neka ruglo majčino ukloni, neka mjesto majke ocu zadovolji: *quia ecce si vir cecidit per feminam, iam non erigitur nisi per feminam . . Reditur nempe femina pro femina . . “* (*Homil. II. super Missus est*; P. L., t. 183, col. 62—63).

Zaustavimo se ovdje! Prvorođenica sviju stvorenja, radi svoga Sina, Prvorođenca stvorenja, Marija je u onom *sada* vječnosti, preodređena da bude suotkupiteljica — Mediatrix — Coredemptrix ljudskoga roda: ona mora da u redu otkupljenja zauzme ono mjesto, što ga je Eva zauzimala u redu izgubljenja. Ova tradicionalna nauka Crkve jasno je izražena već u Protoevanđelju onim riječima: „I neprijateljstvo ću postaviti između tebe i žene . . Ona će satrti tvoju glavu: ipsa conteret caput tuum“ (*Gen.* III, 14, 15). To je objavljena nauka. Kontrast između Eve i Marije mora biti potpun i strašan. Adam i Eva, *per modum unius*, upropastili su ljudski rod. Novi Adam i nova Eva treba da *per modum unius* otkupe i spase ljudski rod. Žrtvu otkupljenja morala je Marija na svijet dovesti i Vječnomu Ocu prikazati. Sv. Pismo svjedoči, da se je to i dogodilo. Da se o tom uvjerimo bacimo jedan pogled na dramu Navještenja i na dramu Kalvarije.

4. Marijin Fiat.

Predočimo si uzvišenu dramu Navještenja, baš u času, kad je anđeo odgovorio na poteškoću, koju je Marija bila postavila. Poslanik je saopćio volju svoga Gospodara; Gabrijel očekuje odgovor i muči. On čeka. Marija razmišlja. Ovo je jedan od najzamašnijih i najuzvišenijih prizora Sv. Pisma. Poznato je, koliko je govora, koliko homilija izrečeno o ovom divnom prizoru, koji što se više proučaje, to se tajanstvenijim ukazuje. Marija je upoznala volju Božju, Ona može reći: Da! Ona može reći: Ne! I sve ovisi o ovom: da ili ne. Sv. Augustin i sv. Bernardo, da predoče zamašitost položaja, mole, zaklinju Bl. Djevicu, da pristane, da izrekne *Fiat*, o kojem ovisi slava Božja, veselje anđela, spas ljudi, propast pakla. „Presveta Djevice — tako Joj vele oni — što kasniš da odgovoriš? . . . Anđeo ne čeka nego tvoj odgovor . . . Evo ti se nuđa cijena našeg otkupljenja. Mi smo oslobođeni, čim ti pristaneš. U početku, vječnom riječju Božjom učinjeni, mi smo se izgubili: jedna sama riječ tvojih usta, može nas popraviti i dovesti na život. To od tebe moli nesretni Adam sa svojim tužnim potomstvom, koje je kao i on prognato; to Abraham, to David, to čitav rod ljudski prostrt pred tvojim nogama, zajedno s Anđelom očekuje, jer je istina, da od tvojih usta ovisi utjeha bjednih, otkupljenje zarobljenih i spas svemira . . .“ (**S. Aug.**, *Serm* 17. *in Nativ. Domini*; **S. Bernardus**, *Hom.* 4. *super Missus est.* Sve je to Marija vrlo dobro znala; Ona je imala pred očima Božji nacrt otkupljenja; poznavala je čitav ži-

vot Isusov, znala je vrlo dobro, da Sin Božji ne dolazi na svijet nego samo zato da umre na drvetu Križa, da krvlju spasi ljudski rod. I Marija ponizno i dragovoljno pristaje, da bude nova Eva, da po ženi započne spasenje; pristaje da bude majka Žrtve i veli: „Evo službenica Gospodnja, neka mi bude po riječi tvojoj: *Fiat mihi secundum verbum tuum!* "(Luc. I, 38.) Ovaj *Fiat* zatvara Stari i otvara Novi Zavjet; on je središte sviju vjekova. Božji Fiat stvorio svemir iz ništa, Marijin Fiat uvađa nas u novi svijet — svijet otkupljenja.

Ukratko, Premudri Stvoritelj svemira, od vijeka je odredio, da se Njegov jedinorođeni Sin, ne će utjeloviti, da se ljudski rod ne će otkupiti prije negoli Marija na to pristane. U vremenu, On šalje svoga poslanika k Mariji: Gabrijel očituje Bl. Djevici volju svoga Gospodara. Marija treba da bude majka Žrtve. Ona svojevoljno na to pristaje, prilagođujući se u svemu volji Božjoj. Nova Eva, zajedno s novim Adamom, započinje čin našega otkupljenja: ovaj će se čin završiti na Kalvariji.

(Nastavit će se.)

O. M. Rudan — Split:

Vjersko progonstvo u Meksiku.[1)]

(La persécution au Mexique.)

1. Opće progonstvo.

Da nije vjerskoga progonstva u Meksiku, moguće da se ne bismo nigda osvrnuli na tu daleku američku zemlju. Zvjerska progonstva, što onamo u svoj svojoj sotonskoj snazi bijesne protiv katolika, sile svakoga poštenoga čovjeka da barem nešto znade od onoga šta se događa u onim dalekim meksikanskim saveznim državama.

Meksiko je po svom prostoru jedna od najvećih država na svijetu. Prostranija je devet puta nego naša cijela domovina. Obuhvaća 1,989.000 četvornih kilometara. Pučanstvom nas mnogo ne nadmašuje. U Meksiku ima nešto preko 15 milijuna duša. Žiteljstvo je rasno izmiješano: 19% bijelaca, 38% Indijanaca, 43% križanaca, k tome ima nešto i došljaka iz Saveznih Američkih Drnava, iz Azije i iz Evrope. Po vjeri su blizu svi katolici.

S razlogom se pita, kako su moguća onaka progonstva, ako je pučanstvo katoličko? Uglavnom nije teško odgovoriti na ovo pitanje.

U Meksiku se provodi kulturni boj još iz prve polovice 19. vijeka. Započeo ga je meksikanski diktator Santa Anna 1833. Razne su bile faze ove dugotrajne borbe. Doprla je do vrhunca pod Neronom dvadesetoga vijeka: današnjim predsjednikom Plutarhom Callesom, bivšim pučkim učiteljem, uz pripomoć njegovih drugova Moronesa, ministra rada, prostoga radnika; Leone, ministra poljodjelstva, borca sa bikovima; Saenza, ministra nanjskih posala, protestantskoga pastora. Evo, pod groznom upravom ovakih i ovako kvalificiranih ljudi nalazi se sudbina naroda, države i katolika u Meksiku. Neka nitko ne misli, da u Meksiku nije bilo katoličkoga života. On je imao 33 kiskupije, mnoštvo župa i samostana, mnogo katoličkih škola i sirotišta, dosta pobožnih i naučnih listova. Dolazilo se na Sakramente, propovijedalo se, držale su se konferencije i pobožna su se društva množila. Jednu su dužnost katolici Meksikanci propustili: nijesu se brinuli, da svoj javni politički život osnuju na čvrstim načelima

1) Predavanje držano u Sinju.

vjerskog katoličkoga uvjerenja, pak je baš ovo jedan od najvećih razloga njihovim današnjim, nečuvenim bijedama. Ovo polje rada prepustili su liberalcima, framasonima, bezvjercima, pak su ovi pod zaštitom vlasti, novca i sile, a pod krinkom slobode savjesti, narodnoga blagostanja i kulturnoga napretka navijestili borbu do iskorenuća svemu onomu što se kršćanskim imenom zove. Ime Božje već i onako sadašnji vlastodršci nijesu priznavali ni u javnome životu ni u zakonodavstvu. Njega i njegova Jedinorođenoga Sina Krista trebalo je prognati i iz privatnoga i duševnoga života vjernika. Sve ono što podsjeća na Boga mora da pane kao žrtva nečuvenoga državnoga despotizma, koji će se po miloj volji titrati sa najsvetijim osjećajima vjernika-građana.

Nesretnim državnim ustavom u Queretaru (1917) proglašena je tobožnja sloboda savjesti, ali samo sloboda za bezvjerce i njihove saveznike, a globa, poruga, zatvor, progonstva i smrt za one građane, koji hoće da žive po ljudskom, Božjem i kršćanskom zakonu. Bezvjerska Callesova vlada ne priznaje ni svećenike, ni vjernike kao katolike. Prema ovomu načelu katolicima je sve oteto. Crkve su u najvećem broju zatvorene, samostani zaplijenjeni, svećentvo većinom rastjerano, utamničeno, a mnogi su mučeni i usmrćeni; poučavanje vjere i u crkvi i u školi i po privatnim kućama pod najvećim kaznama zabranjeno. Ovaka i još mnoga druga slična i gora zlodjela djeluje bezvjerska vlada, i to u ime naroda i radi njegova napretka !?

Meksikanski episkopat i ondješnji katolici prosvjeduju i u ime ustava i u ime građanske slobode i slobode savjesti protiv progona građana i vjernika, ali svi prosviedi ama ništa ne vrijede! Šalju u ime naroda pred parlamenat pismene proteste — sudbeno ovjerovljene — brojem preko dva i po milijuna — svakako velika većina meksikanskih izbornika. A parlamenat od 172 zastupnika šta radi?! Osim samo jednoga odlučnoga glasa u prilog progonjenima za zaštitu slobode i jednakosti, i to glasa zaista neviđenog junaka **Ernesta Hidalgo,** koji je svojim istupom stavio na kocku svoj život, svi su ostali jednoglasno zabacili opravdani prosvjed povrijeđenih ljudi i katolika. Božja kazna za neosviještenost kršćana, koji svojim izbornim kuglicama šalju u narodna predstavništva ljude i bez kršćanske vjere i bez kršćanskoga pošten:a!

Dakako, sada se i katolici počinju osvješćivati. I oni se bore svim dopuštenim sredstvima protiv krvoločnih vlastodržaca. Borcima za Boga, za domovinu, za slobodu stavili su se i mnogi vojnički generali na raspolaganje : Gonzales de Artaga, Nikola Fernandez, Ivan Galindo i t. d. Vlastodršci su u boljem položaju. Raspolažu redovitom vojskom. Oružja i novaca imadu. Njima zločincima i zvijerima u ljudskom tijelu, uspjelo je prikazati i u stranom svijetu, da su katolici prosti zločinci, buntovnici, neprijatelji naroda i države, protiv kojih se mora primijeniti sva oštrina zakona.

Grozote, koje ćemo u ovome prikazu spominjati, imaju se razumjeti u vidu nesretnih javnih prilika u još nesretnijoj zemlji Meksiku.

2. Sv. Misa „državni zločin."

Katoličkom je svećenstvu pod smrtnu kazan zabranjeno govoriti sv. Misu. Ono se dakako na ove zabrane i neosvrće. Sa pogibelju života kriju se i svoje svećeničke dužnosti potajno obavljaju. I ako se sv. Misa ne može da govori po crkvama i na urešenim žrtvenicima, ona se govori prema dopustu sv. Stolice, bez uobičajenog obreda uz same bitne djelove Pretvorbe i sv. Pričesti a to je stoga, da krvnici teže mogu ući u trag svećenicima i vjernicima.

Krvnici ipak dođu katkada do svojih žrtava, ali se i uz takova progonstva vrši služba Božja. Svećenik Otac Andrija Sola y Molist uhvaćen je u gradu Leonu pri svom apostolskom radu i strijeljan je 25. IV. 1926. Ovome mučeniku vjere i svoga svećeničkoga zvanja uspjelo je, da za vrijeme progonstva održi četiri tečaja sv. misija. Krstio je 400 djece, a mjesečno je pričešćivao do tri tisuće vjernika . Posljednja dva mjeseca pred svoju smrt uspjelo mu je reći 25 sv. Misa po mnogim kućama svojih vjernika.

U ganjanju vjernika i svećenika katkada se nasamari i državno redarstvo. Jednom je zgodom neki isusovac bio opkoljen od redarstva u dvorcu svog prijatelja, komu je bio došao u goste. Iz dvorca je telefonirao bratu, da ga izbavi iz neprilike. I zaista mu je uspjelo. Brat je došao sa svojom ženom kao gost u dvorac. Redarstvo ga je pustilo, jer o njemu nije ništa sumnjalo. Isusovac je uzeo odijelo svoga brata i sa svojom se nevjestom sretno u bratovu autu izvezao, a redarstvo se radi sličnosti obojice braće ni osjetilo nije, kako je nasamareno.

Uza sva nečuvena progonstva, ipak se s pomoću katoličkih žena uspješno vrši vjerski apostolat. Jedan je katolički biskup u

izagnanstvu (Sjeverna Amerika) objavio rezultat potajnog apostolata u svojoj biskupiji. (Catholic News 3. IX. 27.) Prema ovoj statistici u pola godine svećenici su obašli 5607 bolesnika, 67 -orici podijelili su Svetotajstva|umirućih, 157-orici dali su prvu sv. Pričest, krstili su ih 47, pričestili 71,526. Za podržavanje tajnih misija sabrali su iznos od 18,246 pesosa, a potrošili 16,969.

Katolicima je dopuštena neka vrsta tako zvane laičke službe Božje. U nekim još nezatvorenim crkvama vjernici se mogu sastajati, ali bez svećenika. I ovu prigodu vjernici upotrebljavaju za zajedničku molitvu, za dogovore u danima ovoga krvavoga progonstva. Dakako, kada je svećenicima pouka onemogućena, nađe se i u ovim crkvenim sastancima članova katoličklh udruženja, koji tumače vjernicima katolički nauk.

3. Jeli dopuštena revolucija?

Katolicima u nikakvom slučaju nije ugodno prolijevati ljudsku krv. Tome se protivi zdrava svijest čovještva, a najviše se tome protivi zdrava kršćanska ćut, da su svi ljudi prava braća i sinovi jednoga Oca Nebeskoga. Katolik, samo prisiljen, nerado se laća oružja. On ima pravo da brani svoj ugroženi život, a dužnost mu je da brani i s oružjem u ruci svoju ženu, djecu pa katkada i svoju imovinu. Ova se dužnost proteže pod stalnim uvjetima i na obranu svoje domovine.

Odavno se među katoličkim bogoslovcima pitalo: da li je dopušteno s oružjem se boriti protiv usilnih vlastodržaca? Bogoslovci su uvijek radije isticali dužnost mirnoga snašanja progonstva, kršćansku ustrpljivost i molitvu za obraćenje usilnika. Izbjegavali su da se očito izraze u prilog oružanoj obrani, osobito pred širim slojevima katoličkoga svijeta. Meksiko je i u ovom pogledu raščistio pitanje. Meksikanci su sva mirna sredstva upotrijebili, da dozovu pameti framasona Callesa i njegovu vladu. On je išao sa svojim krvoločnim zakonima naprijed nemilosrdno gazeći sva prirodna Božja i pozitivna prava Meksikanaca. Njegovi su bezvjerski zakoni bili skopčani i sa kaznom smrti. Katolici nijesu smjeli da vrše tih zakona ni radi svoje lične slobode ni radi jačih Božjih zakona. I nevina je katolička krv potocima potekla. U ovakim prilikama i meksikanskim bogoslovcima bilo je jasno, da je katolicima po moralci dopušteno, da se i s oružjem u ruci bore brotiv tih usilnika, koji su daleko pogibeljniji nego ikakvi drugi razbojnici. Ovo su stanovište odobrili i mnogi meksikanski biskupi. Nijedan od njih nije *naložio* katolicima, da

se dignu na oružje protiv masonske krvožedne vlade, jer im je kao duhovnim pastirima, teško uzimati odgovornost za posljedice ovakoga oružanoga ustanka, ali su cijenili svojom pastirskom dužnosti da upozore vjernike, da im je po savjesti i ovakav način obrane dopušten. Praktično provađanje otpora preuzeli su na se katolici svjetovnjaci.

Katolički ustaše idu za svojim vođom pod geslom: „ *Za Boga i Domovinu* !“ Oni su svijesni svojih pogibli, kojima su izloženi; ali vjera u Boga, ljubav prema Kristu i prema pravoj kršćanskoj slobodi njihove domovine daje im snage, da nijesu, u nejednakoj borbi sa Callesovom, evo već godinu dana položili svoga oružja.

4. Krv mladih vitezova i vjera njihove rodbine.

Meksikanci — katolici počeli su graditi spomenik Kristu-Kralju god. 1923. na vrhuncu jedne od svih najvećih planina. No, ova je građevina neznatna prema onome spomeniku, što ga oni podigoše u potocima svoje krvi, prolivene za Krst časni i slobodu zlatnu!

A. I dječaci na bojnome polju?!

Dječak od trinaest godina dovikuje vojnicima, u čijim je rukama već bio: „Vi se borite za čovjeka, a ja se borim za Boga. Živio Krist-Kralj!“ Vojnici su ga htjeli na lijepe predobiti i k sebi privući, ali je bilo sve uzalud. Ubojito zrno vojničke puške otvorilo je vrata kraljevstva nebeskoga i ovome mladome mučeniku. — Dvanaestgodišnje dijete iz okolice Guadalajara dijelilo je katoličke letke. Uhvaćeno je na djelu. Pitaju ga, tko mu ih je dao. I pod udarcima šaka i pod šibama mladi junak šuti kao kamen. — Petnaestgodišnji dečko, koga je četovođa htio od smrti da oslobodi poslavši ga po poslu u grad, opet se natrag vrati k osmerici svojih drugova, koji su bili na smrt osuđeni. Kada ga časnik opazi, reče mu: „Blekove jedan, nijesi razumio moju ljubav prema tebi!“ Mladić mu junački odgovori: „Ja sam vas, gospodine časniče, dobro razumio; ali, kada strijeljate moje drugove zato što su katolici, budući i ja katolik, hoću da s njima zajedno umrem. “

B. Osmrtnice i obavijesti.

Četvrtak 19 tek. mjes. junački žrtvovao je svoj život za našu sv. vjeru mladi

Salvator Guttierez Mora u dobi od 22. god.

Njegova majka i njegova braća s krščanskom resignacijom javljaju vam ovu vijest. Tacubaya, svibanj 1927.

„Onaj, koji izgubi život radi mene, naći će ga.“ Matej, X. 39.

Slično se završavaju i ostale osmrtnice i obavijesti.

C. Slučaj Slagara Juan Manuel Bonilla.

Ove godine na Vel. Petak bio je strijeljan u mjestu Salazaru blizu Meksika mladi zaručeni slagar Juan Manuel Bonilla, predsjednik radničkog kat. zaveza. On je po izdaji dopao u ruke vladinih četa. Grozno su ga mučili. Najprije ga pribiju na križ, a onda ustrijele. Biskup iz Leona objelodanio je nekoliko njegovih pisama. Uoči svoje mučeničke smrti krasno je pismo pisao svojoj sestri.

„Draga Sestro! — Došao je čas, da Te zauvijek ostavim. Naš dragi Bog prima moj život i moju krv. Potpuno sam miran uoči moje smrti, ali strašno trpim misleći na vas. Ne znam, šta će biti od moje drage majke: tuga će je uništiti! Preporučujem Ti moju braću Danu i Tašina. Brini se za našu siromašnu majku. Bijedna, mnogo će trpjeti, ali će njezine patnje dragi Bog primiti za obraćenje mnogih duševnih slijepaca u našoj domovini, koji ne će da vide. Blažena Djevica bdjela nad ovim našim žrtvama!

Htio bih Ti, draga sestro. kazati sve moje muke, koje ovoga časa radi vas trpim, ali mi je nemoguće. Zagrli sve u ime moje. Posljednji Ti pozdrav šalje tvoj brat Juan.“

Kada je ovaj Božji vitez pošao u boj za Krista i za slobodu savjesti, pisao je ovo pismo svojoj sestri Mercedes.

„Talpam, D. F., 15. X. 1926

Draga sestro Mercedes! — Žrtvovao sam svoj život Gospodinu Bogu i borim se za svetu stvar, a najviše za slobodu svojih bližnjih. Nadam se, da će Bog primiti moju žrtvu i da će me nagraditi vječnom radosti i spasenjem vaših duša. Ovo će bit moja najveća radost, jer je zemaljski život i inače jadan. Čuvaj, sestro, ovu moju sliku, koju Ti šalje nevrijedni brat i znaj, da Tebi i svim našim želi svaku sreću odani brat — Juan Manuel.“

D. Skupine mladih meksikanskih mučenika.

Među mladim mučenicima posebno se u Meksiku ovi ističu. Mučeni su u gradu Zamora (12. IX. 1926): Joakin Silva (28 god), Manuel Melgarejo (17 god); u Leonu (3. I. 1927): Josip Valencia Gallardo (27 god.), Salvator Vargas (20 god.), Nikola Navarro (20 god.), Ezekiel Gomez (17 god.). Augustin Rios (13 god.), Antuu Rommero (35 god.); u gradu Guadalaraja (1. IV. 1927):

Anaklet Flores (32 god.) R. i J. Vargas, još k ovima i Vjekoslav Padilla. I Sveti Otac Papa u svojoj enciklici god. 1926. spomenuo se meksikanskih mučenika, koji su išli nastratište s krunicom u ruci kličući: „Živio Krist-Kralj!“

5. Zatočnici vjerske slobode.

A. Inžinirov sin i sedamnaestgodišnji mladić.

Joakin Silva y Carasco peto je dijete svoga nekoć bogatoga oca inžinira, koji je i sam mnogo pretrpio za katoličku vjeru. Bezvjerska ga vlada na svakom koraku progonila. Progonstva su ga prisilila, te se morao posvetiti tek neznatnom obrtu pravljenja čokolade, da može prehraniti svoje jedanaestero djece. Svoju je siromašnu fabriku čokolade imao u mjestu Tacubaya, blizu Meksika. Kada je Joakin svršio gimnaziju, ne htjede se posvetiti pravnim naucima, kamo ga je srce vuklo, a to iz ljubavi prema ocu i obitelji, da ih svojim radom uzmogne pomagati u poslovanju. Odrekao se daljih nauka, ali ne odreče se rada na polju katoličke akcije.

Joakin je bio vrlo žive naravi, ali usto i plemenito odgojen. U duhovnom je životu vidno napredovao, jer se svaki dao pričešćivao, a nije izostavljao svojih duhovnih godišnjih vježbi.

Imao je dosta muke i okapanja, dok je u svom gradu Tacubaya osnovao prosvjetno društvo pod imenom Garcia Moreno. Njegova katolička radinost bila je zazorna državnom redarstvu. On je već zarana dobro poznavao svaki kut državnih, gradskih tamnica. Tamnovanje mu nesamo nije ubilo poleta u obrani katoličkih ideala, nego ga je još više očeličilo za borbu, kada je vidio, šta li sve katolici nijesu prisiljeni da trpe. Majka mu veli, da posljednju godinu nije gotovo ni mislio na se, nego je najpomljivije pratio sva progonstva, koja bezvjerska vlast poduzimlje protiv katolika. Liječnici su mu zabranili da čita bilo koje novine. On ih, dakako, nije slušao. Stavio se na raspolaganje katoličkom propagandističkom odboru. Morao je, po nalogu odbora, s drugom Melgarejo da izvrši mnoga važna poslanstva za katoličku stvar. Vladin general Zepeda prevarom ga je ulovio, jer mu uspje da se pred mladim vitezom prikaže katolikom. Ista je sudbina zatekla i njegova mladoga druga Melgarejo.

U ovoj kritičnoj situaciji bijaše mu najprva briga, da oslobodi svoga druga i da izjavi, ako ima kakve pogreške u njegovu radu, da je sva njegova krivnja, ali da nije krivnja njegova druga, koji

radi malodobnosti i ne može da nosi zakonsku odgovornost. Mladić od 17 godina nije htio ni da čuje za opravdanje svoga starijega druga, komu je bilo 28 godina. On htjede svakako da s njime dijeli sudbinu. Međutim rasprava se nije ni vodila. Vladin je časnik brzojavno pitao u Meksiko, što će s njima da radi. Vlada je odgovorila: „Strijeljajte!"

Putem do grobišta, kada su ih vodili na stratište, obojica i Joakin Silva i Melgarejo glasno su molili Gospinu krunicu. Stariji Silva nije htio, da mu se oči zavezuju. Pred smrt upravio je nekoliko besjeda svojim krvnicima, odložio gornje odijelo i posljednje riječi gromko izrekao: „Živio Isus Kralj! Živjela Naša Gospa Guadalupska!"

Neposredni učinak ovoga junačkoga mučeništva bilo je obraćenje jednoga vojnika, koji je pri ovome strijeljanju bacio pušku i nije htio da puca. I vojnik je izjavio: „I ja sam također katolik pa ne ću da pucam!" Sutra dan bio je i on strijeljan!

B. Bratovo žalosno pismo.

Brat mučenika Joakina žive kao rudarski inžinir u Saveznim Amer. Državama u Nueva Rosita. Kada je Josip saznao za mučeničku smrt svoga brata, ovako je pisao svojim i njegovim roditeljima.

„Mili roditelji! — Eto baš je tako trebalo da svrši svoj život naš Joakin. Bio je vrijedan i neporočan, pa mu je pristajala onaka smrt.

Jedna mi je stvar čudnovata. Zbog njegove smrti nikoga ne mrzim niti imam na koga zlu volju. Sve protivno nego onda. kada sam bio dječakom i nijesam mogao da podnesem, ako bi se itko usudio učiniti štogod nažao kome od moje braće, osobito pak bratu Joakinu.

Bog oprostio njegovim ubojicama! Neka se udostoji dragi Bog primiti nevinu krv moga junačkoga brata kao zadovoljštinu za grijehe Meksikanaca i kao zalog njihova obraćenja.

Dragi oče, tisuću mi puta u ime moje poljubi moju majku i kaži joj da sam plakao i za nju i za Te. Shvaćam svu nježnost Vaše ljubavi prema Vašoj djeci. Reci joj, oče, da se ja ponosim sa onako junačkom smrti moga brata, koji je znao za svoju vjeru i život svoj žrtvovati . . ."

C. Odvjetnik — mučenik.

Anaklet Gonzales Flores vrlo je ugledna ličnost među meksikanskim mučenicima. Još god. 1914. posvetio se pravnim naucima na sveučilištu. Sam je sebe na naucima uzdržavao poučavajući druge. Kada je predsjednik Carranza zaveo borbu protiv katolika, mladi se pravnik, ili kako su ga drukčije zvali „Meštar Kleto," već od početka odlikovao u obrani katoličke stvari. Akademsko društvo „Gironde" ima velikih zasluga u obrani vjere, a ono je njegovo djelo.

Kao pravnik u obrani vjere htio je sveđerno da ostane na zakonitoj bazi. Pisao je članke, držao sastanke, predvodio povorke. No, radi ovakoga rada, mnogo je puta i tamnice dopao. Protivnici su ga nazivali pučkim demagogom.

U pokrajini Jalisco dopr'o je do predsjedničke časti narodnog pučkoga saveza i u svojoj je pokrajini sa svim silama radio oko širenja katoličkih prosvjetnih društava: Ozanam, Montalembert, Comte de Mun i t. d. Radnički narodni kongres u Guadalaraja ima da njemu zahvali, ako se je osnovao katolički radnički savez. I u ovome najposljednjem Callesovu progonstvu bio je zatvaran radi pisanja njegova lista Gladium — Mač, koji je bio toliko puta od redarstva plijenjen.

U prvi petak travnja (1927.) redari su već u ranu zoru opkolili kuću, u kojoj se bio zaklonio sa nekoliko svojih drugova. Vidio je, da je uhvaćen. Junački je izašao pred progonitelje i tražio milost ne za se, nego za svoje drugove. Nijesu ga uslišali. Svi budu uhapšeni. Povedoše ih u „Crvenu vojarnu." On je bio najprije mučen, premda je želio da bude posljednji, da uzmogne svoje drugove bodriti do konca na mučeničku ustrajnost. Najprije ga objese za palce njegovih pak udru nemilo šibati i malo pomalo nožićima badati. Ovo je mučenje za to bila udešeno, da od njega doznadu katoličke tajne o biskupu i svećenicima. Sve je bilo uzalud. Dok ga riječ nije ostavila, poticao je svoje drugove na ustrajnost. Nemilosrdni bodež učinio je kraj njegovome mučeničkome životu, i to u prisutnosti njegove žene, koju su zlikovci tek onda k njemu pustili, kada su imali da mu posljednjim udarcem noža zadadu smrt. (Bilješka. — Pisac, od kojega ovo doznajem, na ljetošnjem putovanju po inostranstvu imao je sreću da vidi namočenu mučeničku krv ovoga junaka vjere, koju meksikanski katolici uz jamstvo biskupa pokazuju katolicima drugih zemalja.)

D. Prizor oproštaja. — Mučenik Nikola Navarro polazeći na stratište pitao je blagoslov svoje majke, a opraštajući se sa

svojom ženom, reče joj: „Znaš, draga ženo, kada bih ja imao i deset sinova, svih bih ih deset ostavio radi obrane Božje stvari. Kada naš sinčić ponaraste, ti ćeš mu onda, draga ženo, kazati, da je njegov otac za svetu vjeru život svoj žrtvovao."

Drugi mladi mučenik opraštatući se sa svojom majkom reče joj: „Mila moja majko, ja želim umrijeti, jer dragi Bog traži moju krv za spas moje domovine."

E. Junaštvo i zvjertsvo.

Leonski su se mučenici pred svoju smrt svi pričestili. I oni su izdajom pali u ruke Callesovih krvoždednih žvijeri. Nemilosrdno su ih vukli do tamnice, sotonski se s njima rugali, noževima ih badali. Nikola Navarro pored svih svojih muka imao je snage da jakim glasom svojim supatnicima dovikuje: „Prijatelji i drugovi, budite srčani! Ta, vama je poznato, za kako se svetu stvar borimo!"

Navarrov drug Josip Gallardo bez uzbuđenosti i bez mržnje predbacivao je vojnicima njihovo zlodjelo, na što su oni đavolskim smijehom odvraćali. On se nije bojao ni njihova noža ni njihova zločinačkoga smijeha, nego je najglasnije što je samo i opet zavikao: „Živio Krist-Kralj! Živila Naša Gospa Guadalupksa!"

Ljudske su se zvijeri na nj bacile i jezik mu odrezale! I nakon ovoga zvjerskoga čina imali su srca da mu dovikuju: „Govori sada, ako možeš!" Mučenik je još imao snage, da je kažiprstom pokazao u nebeske visine i tako očitovao svoje posjednje junaštvo prstom, kada nije mogao jezikom!

F. Junakinja i mučenica.

Marija Guadalupe Chaires 4. veljače prošle godine u gradu Ciudad-Victoria predvede na općinski ured odbor gospođa, da prosvjeduju protiv proganjanja i utamničivanja nedužnih katolika. Načelnik ih ne htjede primiti. Državno se redarstvo obori na odaslanstvo gospođa. Među uhapšenicama, dakako, bila je u prvom redu gđa. Marija Chaires. Pri saslušaju upita je vojnički general: „Gdje su svećenici, koji vrše službu Božju u tvojoj župi?" Na upit gospođa ništa ne odgovori. General naredi, da je šibaju. No, i šibe je mučenica svojim mukam prezirala. Kad šibe nijesu ništa pomogle, privezaše je za stup i počeše je dalje mučiti. Krvnici su od nje tražili da viče: „Živio Calles!" Na ovaj poziv ona je junački odvratila: „Živio Krist-Kralj!" Noževima su joj po redu prste i ostale udove rezali, dok je mučenica iu najposljednjim časovima ponavljala zakletvu vjernosti Kristu-Kralju.

6. Krvološtvo i divljaštvo.

Callesovi plaćenici na svaki način hoće da saznadu od uapšenika katoličke tajne. Uprav se sotonskim sredstvima služe, da svoje žrtve natjeraju na odaju kršćanskih tajna. Obično ih vješaju za šake ili za palce ruku priječeći, da se tijelo zemlje dotiče. Na ovaj način neka siromašna žena mučenjem stjerana otkri tajnu, gdje se nalazi njezin dušobrižnik P. Sabas Reyes (Totoltlan-Jalisco). Kada su uhvatili svećenika na crkvenim vratima, privezali su ga uza stup tako da se tijelo nogama nije ticalo zemlje. Tri su ga dana tako držali, sabljama mrcvarili, noževima probadali, žestom polijevali i ognjem podžigali. Ovako iznakažena prosto je bilo svakome nogama ga udarati, a zaključni čin đavolskog mučenja bilo je propisno strijeljanje.

Tipičan je primjer krvološtva izveden i na vrijednome seljaku Anselmu Padilla (Sv. Julijan-Jalisco), koga su potpuno u svim udima osakatili, tijelo mu žestom polili pak onda ognjem zapalili.

Najgora se krvološtva, kao što je i razumljivo, izvode na svećenicima. Mnoštvo ih je palo za ovoga nezapamćenoga progonstva. Čujmo samo nekoliko slučajeva.

Za tako zvane crvene socijalističke sedmice (1 — 10 svibnja 1926) dovedeno je na ukopište Dolores 17 svećenika iz tamnice Santiago. Svaki je bio poredan prema svojoj rupi, u koju je imao da bude mrtav zatrpan. Nakon vojničkoga strijeljanja mnogi su bili još živi. Bez obzira na to četovođa je zapovjedio grobaru: „Ukopavaj!" No ovaj je jadnik radi ovakoga nečovječnoga i zvjerskoga posla šenuo pameću.

Sama vojnička vlast jednom je zgodom pozvala svećenika O. Matu Coreju, da ispovjedi neke vojnike suđene na smrt. Ovo se dogodilo u gradu Zacatecas (6. II. 1927). Nakon obavljene ispovijedi časnik je tražio od svećenika, da mu kaže, što je saznao od osuđenih buntovnika. O. Mate ne htjede bezdušnoj želji da udovolji i bi s osuđenim vojnicima na mjestu strijeljan. Krvoloci ne štede ni godine. Osamdesetgodišnjeg svećenika Adama, župnika u Nochtilanu (Zacatecas) ustrijelili su. Ni duševno bolesne svećenike ne pošteđuju. Tako su ubili duševno bolesnoga sveć. Henrika Marqueza u Colotlanu (Jalisco).

Iz nesretne zemlje Meksika čujemo još, ako je moguće, i gorih slučajeva. Osim svećenika onamo se i druga katolička čeljad u mnoštvu ubija. U mjestu Colima u listopadu 1926. obje-

sili su u gradskom perivoju o stabla pet uglednih katoličkih gospoda. U gradu Jalisquillo (Nayarit) na granama jasena pred samom crkvom za više dana njihala su se tjelesa sadmorice mrtvih osuđenika, a uz želježničku prugu bilo ih o telegrafičke stupove obješeno 37!

7. Zle slutnje za neorganizirane vjernike.

Nije treba, da se dalje zadržavam u nabrajanju grozota i nepodopština, koje se svaki dan u Meksiku počinjaju. Kada ne bi čovjek i ovo saznao iz najpouzdanijega vrela (Etudes, tome 194. num. 1: Au Mexique), sumnjao bi, da se što slična može danas da dogodi. Kruta je stvarnost tu, i ne treba ni da joj se čudimo ni da je skrivamo. Ona je poučna s mnogo razloga i za nas u našoj domovini—Jugoslaviji. I naša je domovina u svojoj velikoj većini kršćanska zemlja. Ovdje ne pravim razliku između katolika i pravoslavnih. I Meksiko je nesamo kršćanska, nego čisto katolička zemlja. Katolika ima preko 90%. Framasona je vrlo malen broj. Mala je korist katolicima od njihova broja. Nesloga ih je dovela do ovoga zaista žalosnoga stanja. Da je otprije kod njih bilo smisla za obranu svojih vjerskih i građanskih prava, ne bi šaka protestanata, bezvjeraca, Židova i framasona prigrabila vlast u svoje ruke pa ih danas nemilosrdno zatirala bez ikakve zaštite. Ovo je velika opomena za prave vjernike i katolike cijeloga svijeta. Svjetsko javno mnijenje znade za sva ona zvjerstva, koja u Meksiku Callesova vlada počinja. I eto nad tim zločinima javno se mnijenje ne buni. Ono ih ili prešućuje ili odobrava. Pače i kod nas novinstvo najjače hrvatske stranke očito se naslađuje progonstvu katolika u dalekome Meksiku. To je očit dokaz, kako bi i nama katolicima kod nas bilo, kada bi Callesovi prijatelji imali svu moć u našoj kraljevini.

Ne treba se čuditi prijateljskome muku prema Callesovim nedjelima i našeg javnog mnijenja i svjetskih vlastodržaca. Bezvjerskoj je organiziranoj akciji svjetske framasonerije uspjelo osvojiti i javno mnijenje i ušutkati sve one vlastodršce, koji bi možda i imali volje i smjelosti da barem javno osude ona zvjerstva i krvološtva. Do ove nemoralne prevlasti u općem svjetskom vladanju dovela je moć bezvjerske organizacije na svim poljima našeg modernog života. Bezvjerje slavlje slavi u prosvjeti, u odgoju u obrtu, u trgovini, u javnom mnijenju, u politici. Pod njegovim utjecajem ljudska je savjest dotle zamrla, da se u obranu uzimlju

najprostiji zločinci: ubojice, lopovi, izdajice i radi osude ovako crnih tipova u znak prosvjete javne se zgrade i želježnički mostovi u zrak dižu i oni nalaze svojih odvjetnika u svim društvenim slojevima. Danas je došlo do toga, da je najgore zločinstvo vjerovati u Krista-Gospodina, tražiti vjerski odgoj u školama, tražiti poštovanje kršćanskoga i ljudskoga morala u našem javnom i privatnome životu. Kršćanska se krv radi ovih svetinja u Meksiku na potoke prolijeva. I nikoga nema među našim tobože naprednim, čovjekoljubivim, prosvijetljenim vlastodršcima da se digne na obranu pogažene pravde i nevinosti!

Krv katolika u Meksiku nas veseli. Njihova hrabrost kojom prkose svim progonstvima utjelovljenoga zloduha Callesa najbolji je dokaz njihove vjerske svijesti, koja će konačno s pomoću Božjom izvojevati pobjedu u svetoj borbi za kršćansku i ljudsku slobodu. I opet će katolici i kršćani poslije Nerona na svom prijestolju gledati svoje Konstantine. No, nikada osviješteni vjernici, ma koju vjeru ispovijedali, a u prvom redu mi katolici i pravoslavni, ne bismjeli stati skrštenih ruku i pripustiti, da našom dragom domovinom zagospodari šaka bezvjeraca i njihovih prisnih prijatelja Židova i framasona. Ova je borba zajednička svim poivnim vjerama. Mi vidimo rad nevjere i u našoj državi u svim područjima javnoga i privatnoga života. Njihov zatorni rad treba osujetiti sa ujedinjenim silama. Propust i nemarnost uvijek će nam se osvetiti. Ono pak što se događa u Meksiku nije nego posve prirodna posljedica u borbi između vjere i nevjere, između Boga i vraga.

Nemojmo s našom neslogom, međusobnim zadjevicama, s našim nemarom pripravljati meksikanska progonstva; jer, nadođu li ona, ma kako završila, ipak će značiti kaznu Božju za nevršenje vjerskih i građanskih dužnosti u našem javnom životu.

J. Butmi — M. Tomić:

KRVAVE OSNOVE

ili

Protokoli Sionskih Mudraca.

(Nastavak.)

Dvadeset i peta Sjednica.[1])

Narodni zajmovi. [2])

Da popunim svoje izvješće iz predašnje sjednice, dodat ću nekoliko objašnjenja, kaja se odnose na narodne zajmove. Više ne ću ništa reći o vanjskim zajmovima, jer [3]) ih u našoj državi ne će biti. Zajmovi Goima ne će više s njihovim narodnim novcem hraniti naših blagajna.

Okoristili smo se s indolencijom vladara i korupcijom upranika, da ukesamo svote dvostruke, trostruke (i još veće) od onih koje smo posudili Goimima, a koje im, u stvari, nijesu trebale. Tko bi dakle mogao toliko učiniti za nas?

Sad ću da potanko prikažem pitanje nutornjih zajmova. Najavljujući emisiju zajma, vlada otvara supskripciju za kupovanje naslova na dobit, koji nijesu drugo do mjenice. Da budu pristupačne svima, [4]) određuje im se vrijednost od 100 do 1000. Suviše, prvi potpisivači [5]) uživaju pogodnost, da im se nešto otpušta od potpisane svote. Sutradan odmah se umjetno povisuje vrijednost ispuštenih valuta, pod izlikom da ih svak grabi. Još nekoliko dana i javlja se, da su državne blagajne prepune i da se ne zna što raditi sa viškom potpisa. (A zašto ih se je toliko primilo?) Dakle, iznos potpisa za mnogo nadilazi zatraženi zajam. Željeni učinak već je tim samim postignut. To je kao da bi se reklo: „Gledajte, kakvo povjerenje uživaju vladine mjenice!“

Državni dugovi i porezi. [6])

Ali, kad se šala odigra, ostaje se pred teškim pasivom. Za isplatiti kamate, mora se uteći novim zajmovima, koji

[1]) 24. zapisnik franc. rukopisa; 21. sj. kod Nilusa.

[2]) Polj.: Nutrnji zajmovi.

[3]) Nilus: . . . naša sveopća vlada ne će imati susjeda, u kojih bi pozajmljivala novac.

[4]) Nilus: : . . iznos im je vrlo nizak.

[5]) Nilus: . . . ispod svih drugih.

[6]) Polj.: *Pasiv i porezi.*

glavni dug povećavaju mjesto da ga umanje. Kad je kredit iscrpljen, nalazi se u nuždi, da se pobiru novi porezi, ne za likvidaciju zajma, nego da se plati dobit. Ovi porezi nijesu dakle nego pasiv, koji pokriva drugi pasiv.

Smanjivanje kamatnjaka na zajmove. [7])

Napokon dolazi čas snizivanja. No, ono samo umanjuje kamatnjak, a ne briše dugova. Suviše, sniziti se ne može bez privole zajmodavaca. Najavljujući sniženje nuda se povratak uloška onima, koji ne pristanu na predloženo sniženje. Ako bi svi tražili isplatu, vlada bi upala u svoju vlastitu zamku, *koju je postavila drugima*, i našla bi se u položaju insolventnog dužnika. Za sreću, Goimi ne razumeći se u finance, uvijek su voljeli [8]) gubitak na izmjeni i sniženju kamatnjaka [9]) nego neugodnost da traže nove pologe. Tako su svojim vladama dali mogućnost, da mnogo puta pokriju deficite, koji su iznosili po više milijona. Ali danas, sa stranim zajmovima, ne mogu se igrati takove igre, jer Goimi znadu, ako najave kakvo smanjivanje kamatnjaka, da bismo mi tražili isplatu čitave naše glavnice.

Nemogućnost države da isplati dugove. [10])

Bankrot, koji bi iz toga uslijedio, najpolje bi narodima dokazao, da ne postoji nikakav zajednički vez interesa između njih i njihovih vladara. Posebno vam skrećem pažnju na [11]) ovo što slijedi:

Učvršćenje narodnih zajmova — Trajne kamate.

Sada su svi nacionalni zajmovi učvršćeni tako zvanim dugom bez zaloga, t. j. dugom kojim se isplaćuje nakon duljeg ili kraćeg roka. Ovaj se dug sastoji od svote isplaćene štedionici ili drugim blagajnama za pričuve. Kako ovi fondovi ostaju vladi dugo na raspolaganje, utrošuju se u plaćanje kamata na strane zajmove i nadoknađuju se sa jednako vrijednom svotom u državnim obveznicama. Te obveznice pokrivaju sve deficite u državnim blagajnama Goimâ.

Dokidanje valutarnih bursa.

Kad mi dođemo na sveopće prijestolje, potpuno će iščeznuti svi ovi financijalni lijekovi, *jer će se protiviti našim interesima.*

[7]) Polj.: *Smanjivanje.*

[8]) Nilus: . . . umanjenje njihovih vrijednota.

[9]) Nilus . . . nego da riskiraju nove pologe.

[10]) Polj.: *Bankrot.*

[11]) Nilus: . . . ovu i slijedeću tačku.

Mi ćemo također dokinuti sve burse za valute, jer ne ćemo dopustiti, da se uzdrma prestiž naše vlasti mijenjanjem cijene naših valuta. One će biti ustaljene s našim zakonima i ne će se moći promjenjivati. Povisivanje vuče za sobom snizivanje. Mi smo počeli dizati valute Goima, [12]) *ali nijesmo okljevali da prijeđemo na sniženje.*

Oznaka cijene trgovačkih valuta. [13])

Burse ćemo nadomjestiti s ogromnim službenim vjeresijkim zavodima, koji će imati ulogu da, prema vladinim uputama, taksiraju industrijalne vrijednote. Ovi će zavodi moći da u jedan dan bace na tržište industrijalnih vrijednota u visini do 500 milijona ili da ih toliko kupe. Tako će sva industrijska poduzeća ovisjeti od naše vlade. Možete si zamisliti, kakvu ćemo vlast steći na taj način.

Dvadeset i šesta Sjednica.

Židovski monopol ništi imutak. [2])

Doskora ćemo organizirati važne monopole, rezevoâre silnoga bogatstva, od kojih će i najveće goimsko stanje tako ovisjeti, da će isčeznuti u isto vrijeme kad i državni kredit, sutradan iza političkog potopa. Svi Vi, ovdje prisutna gospodo, koji ste ekonomisti, izvolite vagnuti svu važnost ovakove kombinacije . . .

Supremacija [3]) naše nadvlade postepeno će rasti; smatrati će je se zaštitnikom, uvađačem i nagraditeljem [4]) liberalizma.

Porezima uništiti zemaljski imutak aristokracije. [5])

Aristokracija, u koliko je javna sila, mrtva je; ne treba nam se njom više baviti. U koliko je vlasnik nepokretnih dobara, škodi nam, jer joj njezina novčana sredstva osiguravaju neovisnost *daju mogućnost, da u svojim rukama zadrži vlasništvo nepokretnina, koje mi moramo činiti da sve prijeđu u ruke našega na-*

[12]) Nilus: . . . povisivanjem smo diskreditirali poganske državne fondove.
[13]) Polj.: *Oznaka cijene industrijskim valutama.*

[1]) 7. zapisnik franc. rukopisa; 6. sj. kod Nilusa.
[2]) Polj.: *Monopoli, goimsko imanje od nas ovise,* tal.: *Židovski monopol imanja.*
[3]) Nilus: Treba da upotrebimo sva moguća sredstva, da raširimo popularnost naše nadvlade.
[4]) Polj.: *Izagnati aristokraciju s njihova posjeda*; tal.: *Aristokracija potjerana s imanja.*
[5]) Nilus: . . . svih onih, koji nam se dobrovoljno podlažu.

roda. Ovoga posljednjega mi već počinjemo učiti poljodjelstvu ćemu je dosad bio nevješt, budući da smo sve njegove sposobnosti uložili u trgovinu ili komisiju t. j. u spekulaciju, i budući da svi posli imadu služiti da se unište Goimi, kako bi postali robovi, kad, osnivanjem nepokretnog kredita, sve imanje plemića i seljaka prijeđe u naše ruke. Tada će morati raditi da ih mi prehranimo, jer im niko ne će prodavati poljskih proizvoda, kao što je bilo u vrijeme Salamonovo. Mi ćemo ih hraniti i čuvat ih za rad kao životinje i tegleću marvu. Kad mi budemo vladati, pravo, koje ima svaki čovjek da kupuje i prodaje, ne će biti dozvoljeno Goimima. Da se do toga dođe, najbolje je sredstvo lišiti aristokraciju imanja; to će se onda moći učiniti i sa seljacima. Najuspješniji postupak za provedenje ovoga plana jest, da se povise takse i porezi na nekretnine, s drugim riječima, da se zaduži zemlju. Takove zavisnosti|držat će Goime, vlasnike nepokretnima, u neprijepornom podjarmljenju. Aristokrati, ne znajuć se zadovoljiti s malim, bit će doskora uništeni i napustit će svoje zemlje, koje ćemo mi kupiti na dražbi, ako ne osobno — barem na čas — a to preko slamnatih ljudi.

Spekulacija.[6])

Trebati će da u isto vrijeme aktivno štitimo trgovinu i industriju, a nada sve spekulaciju, koja ima da služi kao protuteža industriji. Bez spekulacije industrija bi nagomilala privatan kapital, a to bi moglo poboljšati stanje poljodjelaca oslobađajuć zemlje, na kojima su uknjiženi [7]) dugovi zavoda zemljišnog kredita. Naprotiv potrebito je, da industrija presuši sve poljodjelsko bogatstvo i čini, da, po spekulaciji, prijeđe u naše ruke sve bogatstvo svijeta, a Goime baci u redove proletera. Tada će se pred nama sagnuti, samo da dobiju pravo opstanka.

Razvijanje luksusa. [8])

Da porušimo industriju Goima, pomažući pri tomu rad spekulacije, uvest ćemo u život neobuzdani luksus, luksus, koji sve ruši.

Povišenje plaće i poskupljenje živeža. [9])

Povisit ćemo plaće, ali to ne će ni najmanje koristiti radnicima, jer ćemo u isti mah dignuti cijenu životnim namirnicama, pod izlikom da je palo poljodjelstvo i briga oko obrađivanja.

[6]) Polj.: *Trgovina, industrija, spekulacija.*
[7]) Nilus: . . . poljodjelske banke.
[8]) Polj. i tal.: *Luksus.*
[9]) Polj.: *Povišenje plaće i poskupljenje najnužnijih predmeta.*

Anarhija po alkoholu. [10])

Suviše, mi ćemo spretno i duboko začepiti i same izvore proizvodnje, navikavajući radnike da se služe alkoholom. Što se tiče inteligentnih Goima, mi ćemo ih dignuti s lica zemlje. [11])

Varati radnike s našim ekonomskim naukama. [12])

Da Goimi ne vide, prije željenog časa, karte odozdo, mi ćemo to prikriti sa željom kao da služimo radničkim klasama i velikim ekonomskim načelima, koja izniješe naše ekonomske teorije.

Dvadeset i sedma Sjednica [1])

Simbolična Zmija. [2])

Danas Vam mogu ustvrditi, da smo samo za nekoliko koraka udaljeni od cilja. Evo nacrta cijeloga puta, koji smo prošli, i male udaljenosti koju nam još treba učiniti, da bude potpun krug Simbolične Zmije, [3]) simbola našega naroda. Kad krug bude konačno zatvoren, sve će se države Evrope naći u čvrstim pandama.

Nestalnost pučkih Ustava — Strah pred terorom u dvorovima. [4])

Domalo će se porušiti tezulja modernih Ustava, jer smo joj u vrijeme kad se je gradila, pokvarili mehanizam, tako da će tanjurići, naginjući se bez prestanka s jedne i s druge strane, napokon pokvariti polugu, na kojoj tezulja stoji. Goimi su si utvarali, da su je solidno napravili i uvijek su se nadali, da će konačno naći ravnotežu. Ali suvereni su, u očima naroda, zastrti

[10]) Polj.: *Anarhija i alkoholizam.*

[11]) Nemoguće je sumnjati o antentičnosti svoga „protokola," koji očevidno služi kao program, što su ga Židovi nametnuli ministrima, koji su im prodali dušu za obećanje vlasti i naklonosti u štampi. — J. B.

[12]) Polj.: *Tajna svrha širenju ekonomskih nauka;* tal.: *Radnici pokvareni po ekonomskim doktrinama.*

[1]) 4. zapisnik franc. rukopisa; 3. sj. kod Nilusa.

[2]) Simbolična Zmija i njezino značenje.

[3]) Postoji teorija, koja postanak rase izraelske tumači po 4. i 5. poglavlju Geneze. Po ovoj bi teoriji Izrael, salazeć od Noa, bio od loze Kainove, koji sam da potiče od griješnog općenja s davlom sakrivenim u obliku zmije. — J. B.

Ova teorija nema nikakvog temelja ni u Sv. Pismu ni u Predaji, a znanstveno je neodrživa. — M. Tomić.

[4]) Polj.: *Ravnoteža Ustava nestalna.*

narodnim predstavnicima, koji prave ludosti, *budući da su neodgovorni i bez kontrole. Oni su svjesni, da svoju vlast duguju samo teroru, koji vlada u dvoru. Suvereni, bojeć se naroda, ne mogu zaći u nj, da se kao negda s njim sporazume* i da se na nj oslone proti uzurpatorima vlasti. Jasno gledajuća vlast suverena i slijepa vlast naroda, jednom po nama rastavljene, izgubile su svu važnost i ovako osamljene nemoćne su kao slijepac bez štapa.

Borba stranaka — Njihove ambicije. [5])

Da nagnamo častohlepne [6]) na zloporabu vlasti, digli smo *ove dvije jednu protiv druge* razvijajući njihove liberalne tendencije prema neovisnosti. U tom smislu pobudili smo sve moguće incijative, stavili smo oružje u ruke stranaka, a vlast smo učinili nišanom svih ambicija. Uzbunom pretvorili smo države u arene.

Govori u parlamentu, napadaji novinara. [7])

Još malo pa će neredi i bankrot uzdrmati sve postojeće institucije.

Nepresušivi brbljavci pretvorili su parlamentarne sjednice i upravne skupštine u govorničke prepirke. Drski novinari i nerazboriti pisci pamfleta dnevno napadaju upravno osoblje. Zloporabe vlasti dokončat će propast institucija i sve će skočiti u zrak pod udarcima mase zaluđene liberalizmom.

Fikcija pučkih prava. [8])

Mi smo bijedom tako jako podjarmili narode kako nijesu bili podjarmljeni ni ropstvom, koga su se napokon oslobodili; ali se bijede ne će osloboditi. Prava, koja smo mi stavili u Ustave, za mase su samo fiktivna, a ne realna. Ova prava jesu izražaj ideje, koju nije moguće ostvariti.

Opozicija vlasti i naroda.

Što je stalo radniku, savijenu pod težinom rada, ili proleteru, potlačenu njegovom sudbinom, da su brbljavci dobili pravo da, kraj ozbiljnih pitanja, govore a novinari da pišu svake gluposti, ako poletarijat nema iz Ustava druge koristi nego da kupi mrvice s našega stola, koje mu mi bacamo, da glasuje za naše zakone i izabere naše agente. Republikanska prava za radnike

[5]) Polj.: *Vlast i ambicija.*

[6]) Nilus: . . . sve vlasti jednu protiv druge.

[7]) Polj.: *Parlamentarne govorancije, pamfleti, zloporaba vlasti.*

[8]) Polj.: *Ekonomsko ropstvo, „prava naroda"*

jesu gorka ironija, jer ga nužda svakodnevnog posla stvarno spriječava, da iz njih povuče bilo kakvu korist, dok mu dižu garanciju stalne i osigurane plaće obvezujuć ga, da ovisi od štrajkova koje organiziraju sad gospodari sad drugovi, a ove mi podražujemo, kad nam treba odvratiti pozornost od tekućih poslova i neopaženo uvesti koju mjeru, što nam je prilog.

Plemeniti i skorojevići.

Pod našom su upravom narodi i vlade iskorjenile aristokraciju, koja je bila njihov potporanj, obrana koja je — u vlastitom interesu — proviđala svima njihovim potrebama. Stoga su danas pali pod jaram obogaćenih izrabljivača i onih, koji su se domogli visokog položaja pa kao nesnosni teret tište radnika.

Žido-masonerija i njezine filijale.

Mi ćemo se prikazati kao osloboditelji radnika [9]) predlažući im, da stupe u redove naših vojska socialista, anarhista i komunista — koje mi podržavamo uvijek pod imenom našeg tobožnjeg načela bratske solidarnosti [10]) — u socialnu Masoneriju. Aristokraciji koja se je, po pravu, okorišćivala radom radnika bilo je u interesu, da se on dobro hrani, da bude zdrav i krepak.

Izrođivanje Pogana.

Dok je, naprotiv, [11]) nama u prilog, da naš radnik bude gladan i slab, jer ga oskudica podlaže našoj volji, a u slaboć ne će imati ni snage ni energije, da nam se opre.

Glad i pravo na zlato. [12])

Glad daje kapitalu najmoćnija prava na radnika, kakovih nigda jedan suveren nije dao aristokraciji. Mi bijednom i zavidnom mržnjom upravljamo s masama i služimo se njihovim rukama, da satremo one, koji nam smetaju.

Gospodar svijeta na ruševinama anarhije. [13])

Kad dođe čas, da se okruni naš sveopći Gospodar, *iz kuće Davidove*, ove iste ruke odstranit će sve, što bi mu moglo praviti zapreke.

---

[9]) Nilus: . . . koji smo došli, da ih oslobodimo od ovog tlačenja.

[10]) Nilus: . . . i opće koristi za čovječanstvo, koju je izazvala naša socialistička Masonerija.

[11]) Nilus: . . . naš interes traži, da se Pogani degeneriraju.

[12]) Polj.: *Glad i prava kapitala.*

[13]) Polj.: *Svjetina i krunjenje gospodara svijeta.*

Obuka naših masonskih škola. [14])

Goimi su izgubili sposobnost da misle bez naših znanstvenih oštroumnih mnijenja. Stoga ne će nikad shvatiti, da će nam, kad dođe naša vlast, trebati da u pučke škole najprije uvedemo najvažniju znanost, a to je organizacija ljudskog i socialnog života. Ova znanost traži razdiobu rada i, dosljedno, razdiobu ljudi u klase i kaste. Uvest ćemo ovu pouku, e da svak zna, da — uz raznoličnost ciljeva, koje do kojih ima da dođe različita ljudska djelatnost [15]) — ne može postojati jednakost prava, i da svaki posao ili služba mora biti razvrstana kao da pripada određenom planu. [16])

Tajna organizacija. [17])

Svaka pobrkanost u ovoj stvari postala bi izvorom zala koja bi nastala, kad ne bi bilo odnošaja između primljenog odgoja, i uloge, koju je priroda odredila čovjeku. *Takove ćemo ideje onda nametnuti ljudima, da same sebe osiguramo, a da niko ne može ugroziti našeg položaja.* Ljudi upijajuć ovu nauku, lakše će se podložiti našim vlastima i režimu, koji će one uvesti u našoj državi [18]). Naprotiv, ljudi ne poznavajuć zahtjeva privode i važnosti svake kaste, htjeli bi izaći iz svoje okoline, jer osjećaju sklonost prama svakom položaju, koji im se čini višim od njihova.

Ekonomska svjetska kriza.

Ovo će se neprijateljstvo još jače naglasiti, kad nastupi ekonomska kriza, koja će doskora obustaviti [19]) financijske nagodbe i sav industrijalni život. Ovaj će događaj u isti čas baciti na ulicu u svim državama Evrope beskrajno mnoštvo radnika. Shvaćate, s kakovim će veseljem poletjeti, da proliju krv onih, koje su od djetinjstva nenavidili. [20])

---

[14]) Polj.: *Temeljne tačke programa budućih masonskih pučkih škola.*

[15]) Nilus: . . . i da oni koji rade na štetu jedne cijele kaste odgovaraju pred zakonom kao i oni, koji su povrijedili osobnu čast.

[16]) Nilus: . . . Prava znanost socialnih kondicija, u tajne koje ne pripuštamo Pogane, osvjedočit će svijet, da su posao i rad pridržani posebnim kastama

[17]) Polj.: *Tajne znanosti socialnog života.*

[18]) Nilus: Uz ovako stanje znanosti i pravac koji smo joj dali, svjetina, u svom neznanju, slijepo vjeruje sve što je tiskano i u varave iluzije koje smo mi inspirirali kako treba, pa osjeća neprijateljstvo . . .

[19]) Nilus: . . . tržišta i proizvodnju.

[20]) Nilus: . . . i dočepaju se njihova imanja.

Židovi će biti zaštićeni. [21])

Ne će se krenuti u naše, jer znajući za čas navale, poduze, ćemo mjere, da se obranimo, kao što smo učinili u vrijeme pariske komune.

Naša će vlast ubiti liberalizam.[22])

Osvjedočili smo Goime, da će ih napredak dovesti do krat ljevstva razuma. Naš će despotizam biti takav, da će s mudrim strogim mjerama moći da umiri sve pobune. Odstranit će liberalizam iz svih naših institucija.

Pad vlasti i velika revolucija.[23])

Prema tomu kako smo mi Goimima narivavali ideje liberalizma, narodi su se os etili, da je vlast, u ime slobode, [24]) činila koncesije i popuštala. Iz toga zaključiše, da sačinjavaju silu, kojom se računa [25]) i, misleći da su njihova prava jednaka pravima vlasti, digoše se protiv vlasti. Ali, slični ostalim slijepcima, naiđoše na bezbrojne zapreke, pojuriše da traže jednoga vođu: *padajući nama* u ruke, položiše svoj mandat [26]) *pred noge naših agenata.*

Kralj-despot sionske krvi.

Od ovoga časa vodimo ih iz obmane u obmanu, da se napokon odreču svega u prilog kralja-despota, potomka sionske krvi, koga pripravljamo svijetu.

Međunarodna snaga Žido-Masonerije.[27])

Sada smo, kao međunarodna sila, neprovijedivi. Ako nas koja goimska država napane, druge nas pomažu. Beskrajna niskost goimskih naroda, koji puzaju pred silom. Bez milosrđa su prema slabosti i najmanjim pogriješkama a popustljivi pred zločinima; ne će da se pokore pravednoj vlasti, ali su ustrpljivi do mučeništva pred žestinom odvažnog despotizma. To je što

[21]) Polj.: *Nepovrijedivost Židova.*

[22]) Polj.: *Despotizam Masonerije, kraljevstvo razuma*; tal.: *Gospodstvo Izraelovo preko liberalizma.*

[23]) Polj.: *Gubitak vođe. Masonerija velika francuska revolucija*; tal. *Velika revolucija.*

[24]) Nilus: . . . davala mu se je svaka vrst prava.

[25]) Nilus: Tada, ne htijuć se vratiti k starom režimu.

[26]) Nilus: . . . pred naše noge. Sjećate se francuske revolucije, koju mi nazivljemo velikom. Tajne njezine priprave, budući naše djelo, dobro su nam poznate.

[27]) Polj. i tal.: *Uzroci nepovrijedivost Masonerije.*

nam osigurava neprovijedivost. [28]) Goimi podnose sa strane svojih ministara predsjednika — sadanjih diktatora, koje smo mi dresirali — zloporabe, radi kojih bi bili odrubili glavu dvadesetorici kraljeva . . .

Krivi uzgoj naroda. [29])

A [30]) sve to, jer ih naši agenti uvjeravaju, da im štete, nanešene državi, stiču međunarodnu sreću, bratstvo naroda, solidarnost. (Naravski, ne govori im se, da će takovu zajednicu sviju naroda ostvariti jedino naša vlast, pod našom međunarodnom vladom.) I evo narod osuđuje nevine, odriješuje krivce, samo da se osvjedoči, da je gospodar situacije. Natječući se tako sa svojim predšasnicima na vlasti, ruši svaku ravnotežu i svagdje stvara nered.

Sloboda.

Riječ „sloboda" stavlja u sukob čovječanstvo sa svim silama, pa i s Božjom i s prirodnom. Stoga, kad mi dođemo na vlast, morat ćemo brisati iz ljudskoga rječnika i samo ime „sloboda," kao simbol živinske snage, koji mase pretvara u zvijeri žedne krvi. Istina je, međutim, da zvijeri zasićene krvlju zaspu i da ih je onda lako svezati,[31]) dočim, ako im se ne da krvi, ne spavaju i biju se.

Bilješka G. J. Butmi.

Ove su zapisnike potpisali predstavnici Siona (ne miješajte ih s predstavnicima sionskog pokreta). Oni su izvadak iz knjige potpunih zapisnika. Čitav sadržaj knjige nije bilo moguće dobiti radi ograničenog vremena, koje je imao na raspolaganje prevodioc zapisnika. Dodata mu je bila kratka dopuna s glavnim crtama plana, kako će Židovi na miran način osvojiti svijet. Zapisnici i glavne crte plana izvučeni su iz tajnih sanduka velike sionističke kancelarije, koja se sada nalazi na francuskom tlu.

[28]) Nilus: . . . neovisnost.

[29]) Polj. i tal.: *Uloga tajnih masonskih agenata.*

[30]) Nilus: Kako protumačiti takovo stanje stvari? Zašto su mase tako nelogične u shvaćanju dogodaja? Jer despoti, po svojim agentima, uvjeravaju narod, da, kad bi se i zlo služili vlašću i štetovali državi, to bi bilo u višem cilju t. j. radi narodnog blagostanja, radi međunarodnog bratstva, jedinstva i jednakosti.

[31]) Lijepo za one proletere, koji prolijevaju svoju krv, da pospiješe osvojenje svijeta po Židovima. — J. B.

Na spomenutim kratkim crtama nalazio se je sav politički sionistički plan obzirom na razmake puta, koji će se prevaliti, i sredstava, s kojima će se ići od jedne tačke do druge. Ovaj politički plan ostvariva se od god. 929. prije Isusa. Izradio ga je Salamon i Mudraci židovske nauke. Njihovi su učenici, upućeni u stvar, ovaj plan, prema historijskim događajima, popunjali i razvijali.

Ovi su Mudraci odlučili, da mirno osvoje svijet za Sion služeći se prijevarom simbolične Zmije, koje će glava prikazivati vladu, opisanu u planu Mudraca. Ta je glava uvijek sakrivena i samom židovskom narodu, kojega predstavlja tijelo Zmije.

Zmija, uvlačeć se u podzemne hodnike države, rušila je ili gutala sve nežidovske državne snage, prema tomu kako su se ove snage razvijale na raznim kontinentima, osobito u Evropi. Taj će posao ona nastaviti i u budućnosti, prema označenom planu, dok krug prekoračenih etapa spoji glavu sionske Zmije, koja je polazna točka, t. j. dok se krug dovrši po Evropi a, preko nje, po cijelom svijetu, upotrebljavajući sve snage stečene ekonomskim sredstvima, da u ovaj krug privuče sve kontinente.

Glava Zmije nije se mogla povratiti na Sion preko ruševina vladajuće sile svih evropskih država, nego padom ove sile. Pad je prouzrokovan ekonomskim neredom i propašću, koja je došla moralnom dekadencom i pokvarom. Njih uvađaju Židovke, koje se prikazuju kao Francuskinje, Talijanke, Španjolke i t. d. To su najspretnije širiteljice moralne raspuštenosti. Ove žene u službi Siona služe kao meka onima, što radi njih trebaju novca i stoga dobrovoljno prodaju savijest, da ga dobiju uz bilo koju cijenu. Novac, posuđen u takovim prilikama povraća se posuđivačima, hvala ovim istim ženama, koje se brinu da se brzo potroši. Tako se rasipnici vide prisiljenim, da ga ponovno traže. I robovi su dobiveni za sionsku stvar.

Za uspjeh ovog poduzeća trebalo je da ni države ni pojedinci ne posumnjaju o ulozi, koju igraju u sionskim rukama. Stoga su se židovski vođe organizirali u tako zvanu religioznu kastu sa svrhom, da bdiju nad vršenjem Mojsijeva zakona i talmudskih propisa. Svak je uzimao masku Mojsijeva zakona za pravi uzrok opstojnosti ove autonomne židovske uprave. Radi toga niko nije sanjao, da iz bližega prouči djelovanje ove autonomne vlasti. Niko nije svraćao pažnje, kako se kreću nacionalni

poslovi ovoga besteritorialnog naroda. Na ovo se je osvrćalo tim manje, što su oči sviju bile okrenute prama zlatu, za kojim je svak gramzio, dok su ga Židovi neopaženo zgrćali u svoje kese. Stoga su Židovi bili potpuno slobodni u svojim političko-ekonomskim intrigama.

Prva etapa Zmije u Evropi jest Grčka, gdje je, u vrijeme Periklovo (409 — 429 pr. Isusa), počela rovati veličinu i moć ove države.

Druga etapa jest Rim u vrijeme Augustovo (63 pr. Isusa do 14 po I.), gdje je ostala za 16 stoljeća i postavila temelje židovske financialne i političke moći.

Treća, Madrid, pod Karlom V (1500 — 1556 po I.).

Četvrta, Pariz, u vrijeme Ljudevita XIV (1638 — 1715).

Peta u Londonu, počamši od g. 1814, poslije pada Napoleona

Šesta u Berlinu, od g. 1870, poslije francusko-njemačkog rata.

Sedma u Petrogradu, pod kojim se vidi Zmijina glava, a označena godina njezina dolaska jest g. 1880.

Sve ove države preko kojih je prešla Zmija, u svojim su temeljima zaista podrovane liberalizmom i ekonomskim neredom, koji su uveli Židovi. Dalje ide Zmija, označenim putem, prama Moskvi, Kievu, Odesi. (Ovdje treba pripomenuti, da se u Odesi mnogo gradi, jer se očekuje uzvanike . . .)

Carigrad je bio označen kao osma i posljednja etapa, prije Jeruzolima. Dosljedno, Zmiji još ostaje samo kratak prostor, da dovrši krug spajajuć glavu s repom.

Da se to učini bez zapreke, poduzete su slijedeće mjere, koje će uzgojiti Židove, da ovaj posao spretno izvrše.

Prije svega, postiglo se je, vještinom, osamljenje Židova, da niko ne dođe među njih i ne uđe u tajne njihova patriotskog rada, koji toliko škodi zemljama, što su ih primile u goste. Govori im se, proročki, da je njih sam Bog odabrao, da posjeduju zemlju kao nerazdjeljivo kraljevstvo. Osim toga kaže im se, da su samo Židovi djeca Vječnog Bića i da su samo oni dostojni da budu nazvani ljudima, dok su ostala ljudska bića stvorena. jedino kao marva i židovski robovi ; da im je lice ljudsko dano samo za to, da služe Židovima, što je potrebito za gradnju sionskog prijestolja na cijelom svijetu (V. *Sanh*, 91, 21 i 1051).

Suviše, uvjerava ih se, da su oni viša bića, neki nadljudi; da se ne mogu ženiti s predstavnicima marvinske rase, a ti su

drugi narodi, jer usporedivši se sa Židovima nijesu drugo da marva. Takove ideje, naučavane u javnim i privatnim školama i židovskim obiteljima, bile su uzrokom da su se oni smatrali toliko višim od ostalih ljudi, kao da su sinovi Božji (V. *Jihal.* 67, 1 ; *Sanh.*, 58, 2).

Osamljenju Židova doprinio je i sistem Kahala, koji ih obvezuje, da pomažu svoje sunarodnjake neovisno od potpore, što je dobivaju od sionske mjesne sekcije, koja se zove različito: Kahal, Konsistorij, Odbor za židovske poslove, Ured za primanje poreza i t. d., i t. d., sa svrhom da očima pojedinih vlada prikrije sionsku vladu. Vlade su — ne zna se, zašto — zabranjivale i uvijek živo zabranjuju autonomiju sionske uprave, a ona je, uslijed toga postala potpuno antonomnom i, tako rekuć, vjerskom uza sve zabrane.

Upliv spomenutih ideja opredijelio je materijalni život Židova. Smatrajuć sve nežidove kao svoju marvu (v. *Orath-Haim*, 14, 1; *Eben-Gaetzer*, 44, 8 — 24; *Iébamot*, 98, 25; *Kétubot*, 3,34; *Sanhédrin*, 74, 30; *Kiduchin*, 68), stvorenu da slave Sion, Židovi su s njima postupali kao sa životinjama. Oni promatraju vlasništvo i sam život ovih naroda kao svoje vlastito dobro i s njim raspolažu kako hoće, kad god mogu. Njihova uprava sankcionira sve ovo odriješujuć od zločina, koje Židovi počinjaju na nežidovima. Odriješenje biva na dan Jom-Kipur (židovska nova godina), Odriješivanjem ovlašćuje ih se, da i u započetoj godini jednako rade. Suviše, u želji da uzbudi intoleranciju i mržnju svoga naroda prama drugima, uprava je sionska od vremena do vremena dopuštala kršćanima, da otkriju neke propise iz *Talmuda* i tako stvorila antisemitizam. Antisemitske manifestacije služile su sionskoj stvari, raspirujuć u židovskim srcima mržnju protiv drugih naroda i uzbuđujuć u nekim ljudima, korisnim židovskoj stvari, samilost prema rasi, tako rekuć, nepravedno progonjenoj. Ovaj je osjećaj mnoge privukao u redove sionskih službenika.

Antisemitizam, progoneć i terorizirajuć židovsko pučanstvo (sionski vođe nijesu nikada trpjeli od antisemitizma, a ni njihovi zakoni, ni antononcija ni integnitet njihove institucije), držao ga je u podređenosti njegovim vođama, koji su znali da u zgodno vrijeme obrane svoj narod. To nije ništa čudno, jer su oni sami huškali protiv njega antisemite kao lovačke pse, koji su činili, da se je njihovo stado povratilo te postalo poslušno i pri-

pravno, da slijepo izvršuje sionske naredbe. Ali je najveće zasluga antisemetizma za Sion u tome, što je raspršao židovski narod po svima uglovima zemlje. To je dopuštalo, da se stvori sveopće sionističko udruženje. Sada je ovo udruženje diglo masku, jer je zauzelo položaj nadvlade, za kojim je išla, manevrirajući neopažano po svojoj volji, sa svima koncima, koji spajaju državna tajništva cijeloga svijeta. Sada je za Sion podignuto čvrsto prijestolje : ne ostaje drugo nego da se na nj posadi kralj izraelski.

Ovo kraljevstvo ne će imati granica, jer se je znalo smjestiti internacionalno. Zlato je bilo određeno za Židove kao glavno sredstvo osvajanja. Stoga je trebalo ne samo što više ga prikupiti, nego mu i uvećati vrijednost. Uvađanje zlatne valute, zlatne stope služilo je da se povisi vrijednost zlata, a međunarodne nesloge pomogle su Židovima, da ga što više nakupe, kako dokazuje „Povi est Rothschildova," objelodanjena u Parizu. Tako je bila utvrđena moć monopola na kapital, pod barjakom liberalizma i, tako rekuć, znanstveno utvrđenih socialnih i ekonomskih problema. Znanost, dajući svim mogućim teorijama svoje ime, učinila je i učinit će najveće usluge sionskoj stvari.

Tako na pr. ekonomske teorije o izbornim sistemima dopustile su da se uvede sve, što je bilo poželjno za sionsku slavu. Židovski vođe staviše se, da korupcijom i sugestijom osiguraju većinu glasova. Dobivši je, mogli su odmah, zahvaleći ugledu koji im došao po većini, donijeti konačne odluke u životnim ili socialnim pitanjima naroda. Gladna masa, pohlepni intelektualci i kratkovidni liberalci, kao i svi drugi slijepci, svi su dobro služili sionskoj stvari. Stoga je za Sion najpoželjniji i najpovoljniji republikanski režim, jer ostavlja potpunu slobodu djelovanja sionskim vojskama: anarhistima mišlju djelom i nazvanim socialistima.

To radi ovaj narod bez zemlje, koji nije do kap vode u moru čovječanstva, ali koji ima idealnu upravu, koje je svaki član upućen u planove akcije izrađene pred više vjekova, a iz kojih ne može ništa brisati. Sva pak politika Goima nije drugo do politika spontanih događaja, koje su pripravili Židovi, i ne ide za poboljšanjem državnih posala, nego za borbom ukusa, najčešće iz osobnih interesa samih upravljača.

Odatle je jasno, tko će izvojštiti pobjedu i zavladati svijetom.

Prevedeno s francuskoga 9. prosinca 1901.

(Svršetak.)

Dr. P. Nikolajević:

Jugosl. diplomacija i Sv. Stolica.

Résumé. — *La diplomatie yougoslave et le S. Siège.* — Notre diplomatie internationale ne se réjouit pas d' une grande autorité à l' étranger. Les causes en sont différentes. — Nos diplomates sont pleins des préjugés à l' égar du S. Siège et de nous catholiques. On considère le S. Père en ennemi de notre peuple. Les catholiques, et surtout les prêtres, ne sont pas de bons citoyens. On ne peut avoir confiance en eux parce qu' ils servent un maître étranger. — Un ambassadeur yougoslave qui pense comme cela, exige qu' un Yougoslave devienne nonce apostolique, et il oublie que presque tous les diplomates yougoslaves sont des Serbes. — Yougoslavie ne peut être honorée par le S. Siège de la plus haute dignité ecclésiastique c. à d. d' un cardinal, parce que la sensibilité orthodoxe serbe ne reconnaît pas à celui — ci la préséance devant leur patriarche qui lui est reconnue par le droit ecclésiastique et internaticnal. — A propos du concordat, nos diplomates nous donnent, de temps en temps, des déclarations platoniques; mais leurs préjugés et certains incidents d' un tel ou tel ministre nous disent que la volonté sérieuse y manque. — Des apostats catholiques et la presse attaquent impunément le S. Siège et l' Eglise catholique. L' apostasie et les apostats de l' Eglise catholique sont souvent protégés par les autorités civiles, tandis que la rentrée à l' Eglise catholique est non rarement rendue très diffcile, si non impossible. Ces faits ne peuvent être inconnus au S. Siège et à nous catholiques, et ils ne sauraint contribuer à l'amélioration des rélations entre le S. Siège et notre Etat. — Il semble qu' on remarque un faible changement à cet égard.

1. Slab ugled naše diplomacije.

Tko je imao prigode, da u vanjskom svijetu na svoje uši čuje mišljenje o našim diplomatima, morali su ga se neugodno dojmiti nepovoljni sudovi i izrazi obzirom na njih.

U širim i užim krugovima zapodijevaju se razgovori o našoj diplomaciji i prave se šale na račun naše države i njezinih predstavnika. Ni štampa, uza sve dužne obzire prema stranoj državi, ne diše boljim duhom. Taj je duh već prodro i u svjetsku književnost. Slavni engleski obraćenik G. Chesterton u svom glasovitom „S. François d' Assise" veli (str. 18), da se u društvu ne voli govoriti o srpskim epopejama, ali da se rado zbivaju šale na račun jugoslavenske internacionalne diplomacije.

Više nego šaljiva kritika i nepovoljni sudovi nas zanimaju razlozi, zašto strani svijet o nama nepovoljno sudi i zašto zbija šale na račun naše internacionalne diplomacije.

Mi smo okruženi neprijateljima, kojima je mnogo do toga, da nas prikažu u lošem svijetlu. Oni vješto izrabljuju svaku činjenicu, svaku malenkost, da nas diskreditiraju, da nas prikažu ljudima drugoga stepena, nesposobnima da sami sobom upravljaju. Naša obrana ili je bila slaba ili je potpuno izostala pa i ondje, gdje smo se mogli lako obraniti. U očima vanjskog svijeta ostajali smo krivci, a da i ne spominjem tužbe, gdje smo im mi na jedan ili drugi način dali povoda.

Drugi je razlog, što nas se uopće sve zajedno smatra balkancima. Balkanac u očima ostalih evropejaca znači čovjek neprosvijetljen, neiskren, čovjek od puške i noža, barbar, komu je potrebito skrbništvo. Ako se uzme u obzir, da se na strani jako ističe raznolikost kultura, u kojima smo odgojeni, a koje su često u diametralnoj opreci; da se budnim okom prati nadmećanje jedne kulture nad ostale i njezino narivavanje drugima; da se bilježi sve pojave našega nutrnjega i vanjskoga života — onda nije čudo, što se izvan granica naše države veli, da se Jugoslavija balkanizira, što nam se svima primjenjuje nesimpatično značenje imena balkanci.

Treći, a možda i najvažniji razlog, zašto naši predstavnici u vanjskom svijetu ne uživaju potrebnog ugleda, po mojem mišljenju, jest taj, što su na ova važna mjesta dolazili ljudi svojim položajima nedorasli. Ne ću govoriti o njihovim sposobnostima ni naobrazbi, premda bi se ne rijetko moglo i u to posumnjati; ali ću naglasiti nedostatak potrebite uglađenosti, civilizacije, u jednu riječ: evropejštine. Jednom prigodom tužio mi se neki odlični Srbin na srpske đake, koji svršavaju nauke u stranom svijetu. Pa je dodao: „Šaljemo ih, da se izobraze i uljude; ali na žalost vraćaju se isti; na njihovom ponašanju ne vidite gotovo nikakva znaka jednog uglađenog evropejca." Ako ovakovi zauzimlju važna diplomatska mjesta bilo u unutrašnjosti bilo u stranom svijetu, mogu li strancima sa svojim ponašanjem imponirati? Mogu li biti na ugled državi? — Ako je tako s onima, koji su imali prigode da se upoznadu sa stranom civilizacijom, što će biti od onih, koji u takovu prigodu nijesu nikada došli? Pa, ako sa strane vanjskih diplomata i izostanu koraci za promjenu jedne ili druge osobe, može li se naša država s njima ponositi?

S druge strane, kod nas je stranačka svijest previše razvijena. Stranku se istovjetuje s državom. Samo oni, koji pripadaju dotičnoj stranci, oni su dobri državljani, oni su državotvorni, a

drugi su svi antidržavni elementi. Ova je svijest činila, da se stupanjem dotične stranke na vlast, izmjenjivao gotovo sav službeni aparat. Mjesto dotadašnjih dolazili su drugi često puta bez potrebite teoretske spreme, a još češće bez nužne prakse. Uslijed ovoga sistema doživljivali smo nevjerojatnih slučajeva, da je na pr. za načelnika u nekom ministarstvu postavljen čovjek, koji nije učinio ni jednog razreda srednjih škola! Taj je pak načelnik bio tako sposoban i darovit, da se je prikazao na ispite za prvi razred gimnazije i pao u svima predmetima! Ako je ovako s načelnikom u ministarstvu, što je onda s nižim činovništvom?

Zamislimo, kako je onda mogao djelovati ovakav službeni aparat, kakav je utisak mogao napraviti na strani svijet, s kojim je dolazio u dodir. Što takovo je li nam moglo podignuti ugled u inozemstvu, ili naprotiv nije li moralo porazno djelovati po ugled i čast naše države? Može li nam onda biti krivo, ako se na strani prave šale na naš račun?

2. Predrasude o Sv. Stolici.

Naprosto se ne može vjerovati, kakve predrasude vladaju među pravoslavnom braćom i našim diplomatima o Sv. Stolici. Ove su predrasude tako brojne i tako teške, da su i najviši krugovi u našoj državi neraspoloženi prema nama katolicima i našoj Crkvi. Ako kat. Crkva u našoj državi s teškom mukom dalazi ne do sviju, nego do jednog dijela svojih prava, to se u prvom redu ima pripisati ovim predrasudama.

Sve ove predrasude možemo svesti u dvije najglavnije.

1. Sv. Otac Papa jest tuđinac, ne samo u tom smislu što nije naš državljanin, nego i u tome kao da je naš neprijatelj. On se bavi samo politikom. Njegova je politika zakulisna i nikakvu dobru ne može se od nje nadati. Što se tiče posebno naše države, on nam je opasan neprijatelj. Pod krinkom vjere on ide samo za tim, kako bi nas doveo pod Mussolinija.

Ove misli nijesu svojina samo običnih nekatoličkih masa. Njih sam čuo iz usta jednog najvećeg predstavnika naše države u stranom svijetu. Po sebi se razumije, da sam nad takovim shvaćanjem ostao silno začuđen. Pokušao sam, da gospodina ministra uvjerim o neispravnosti njegova mišljenja. Ali na sva moja razlaganja čuo sam samo ovu primjedbu: Vi ste, gospodine, još mlad i ne shvaćate svjetske politike.

Doduše, gosp. poslanik od mene je mnogo stariji po godi-

nama, ali je mnogo mladi po školskim kvalifikacijama. Kad ja, radi svoje mladosti, i ne bih mogao dovoljno shvatiti svjetske politike, ipak ta primjedba ne bi dokazivala, da je ispravna tvrdnja gosp ministra. Nabrotiv, ona nam pokazuje, da je mišljene odličnog gospodina jako naivno. Gospodin se boji, da će nas Sv. Stolica izručiti Mussoliniju. A mi se sjećamo vrlo dobro, da je njegov šef naš bivši ministar vanjskih posala — na zgražanje Hrvata i Slovenaca — izjavljivao, da je Italija, odnosno g. Mussolini naš na bolji prijatelj i da nam se od njega ne treba plašiti. Kad je fašistička rulja počinjala zločinstva na Hrvatima i Slovencima u Istri i Trstu, isti g ministar nije našao za zgodno, da bi progovorio ni jednu riječ u prilog naše progonjene braće. On se je pače izrazivao u tome smislu, kao da su naši dali povoda ovim izgredima i u tom smislu se izvinjivao talijanskom predstavniku u našoj državi. Kako je dalekovidna bila njegova politika, pokazao je razvoj događaja, osobito slučaj s Albanijom.

Mi međutim ne možemo shvatiti, kako se nekoga može smatrati svojim najboljim prijateljem, a drugoga svojim neprijateljem, zato što bi nas on doveo pod vlast prvoga, koga nam se ne treba plašiti. Ako nam je Mussolini prijatelj, onda bi nas imalo veseliti, što Sv. O. Papa nastoji (kad bi zaista nastojao, što je prosta iluzija) da nas dovede pod njegovu vlast. Ako nam je neprijatelj, onda je neozbiljno nazivati ga prijateljem; onda je strašno svoje ljude osuđivati, dok ih drugi progone. Čitav ovaj slučaj pokazuje, da se pogibao gleda ondje, gdje je nema, a ne će da se vidi ondje, gdje zaista postoji. I to bi bilo poznavanje svjetske politike! Tako su dalekovidni naši diplomati!

2. Katolici su ljudi nenarodni, protivudržavni. U njih, osobito u njihovo svećenstvo, ne može se imati povjerenja, jer oni služe tuđemu gospodaru. Njih treba rastaviti od Rima ili ih povratiti u krilo pravoslavne crkve.

Mi smo katolici već više puta dobivali poziv, da se odrečemo Sv. O. Pape. O tom pozivu bilo je govora u našem listu. A bilo je govora i o zadaći mnogih naših državnika u ovoj našoj novoj državi. Dr. M. Lanović, višegodišnji načelnik kat. odjela u ministarstvu vjera, pisao je g. 1925. u svojoj brošuri „Konkordat Jugoslavije s Vatikanom," kako pojedini naši državnici „u pobijanju Katoličke Crkve gledaju jedan od glavnih zadataka naše državne politike" (str. 46). O stvarnoj ispravnosti ove tvrdnje ne možemo sumnjati, jer je g. Lanović za dugo godina bio u doti-

caju i suradnji s ovim državnicima pa je mogao upoznati njihove ideje i težnje, a i sam se je trudio, kako bi ih uvjerio o njihovoj netačnosti i sudbonosnim posljedicama. Nama međutim one rasvijetljuju više od jedne tačke našega državno-crkvenoga života, agitaciju za prelaz na pravoslavlje u Visu i drugdje, favoriziranje otpada i otpadnika od katoličke Crkve, zapostavljanje katoličkih činovnika i t. d.

Pretpostavimo, da su ovakav mentalitet i tendencije naših državnika poznati Sv. Stolici i nama katolicima, onda je jasno s jedne strane, da one ne mogu u nama pobuditi oduševljenja prama njima, a s druge strane da ne može biti srdačnih odnosa između jedne i druge vlasti.

3. Nuncij — Jugoslaven.

Isti g. ministar u dalnjem razgovoru iznio je kao dokaz nenaklonosti Sv. Stolice prema nama i to, što na pr. apostolski nuncij u Beogradu ili kakav drugi izvan naše države nije jedan Jugoslaven, nego Talijanac.

Mi ne možemo još imati nuncija, odgovorih mu ja, s više razloga. Za nuncija je potrebito da bude dobar diplomat. Da takav postane, treba prije svega da svrši crkvenu diplomatsku školu. Mi smo siromašni, a k tomu nemamo dovoljno raspoloživa osoblja ni za redovite crkvene potrebe, pa kako bismo si dopustili još i taj luksus, da šaljemo klerike u diplomatsku školu! — Sv. O. Papa upotrebljava za važna crkvena mjesta ljude, koje poznaje, o kojima je iz njihove višegodišnje prakse siguran, da su dorasli ovoj visokoj službi i da će je dostojno, na ugled Crkve pokrivati. Slično je i kod civilne vlasti. Mi ne samo što smo bez diplomatske prakse, nego smo i daleko od Sv. Stolice pa joj naše eventualne diplomatske sposobnosti ne mogu tako lako biti poznate. Ovi slični razlozi ne vrijede samo za našu državu, nego i za Francusku, Njemačku, Austriju, Madžarsku, Ameriku i sve druge države, koje su u diplomatskim odnosima sa Sv. Stolicom. I tamo gotovo na svim mjestima službu apostolskih nuncija ili delegata obnašaju Talijanci.

Gospodin je ostao pri svojoj tvrdnji i tražio, da bi ipak morao i koji naš biti nuncij.

Ne znam, zašto gospodin ovu tačku toliko naglasuje. Ja, kad bih bio na njegovu mjestu ili Srbijanac kao on, ne bih je uopće spominjao. Naša država ima svojih predstavnika gotovo

kod svih evropejskih i drugih država. Pa koji je od njih Hrvat ili Slovenac? Gotovo sve dojedno mjesto u vanjskoj diplomaciji, da ne govorimo u nutrnjoj, pokrivaju isključivo Srbi. Hrvata i Slovenaca tu uopće nema ili, ako jesu, zauzimlju koje od zadnjih mjesta.

4. Jugoslavenski kardinal.

Prigodom posljednje budžetske debate, iznijeli su neki govornici kao novi dokaz nepovjerenja Sv. Stolice prama našoj državi okolnost, što nemamo u Jugoslaviji kardinala. Drugi su odgovarali, da je za to potrebito da se prije sklopi konkordat; a do nas je da ga se što prije sklopi.

U razgovoru sa spomenutim g. ambasadorom dotakli smo se i ovoga pitanja. Vidite g. ministra — velim mu ja — Vama upada u oči, zašto u nas u Jugoslaviji nema kardinala; a znate, da ste Vi Srbi jedan od glavnih uzroka, zašto mi ne možemo dobiti kardinala.

— Kako mi Srbi?

— Evo kako. Po crkvenom i međunarodnom pravu kardinal precedira sva druga crkvena i svjetska dostojanstva. On dolazi odmah iza vladara i njegove obitelji. Dakle ispred svih biskupa, nadbiskupa i patrijarha. A Vi Srbi ne biste dozvoljeli, da hrvatski kardinal ima prednost pred Vašim patrijarhom.

— To se razumi, da ne bismo dozvoljeli. Naš je patrijarh jednak Vašemu Papi.

— Ostavimo to pitanje: to je nešto drugo. Po međunarodnom pravu Vaš patrijarh pri državnim svečanostima i drugim reprezentacijama došao bi iza našega kardinala. Budući da bi to Vama bilo neugodno, Sv. Stolica ne će da kreće u Vašu osjetljivost. I tako je Vaša osjetljivost jedan od uzroka da mi Hrvati nemamo kardinala, odnosno naša država nije počašćena s tako visokim crkvenim dostojanstvom.

5. Konkordat.

Ima već 9 godina da se kod nas radi na konkordatu između naše države i Sv. Stolice. Potrebu njegovu svak jasno uviđa, a ipak je čitav posao još gotovo na mrtvoj tački.

Pitanja su vrlo važna, koja se imaju riješiti; mnoge zaprijeke odstraniti. No ipak se ta pitanja još ne rješavaju niti se zaprijeke odstranjuju. Zašto?

Stvar je tim čudnija, što su neke države mnogo kasnije od

nas započele pregovore oko konkordata i sretno ga sklopile; što su države, ko e su kroz ovo vrijeme bile u sukobu sa Sv. Stolicom i imale zakone, koji s: još više protive crkvenim zakonima negoli naši — a ipak su sukob izgladile i našle neki modus vivendi sa Sv. Stolicom, kao na pr. Čehoslovačka. A ipak naša država, koja je od početka bila u dobrim o nošajima sa Sv. Stolicom; kojoj je Sv. Stolica iskazala posebnu naklonost imenovavši svoga predstvnika na našem Dvoru nuncijem, a ta čast nije bila data ni katoličkoj državi Poljsko ; koju je ona za vrijeme rata (naime predratnu Srbiju) izdašno pomagala — ipak naša država u ovom se pitanju ni e gotovo ni za korak makla. Kaže se doduše, da su države Male Antante dobile mig izvana da urede svoje odnošaje sa Sv. Stolicom. Ali dok se druge države ozbiljno prihvaćaju posla i sretno ga privode kraju, naši se državnici zadovoljavaju s više ili manje platonskim izjavama, koje od vremena do vremena daju u ovom pitanju.

Mi međutim pitamo: zašto se jedamput ne počne raditi ozbil no oko k nkordata i zašto se konačno ne sklapa?

Po našem mišljenju, jedan od glavnih uzroka jest nerazpoloženje i predrasude naših državnika prema Sv. Stolici. Jedan drugi razlog bio bi i to, što mnogi naši državnici nijesu skloni konkordatu. Oni stoje na stanovištu državne omnipotencije, po kojoj država, odnosno državnici mogu da sami svojom vlašću riješe sva tekuća pitanja koliko državna toliko i vjerska; vjerska vlast ima u vjerskim pitanjima samo toliko vlasti koliko joj dotični državnici dozvole.

Ovo je mišljen e zastupao i u više prigoda naglasivao i Dr. M. Lanović, bivši načelnik kat. od ela u ministarstvu vjera, premda je praktično bio za sklapanje konkordata. Prema ovom mišljenju konkordat je suvišan, pače — kako bi htjeli neki zagriženiji samostalci — škodan ugledu države, jer bi krnjio njezin suverenitet.

Da našim državnicima nije bilo ozbiljno do konkordata, pokazali su to u više prigoda. Za volju jednoga ili drugoga jakobinskoga člana vlade i najljepši pokušaji propadali su i najlaskavije nade padale su u vodu. Jednom prigodom pregovori za konkordat bili su dosta daleko došli. Tada se je našao jedan ministar, koji je izmislio i u javnost bacio veleizdajničku aferu naših biskupa. Drugom prigodom drugi ministar zlobnu potvoru izmislio je i proti samom nunciju Sv. Stolice Msgru Pellegrinettiju. Potvora nije ispala na čast našoj državi; ali je imala u ovom kao i u prvom slučaju uspjeh da je osujetila daljne pregovore o konkordatu.

Pri ovakim prilikama, može li se reći, da su naši državnici išli ozbiljno za tim, da sklope konkordat sa Sv. Stolicom?

6. Napadaji na Sv. Stolicu.

U nekatoličkom dijelu naše države vladaju ne samo predrasude o Sv. Stolici. tu se čuju i čitaju i uvrijede na adresu katoličke Crkve i Sv. Stolice.

Prelazim preko uvrijeda, što potiču iz redova pravoslavnog svećenstva. Oni to čine samo stoga, da same sebe uvjere, da su oni u pravoj Isusovoj Crkvi, a da se je kat. Crkva, koja je i moralno i brojčano visoko nad njima, iznevjerila zakonu Isusovu. Osvrnuti se moram na pisanje novinstva, koje je blizu ili daleko vladi. U ovom novinstvu ne rijetko se čitaju uvrijede na adresu kat. Crkve, na adresu Sv. Stolice. One vode propagandu za otpad od kat. Crkve, za prelaz u pravoslavlje i starokatolicizam. Cilj im je jasan: što više oslabiti kat. Crkvu.

Nadalje, otpadnici od kat Crkve, svećenici i drugi, nalaze u državnim službama stalna i unosna mjesta. Oni mogu nekažnjeno grditi i psovati Sv. Oca Papu i rovariti protiv kat Crkve. Državni službenici potpomažu otpad od kat. Crkve, a oteščavaju povratak u nju. Pače prijetnje i grožnje dolaze na srijedu, ako bi se koji otpadnik usudio natrag povratiti.

Ne znam, da li su naši državnici svjesni toga, da ove činjenice ne mogu ostati nepoznate na kompetentnom mjestu i da one ne mogu doprinijeti učvršćenju prijateljskih odnošaja između naše države i Sv. Stolice.

Mimoilazim činjenicu, da ni glas naših pastira biskupa kadšto ni na najvišem državnom forumu ne samo nije uvažavan, nego nije ni saslušan. Ali ni ta činjenica ne može da uzbudi još višu ljubav u srcima katolika prema nosiocima vlasti u našoj državi. No ne mogu da mimoidem drugu činjenicu, koja nas ne preporuča u oč ma Sv. Stolice. Za predstavnika naše države kod Sv. Stolice bio je imenovan čovjek, kojega je prošlost glasno protestirala a i katolička se svijest snažno bunila protiv toga imenovanja. Kad je ipak on postao našim poslanikom, već prvi njegov nastup nije bio častan ni za nj ni sa našu državu. Poslije je tako spretno vodio poslove, da je došao u sukob sa Sv. Stoli-

com, koja uopće više nije htjela s njim da dolazi u doticaj i naša je država bila prisiljena. da ga opozove. Afera, koja je tada bila iskrsla, ima se u glavnom pripisati njegovim liberalnim predrasudama.

Koliko je tom prigodom pretrpio ugled naše države, jasno nam kaže okolnost, što mu je za nasljednika poslan čovjek, koji je sam lični prijatelj Sv. Oca.

Ova zgoda imala bi otvoriti oči našim državnicima, da u interesu države, na izložena mjesta ne stavljaju tako zvane antiklerikalce ili liberalne katolike; jer će ih njihove predrasude dovesti dotle da kompromitiraju sebe i naškode ugledu države.

7. Zaključak.

U ovom pogledu čini se da nastupa neko poboljšanje. Vodi se neki račun i o crkvenim potrebama. Taki zvani klerikalci nijesu baš tako škodni državi, kako ih prikazuju masoni. Oni su pače korisni i u odlučnim časovima oslobađaju državu iz pogibli. Kat. Crkva silno doprinosi stabilizaciji države i redu i miru u njoj. Stoga se uzimlju i nužni obziri prema njoj.

No ipak ne smijemo se varati. Veliki je broj narodnih poslanika zadojen protucrkvenim duhom, koji bi u brzo promijenio lice zemlje, kad bi oni došli na vlast. Potajna agitacija slobodnih zidara još je moćna i čeka na zgodan čas. Liberalno novinstvo gleda još u t. zv. klerikalizmu neko strašilo, koje prijeti da tamom zastre našu državu. Ali naši državnici ne smiju zatvarati oči; neka ne primaju kao prijesnu istinu osvade i potvore neprijatelja kat. Crkve. Neka omjere rad kat. Crkve i njezinih ljudi s jedne strane, a s druge strane rad njezinih protivnika, pa će vidjeti, tko je iskreni prijatelj naše države i tko istinski radi oko njezina procvata i napretka. U tom smislu neka nastoje promijeniti svoje mišljenje i raspoloženje prema kat. Crkvi i njezinom vrhovnom predstavniku Sv.Ocu Papi.To će silno doprinijeti, da strani svijet počne o nama drukčije misliti i da naša država steče tako potrebit ugled.

IZ NARODNE STARINE

Jedna stara kapitularna naredba.

Sommaire. — On publie ici une ancienne ordonance, rédigée au chapitre religieux des franciscains de Bosnie et Dalmatie en 1538 (ou au plus tard vers 1638). Cette ordonance est importante au double point de vue. Elle est, tout d'abord, écrite en croate, mélée d'italianismes, et puis elle contient des dispositions qui nous révèlent l'état moral de la province en ce temps-la. Les religieux vivaient et exercaient l'office paroissial sous la domination turque. C'est ce qui imposait aux Supérieurs des soins tout spéciaux pour assurer la formation de la jeunesse monastique et pour sauvegarder l'observation de la Règle franciscaine.

No zborovima (kapitulima) franjevačkih provincija bira se nova uprava za tri godine i razmještaju se redovnici po samostanima i po župama. Ali uz ovaj obični rad imadu i kapituli i godišnji sastanci uprave i drugu zadaću: pošto su naime sakupljeni oci pretresli stanje provincije i upoznali njezine potrebe, oni će izdati upute i naredbe, koje drže podesnim za dobro redovničke zadruge. Pače i sam državnik, kad je potreba, daje braći opomene i naredbe. Sve se ovo saopćuje redovnicima u posebnim okružnim poslanicama.

Upoznanje ovih okružnica baš je zato od velike važnosti za povijest redovničke zadruge. U njima se odrazuje njezin *nutarnji* život, napor ili mlakost poglavara za ostvarenjem zadružnog ideala, rad zadruge na uzgojnom, školskom i prosvjetnome polju. U njima je kao brarometar po kome sudimo, kako je zadruga shvaćala vrijeme i prilike u kojima je živjela. Bez ove nutarnje povijesti, nije ni povijest vanjskoga rada i života potpuna, a često ni shavatljiva ni organski povezana.

Po arhivima franjevačkih manastira Presv. Otkupitelja sačuvalo se dosta ovih naredaba. Zbirka nije na žalost potpuna, osobito za 16. i 17. vijek, ali i ono što je do nas doprlo, dovoljno je da poda vjernu sliku nutarnjeg, obiteljskog života zadruge. Tko hoće da piše potpunu i istinsku povijest zadruge, valja da se jednako osvrne na vanjski rad i na nutarnji život.

Jedna od starijih meni poznatih naredaba nalazi se u zaostroškom arhivu. Pisana je bosančicom i na početku je ubilježena godina 1538. Ove je godine zaista držan kapitul i na njemu izabran provincijalnim ministrom O. *Petar* Zlatarić. Potječe li ova naredba baš iz god. 1538 ili je vjerojatnije, da je za jedan vijek mlada — kazat ću kasnije. Naredba je i u ovom potonjem slučaju važna, pa je evo ovdje tačno prenosim iz *izvornika* u zaostroškom manastiru (1):

(Naredba) (2) koia se ima obslužiti u provinci 1538.

Najparvo: da nitko ne prima dice (u naše) (3) manastire bez naše osobite licencie, kako (zdar)ži (3) i zapovida *expresso* regula, zašto se navlače u manastire bez (z)nanja stariega dica svakojaka defetoža, za red neprilična i nepodobna.

---

1) Nalazi se u svesku „Lettere circolari."

2) Ovdje je papir poderan, pa se riječ nagađa po ostacima nekih slova.

3) Nije posve čitljivo.

Drugo : da gvardiani novi imaju davati svitu i vestiario fratrom, zašto je volja naša i odluka, da se fratri odivaju, i tako hoće ljubav bratinska ; i ovo se naređuje pošt. oo. gvaranom pod privacion od oficia od gvardianstva.

Tretje : da nit·o neima impačati s· u špolje (4) martvie fratara ni u najmanju stvar pod penu od škomunike (5) i tako zapovidamo istiem oo. gvardianom od mista (6), da svarhu toga imaju osobitu kuru do našega došastia ili *ordina* (7).

Četvarto : da nitko ne prosi na peticion tursku madie misaa, zašto su stoga mnogi inkonvenienti (8) slidili do sada, prolitia od karvi, teška gubina, i mnoge druge štete duhovne i tilesne.

Peto : da nitko ne šalje fratara ni u kvu prošnju po župa bez naše osobite licencie, zašto su župe spale i naše karstianstvo na tako uboštvo, da piutošto (9) imaju potribu, da su pomoženi nego da nas pomogu.

Šesto : da nitko ne otvora ni zadaržava našie knjiga pod penu od škomunike (5), i ako sam komu dao svoe kažove (10), ovoga nikomu ne daem, nego ga za sebe ustavljam, i da ga drugi osim nas ne more odrišiti.

Sedmo : da nijedan gvardian ne prima momaka (11) u naše manastire, najparvo ne ežaminavši (12) i ne ispitavši vele pomljivo tko su, o(d) kuda su, čegovići su i kakovi su, i na komu su poslu donle bivali. zašto svaki more prociniti što se stoga ovizie sadanjie vrimenaa događalo i što se mo-re svakomu dogoditi.

Osmo : da mnogopošt. O. ministar more karati fratre delikvente (13) s konš(iljom) (14) od otaca koi bi bliže bili, da ako i ne bi blizu bilo u to doba, a on z diškreti od kuće (15), i da se za to ni jedan ne more rišentiti (16) ni tada ni poslie.

4) Špolja od tal. le spoglia = ostanci, odora.
5) Pena = kazan; škomunika = izopćenje.
6) Gvardijan ili starješina od mista, mjesto = samostan po latinskom superior loci, superiores locorum.
7) Kura = skrb ; ordin, ordina = naredba, zapovijed.
8) Peticion = tražba; incoveniens = neugodnost.
9) Piutošto = radije. 10) Casus = neke vrsti grijeha, od kojih može odrješiti sam starješina ili onaj koga on na to ovlasti.
11) Momak = sluga. 12) Ežaminati, examinare = ispitati.
13) Deliquentes = koji što pogriješi, prekrši koju zapovijed.
14) Savjetovavši se. 15) Discretus = član samostanskog vijeća.
16) Risentirsi = ljutiti se, srditi se na što.

Deveto : da se fratri ni iz župaa ni iz manastira ne skitaju bezposleni po župa i po kapela, zašto svarhu skandala, koi se događaju polak Turakaa, karstjanom se dosađuje po župa i po mistie ; i koi bi suprot činili, zastavljaju (= upadaju) u pene arbitrarne (17) stariemu.

Deseto : da se ne šalju fratri injoranti (18) u Italiu ; odlučeno e od svega difinitario (19) u kapitulu sadanjemu, zašto se vidlo da su taki malo profita (20) učinili u nauku, nego svarhu (= povrh, osim) štete od spenzi (21) koe potroši, nauči prie koju maliciu negoli virtu (22), i gori se povrati nego e pošao.

Jedinonad 0 : odlučuje vas skup od otaca, i volja je naša, da nijedan parok, aliti župnik, aliti kapelan, ne more se povratiti ni u jednu župu aliti kapelu od vit da skončava dugove, nego da dade u lišti svome šukcešoru (23) neka on skočadugove koi bi bili ; i koi bi suprot učinio, zastavlja se u pene iste koim se karaju neposlušnici svomu stariemu.

Dvanad 0 : zapovida se svakomu o. gvardianu od naše provincie pod privacion od oficia (24), da kako ima ovu našu naredbu, da (j)e čini legati publiko (25) skupivši sve svoje frare od familje u refetorio na zvono od tarpeze (26) i da svaki čini ovu naredbu pripisati, i da onu formulu aliti kopiu drži u celi, da se more bolje spominati i vladati se po ovomu pismu u stvari koe se naređuju. I koi bi drugojako učinio biti će pokaran od svoga stariega na vizita (27) i na druzie okazionie po volji o. provinc(ijala).

Ja fra Mate Benlić, Difinitur Provincie potvardiem gornje pis(mo) (28)
Ja fra Juro Sabić, Difinitor aktuali Procie potm rečeno pismo

17) Kazni koje udara starješina po svojoj uvidavnosti
18) Koji su nesposobni ili nijesu svršili prethodne nauke.
19) Definitorium = vijeće provincijalne uprave, koje se sastoji od o. provincijala, kustoda i još četvorice sudaca.
20) Profit, profectus = napredak, korist.
21) Od expensae = potrošak.
22) Malizia = zloća, pakost ; virtú = krepost.
23) Od successor = nasljednik u službi.
24) Od privatio ab officio = lišenje od službe, biti obustavljen od službe.
25) Od legere in publico = čitati javno t. j. pred sakupljenim redovnicima.
26) Zvono u samostan u koje pozivlje redovnike u blagovalište (refectorium).
27) T. j. za vrijeme pohođenja (visitatio canonica), kad o. provincijal službeno dolazi da pregleda braću i sve stvari samostana i crkve.
28) Na mjestu [ ] razderan papir

Ja fra Pilip Tarnovčan konfirmo kako zgora.
Ja fra Marian Maravić konfirmo
Ja fra Martin B [. . .] (29) confirmo (30).
Ja fra Andria Kamen (. . .) (29) confirmo ut supra (31)
Ja fra Marian Pavlović iz Olova konfirmo
Fra Martin Ramljanić (?) confirmo ut supra ( )
Fra Petar . . . . Minar (= Ministar) Provie confirmo ( )
Fra Mar. . . . . komesar prove Confirmo (31)

* * *

Na ovaj spomenik da nadovežem nekoliko bilježaka.

1. Množina latinizama i italianizama svjedoči da je sastavljač pisma bio redovnik, uobičajen latinskoj i talijanskoj terminologiji. On je usto, po svoj prilici, živio u kraju gdje je naš jezik bio pomiješan s talijanskim riječima, kao što je i danas slučaj za dubrovački domaći govor.

2. Neka nikoga ne iznenade zloborabe, koje starješina nabraja u pismu. On, kao otac i liječnik, otvoreno govori svojoj braći. I redovnici su ljudi, podložni slabočama i popuštanju od stege, a pogotovu kad žive u onako vanrednim i teškim prilikama. Njegove opomene i pametne naredbe znak su da prekršaji i zloporabe nijesu prošle u običaj, nijesu postale pravilom; znak su još, da je u provinciji i u poglavarima bila budna redovnička svijest.

3. Godina **153**8., kao godina kad je naredba izdana, nešto mi je sumnjiva, a evo zašto. Brojka 1538 rekao bih da je drugom rukom i drugim crnilom napisana. Osim toga imena većine redovnika, koji su gornju naredbu potpisali susrećemo se u 17. vijeku dakle za što godina kasnije kao provincijali bosanske provincije. Tako je god. 1649. izabran provincijalom o. Matija Belić, g. 1666. o. Juro Sabić, g. 1638. o. Marian Maravić, g. 1629. o. Andrija a Kamengrad, g. 1623. o. Marijan ab Olovo, g. 1641. o. Martin a Rama (Vidi o. M. **Batinić**, Djelovanje Franjevaca III. Zagreb 1887. na str. 223 i 224). Jesu li ovi franjevci iz 17. vijeka ista lica s onima, koje nalazimo potpisane kao definitore na gornjem spomeniku? Ako jesu, onda je sigurno da naredba ne može potjecati iz g. 1538. Ali sama okolnost jednakih imena nije odlučna. Znamo da je i u Bosni i u nas u Dalmaciji bivalo po više redovnika od istoga plemena, pa i sa jednakim imenom. Mladi bi rado uzimali ime svoga strica, svoga „djeda", svoga zemljaka. Koliko je u nas u dva posljedna stoljeća bilo Kačića, Despota, Milinovića, Šupuka, Šimunovića, Vladmirovića, Ravlića . . ! A kako se u starije doba naši često označivali po mjestu rođenja: fra Jerko od Rame, fra Frano od Travnika, fra Andrija iz Kutijeva, fra Augustin od Tuzle i t, d., lako je razumjeti da je moglo biti po dva, tri i još više redovnika s jednakim potpisom.

Za godinu 1538. opet stoji učinjenica, da je te godine zaista bio kapitul, a provincijal, na njemu izabran, zvao se **fra Petar,** kao što je i na našem spomeniku potpisan za Ministra provincije **fra Petar,** dok u čitavom 17. vijeku. — od 1600 do 1700 — nema ni jednog provincijala s imenom fra Petar. —

29) Nečitljivo.
30) Ova riječ napisana latinskim slovima.
31) Ove tri riječi napisane latinskim slovima.

Ova bi se nejasnost dala ubrzo ukloniti, da je pregledati stare državne spise. U ovaj čas daleko sam od državnog arhiva Šibenika i Makarske pa mi to nije moguće učiniti.

F. K. Eterović, Sinj.

O. Ante Perić i agrarna pitanja u Dalmaciji.

(P. Ant. Perić et l'amélioration des conditions agraires en Dalmatie en 1789).

Poznato je, kako je Dalmacija bila jedna od najzapuštenijih pokrajina u republici sv. Marka. Za kulturno i gospodarsko pridignuće naroda njezini gospodari nisu pokazivali velike volje ni smisla. Glavno im je bilo izvući iz Dalmacije štogod koristi, a osobito što veći broj vojnika. Franjevci kao vođe puka nastojali su doskočiti nemaru vlasti. Uz religiozni život, školsku provjetu nisu zanemarivali ni gospodarsko podizanje naroda. To su im morali službeno priznavati i sami generalni provedituri Dalmacije. Tako se je na tome polju pri svrhi 18. vijeka istakao i O. Ante Perić (1725 — 1806), rođen je u Sućurju na Hvaru O. Perić slovio je i kao vrijedni propovjednik i učeni bogoslovac. Za 18 godina bio je učiteljem mudroslovlja i bogoslovlja na nadbiskupskom učilištu u Splitu. God. 1786. u prisutnosti dalmatinskih biskupa drži za osam dana u stolnoj crkvi učene rasprave, kojima pobija krive nazove Febronius-a. Njegovu vrsnoću i u agrarnim pitanjima dokazuje slijedeći dokumenat:

Ekonomsko društvo (Società Economica) u Splitu preko svoga podtajnika Marka Paviscish-a na 18 januara 1789. u ime agrarnog odsjeka (Deputazione Agraria) obraća se na O. Antu Perića, lektora-jubilata u Makarskoj, da iznese svoje mišljenje: koja bi bila uspješna sredstva, da se popravi i unapredi slabi agrarni i pastirski (pastoriccio, što se veže na pašu) sistem u Dalmaciji. Veli, da to i sam Senat želi. Pozivljući se na revnost o. Perića, koju je pokazao prema agrarnoj akademi i prema narodu, nada se on, da će pitanje proučiti i upozoriti na uzroke kao i na lijekove dotičnoga zla. Osobito da istakne, kako bi se mogla unapređivati pasmina goveda. O. Perić je imao odgovoriti na slijedeće upite:

1) Na onim područjima, koji spadaju pod državne desetine (Regia Decima), a obiluju sapašnjacima i šumama, bi li se moglo prema sadašnjim agrarnim zakonima, unapređivati množenje goveda za porabu klaonice u Mletcima i za državu.

2) Koje bi tomu mogle biti zapreke; dolaze li one od agrarnih zakona ili sadašnjih običaja; ili od ćudi i vladanja puka.

3) Koja bi bila sredstva za savladati poteškoće i kojim bi se načinom mogla umnožiti pasmima goveda.

4) Bi li se moglo uvesti natapljanje livada kao i na talijanskom kopnu republike (Terra ferma).

5) Koji je moralni ili fizični uzrok malenom rastu goveda u svim pokrajinama; bi li bilo korisno izmijeniti pasminu, ili bi bilo shodnije poboljšati njihovo timarenje.

6) Za ona šumska područja, koja nisu zaštićena zakonom ili kojom drugom stegom, koji bi načini bili shodni, da ih se učini prikladnim za pašu, ali bez povrede njihova ustrojstva.

Perićev odgovor na ove upite nijesam mogao naći. Ti bi odgovori bili za nas danas zanimljivi, po njima bismo mogli rasuditi stanje jedne važne grane narodne privrede, kao i pronicavost samoga o. Perića. No već činjenica, da se je *Società economica* u ovom pitanju na nj obratila svjedoči, da ga je ona držala vještakom u agrarnoj struci.

Prema podacima franj. arhiva u Makarskoj priopćio:

fra Vladimir dr. Radonić, Sinj.

KULTURNI POGLEDI

O djeci Papine poslanice o jedinstvu Crkve. — (*Le journal serbe „Politika" sur la lettre du Pape Pie XI à l' égard de l' union des Eglises*).— Na Bogojavljenje ove godine Sv. je Otac Papa Pijo XI. uputio okružno pismo o pravome jedinstvu Vjere i Crkve svim pastirima kat. Crkve, a preko ovih i svim katolicima. Papina pisma radi njihova moralnoga, vanrednoga ugleda obično pobuduju pozornost i kod nekatolika, pa se to dogodilo i ovoga puta s okružnicom o jedinstvu Vjere. Nemoguće je prikazati što je i naše novinstvo o njoj reklo, jer su se sve novine barem dotakle Papina pisma. Ja se mislim osvrnuti na čeoni članak beogradske Politike od 26 februara 1928, br. 7123: „Papa protivu sporazuma među crkvama", jer to traže ugled i raširenost ovoga dnevnika.

Sv. Otac Papa piše svoje pastirsko pismo biskupima i vjernicima. Ono je zasnovano i provedeno na načelima Vjere i Objave. Pisac Politike ne zna za pravo značenje ni jene ni druge. On istovjetuje vjeru i nevjeru. Misli, da im je izvor u nesređenoj mističnoj težnji. Doslovno kaže: „Boljševizam i pobožnost su izrazi istog duševnog raspoloženja. Oni su oboje potekli iz iste mistične nesređene težnje, da se učini kraj strahotama, koje je u svet ubacila 1914 godina." Pojav vjere i nevjere nezavisan je o nekom stalnom vremenu. Duboko je on ukorjenjen u naravi ljudi. Nikako nije istoznačan. Uvijek je bilo i biće: drugo je Vjera a drugo nevjera!

Za pisca kao da i ne postoje kršćanske vjerske istine. Njemu su na srcu zemaljske stvari i zemaljska ljubav. Ne razumije, kako bi mogao još za koga vrijediti zajednički vjerski nauk. Dnevnikov dopisnik i misli i piše: „Papa traži da se mesto takve ljubavi za osnovu međucrkvene saradnje istakne isto učenje o pričešću i isto shvatanje o Majci Božjoj. Papa misli da bez sporazuma o tim stvarima nema svetu spasa. Događaji će ga ubrzo uveriti da se narodi manje obziru na prirodu Majke Božje, a više na svoje potrebe." Ovako ne može da piše onaj koji je vjernik i koji je kršćanin. Vjera nas uči, da je Bog, da je Krist Sin Božji, rođen od Marije Djevice. On je za vječno spasenje svijeta objavio Svoj božanski nauk. Utemeljio je Crkvu s njezinim poglavarstvom za neprevarljivo naučavanje ovoga nauka. U crkvenom poglavarstvu najvažnija je glava t. j. sv. Petar i njegovi nasljednici rimski Pape. Za svakoga vjernika i pravoga kršćanina ne može da bude sporedna nijedna točka kršćanskog nauka, koju je sam Bog objavio. Samo nevjera može da kaže: da se narodi manje obziru na prirodu Majke Božje, a više na svoje potrebe. Kršćanski narodi i uvjereni kršćani znali su i znadu — današnji meksikanski mučenici — i život svoj polagati za Vjeru svoju i to pod zaštitom Majke Božje; a ovake su činjenice jak dokaz protiv plitke, bezvjerske tvrdnje.

Beogradskoj politici nije pravo, što je Papa upozorio katolički svijet na pogibao, koja mu prijeti od onih, koji se zalažu za jedinstvo vjera na svijetu. Sv. je Otac Papa služio se svojim pravom; a bila mu je i dužnost obavijestiti svoje vjernike o najnovijim zabludama. Za mnoge moderne i za mnoge nazovi — kršćane ne postoji stalna istina. Prema tome ne postoji ni Bog, ni Krist, ni Crkva. Sve se žrtvuje novom relativizmu i nihilizmu. Mnogi od ovih i ovakih ljudi

kojih ima dosta u protestanskim vjerama, htjeli bi jedinstvo ili savez svih kršćanskih vjera. Kakvo vjersko jedinstvo ili savez može da bude između onih koji u Boga vjeruju ili ne vjeruju. Isto se može pitati o Božanstvu Kristovu, o Majci Božjoj, o božanskoj ustanovi crkvene vlasti i Papina poglavarstva. Vjera u nikakvom slučaju ne može da bude predmetom bilo kakvih pogađanja. Bogu se treba pokoravati bez obzira na naša ljudska raspoloženja i neraspoloženja. Ako Papa ne će i još svojim vjernicima zapovijeda, da ne ulaze u ovakova pregovaranja, vrlo dobro čini. On je uvjeren, da je na istini. Poznato mu je i to, da je katolički nauk Božja Objava i Istina, koju treba držati. U protivnom slučaju iznevjerili bi se i on i ostali vjernici Bogu i Isukrstu. To oni ne mogu učiniti, dok hoće da budu iskreni kršćani. Ako Papa traži i ako katolici traže, da se kršćansko jedinstvo može postići samo prelazom drugih vjernika na katoličku Vjeru, to dokazuje njihovo vjersko uvjerenje i posluh prema Gospodinu Bogu. Ona koji je spreman s vjerom trgovati i njezin vjerski nauk mijenjati, taj do nje malo drži ili je cijeni ljudskom tvorevinom, kojom može po volji raspolagati. Ovako raspoloženje i ovaka vjera nemadu ništa kršćanskoga. Naš zahtjev za prelaz u našu Vjeru nije znak naše oholosti ili predominacije, nego je dokaz prave kršćanske ljubavi prema rastavljenoj braći, jer o pravoj Vjeri visi vječni spas naših neumrlih duša; a u mnogočemu i zemaljsko blagostanje. Neka se pisac ne sablažnjuje radi poimanja kršćanske ljubavi u Papinoj poslanici, jer ju je sam on svojim pisanjem izobličio iz temelja. „Poslanica je cela jedan manifest papin u korist prave vere, a protivu svake ljubavi prema onima koji ne bi bili prožeti istim verskim osećajima." Smisao je i Papinih riječi i Ivanova evandelja, da je svaki čovjek dužan više ljubiti Boga s predanom poslušnošću u Njegovu riječ nego li ljude, makar oni bili i najbliža rodbina: kao otac i majka. Za pravoga vjernika svaki je onaj poganin, koji ne sluša Gospodina Boga. Prema ovakim ne smije se imati nikakva obzira. Kršćanska ljubav nije poznavala vjerske razlike, kada se radilo i kada se radi, da se bolesnu, siromašnu i jadnu u pomoć priteče. Ta svakome je ovo poznato iz karitativnoga rada kat. Crkve i iz prošlosti iz sadašnjosti, bilo među kršćanskim bilo među poganskim narodima. Praktičnu ljubav Papinu za vrijeme rata osjetili su i braća Srbi i Rusi, pak je čudno da gosp. pisac ovo ne će da znade!

Za ovaj broj neka bude dovoljna i ova prigodna primjedba o Papinoj poslanici. U slijedećem broju Nove Revije moći će čitaoci da čitaju poseban članak, njoj posvećen. Tada će se njezina ideologija istaknuti opširnije. Dr. G

* * *

Pravednije prosuđivanje vjere i znanosti. — *(Un académicien français sur la rélation entre la foi et la science.)* — Ugledni član francuske Akademije znanosti *Roberto de Flers* zamolio je svoje drugove, članove iste Akademije, da mu pismeno jave: što pojedini od njih misle o odnošaju vjere i znanosti? Ovo je vrlo zgodan način, da možemo saznati od prvih predstavnika ljudskoga znanja njihovo mišljenje o ovom zaista važnom pitanju. Akademici su bili učtivi pa su se spremno odazvali pozivu svoga druga. Njihove su odgovore francuski listovi objelodanili, pa ćemo i mi neke značajnije prenijeti prema francuskom listu Etudes god. 63, sv. 188, br. 13. Anketa je po vjeru prošla veoma laskavo pa bi bilo dobro, da i naša mnoga, na pola prosvijetljena čeljad otvore oči i vide, gdje je istina.

Francuski akademik i poznati kimik *Karlo Moureu* evo što kaže na upućeno mu pitanje: „Vašim ste me časnim pozivom potakli da odgovorim na najveće i na najteže pitanje. Radi ovoga odgovora u dnu sam se moje duše sabrao, preletio moju prošlost i sadašnjost pa evo šta nadoh.

Čini mi se, ali ne znam stalno, da sam za svaje mladosti, vjerovao, da se znanost protivi vjerskom čuvstvu. U mladim danima pohlepan sam bio za znanjem. Znanstveni me uspjesi na prvi mah začaraše i ja se bacih u naručaj znanosti bez promišljanja. U nekoliko sam godina i dobro pokročio na njezinu području. Zanešen znanstvenim pobjedama počeo sam da vjerujem, kako je znanost zvana i sposobna da riješi sve zagonetke svijeta i života. Mislio sam, da će sve riješiti: bitnost života, početak i svrhu svih svari. U ono sam doba bio materialist u tom smislu, što sam vjerovao, da su opći pojmovi božanstva, neumrlosti duše za običnu čeljad, od kojih bi trebalo da se oslobode prosvjetljeniji duhovi.

Ja ne ću reći, da i u mojim mladim godinama nijesam imao dosta opsežna znansvenoga poznanja, ali moram reći, da ono poznanje, nije bilo probavljeno, jer ja nijesam nad njim razmišljao. Kasnije, kada me prilike primoraše da sam svojom vlastitom glavom razmišljam o velikim pitanjima, tada mi se stvari ukazaše u posve drugom svijetlu. Mojoj mladenačkoj lakovjernosti — biše mi 25 god. — mnoga pitanja se pričiniše prosta i jedno-stavna, ali su ona u sebi bila vrlo složena i zamršena. Malo po malo moja se glava privikla na posve druge utiske. Ljepota i istina me zanesoše. No u isti me čas obuze čuvstvo otajstvenosti pred pitanjima: tvari i sile, izvora osjetnosti i umnoga života. Na polju moga zanimanja nijesam našao riješenja ovakim pitanjima pak sam se utekao drugim pomagalima. Počeo sam da ozbiljnije razmišljam o sebi, o duši, o svemiru. I opažam, da se moj duševni vidokrug sve više širi u razmjeru ovakih duhovnih poznanja, a postaje sve to uže polje našega tako zvanoga pozitivnoga, stručnoga poznanja.

Sa svih strana pred mojim očima ukazuje se Neizmjernost. U svemiru vlada potpuni sklad i stvarna zajednica cjeline i njezinih djelova. Nad ovim je svijetom Neizmjernost! Ništa nema ni divnijeg ni čarobnijeg nego li je svemir i Neizmjernost! Ovo je izvor čistoga užitka i plemenitih naslada za sve otmenije duhove! Ovdje učite, opažajte, mjerite, računajte, usporedivajte, nacrte pravite, maštajte, kolikogod hoćete, nigda na kraj doći ne ćete! Pri ovome mučnome poslu naš će se razum osjetiti pobjeden! Morat će osjetiti svoju nemoć i ograničenost pred zagonetkom svemira i Neizmjernosti, što nas uzdiže, ali nas i poniznim čini! I mi se htjeli ili ne htjeli otimati višim porivima naše duše, ona nam sama kaže za jedno Svemoguće Vječno Biće, Tvorca i Zakonodavca i tvarnog i duhovnoga svijeta.

Vi dolazite do poznanja Boga, ali poslije nego ste ostavili uske granice vašega stručnog, znanstvenog ispitivanja . . .

U pitanju odnošaja vjere i znanosti ja sam se ovako duševno razvijao. Ranije sam držao, da su vjera i znanost u neprijateljstvu. Što sam se bolje u znanost upućivao, tančalo je ono umišljeno neprijateljstvo i to do te mjere, da se ono obratilo u jaku prijateljsku vezu.

Neprijateljstvo vjere i znanosti samo je blijeda spomen mladosti moje."

* * *

Babilonska kula i pometnja jezika. — (*La tour de Babel et la confusion des langues*).

Učeni o. Dr. T. *Velmić* napisao je u prvomu broju „Bogoslovske smotre" Zagreb 1918, str. 102—204) bilješku o bab. kuli i pometnji jezika. On misli sa bečkim prof. Schlögl-om: 1⁰ da se čitav izvještaj o bab. kuli i pometnji jezika u Gen. 11,1—9 *ima smatrati prostom interpolacijom*, koju su rabini unijeli u hebr. tekst za babilonskoga ropstva; 2⁰ nema svojega mjesta u knjizi Postanka jer se u 10. poglavlju iznosi tablica raznih naroda i jezika, a u 11,10 s. nastavlja; 3⁰ *„čitav stavak odviše naivno shvaća Boga i nemoguće je takav postupak Božji, kakvoga se ovdje opisuje"*; 4⁰ *„tumačenje izgleda nemoguće, a i nedostojno samoga Boga."*

1⁰ Promatramo li tekst Gen. 11,1—9 sa stanovišta *tekstualne kritike*, on se nalazi u vrelima objave u hebrejskomu tekstu (R. *Kittel*, Biblia hebraica. ² Lipsiae 1909, 13—14), grčkomu (*Swete* H. B., The Old Testament in Greek. Cambridge 1925, sv. I. 17) i latinskomu prijevodu (*Quentin* H., Biblia sacra. Romae 1926, 181—182) kao *antentičan i stalan* uglavnomu. Sada se pita, da li je *tekstualnomu kritiku* opravdano bez temeljnih i pravo dokazanih razloga odstupiti od njegove autetičnosti? Sudeći po načelima zdrave kritike zaključujemo, da nije. Inače kada bi se protivno dopustilo, nanijela bi se tekstu Sv. Pisma golema nepravda i neopisiva šteta. Vrlo učeni o. dr. *Velmić* svojim postupkom *ogrešuje* se *o pravila zdrave tekstualne kritike*, kada bez stvarno osnovanih i temeljnih razloga tvrdi, da je biblični izvještaj o bab. kuli i pometnji jezika rabinska interpolacija, nastala poslije bab. ropstva.

Navodi sebi u prilog dra *Schögl-a*, koji spomenuti tekst zabacuje „radi novijih filologičnih formi". Mi u navedenom tekstu nijesmo pronašli ni takovih ni tolikih novijih filologičnih oblika, koji bi nas uvjerili i prisilili, da spomenutomu tekstu zaniječemo autentičnost. Uostalomu dobro nam je poznat dr. *Schögl*, koji vrlo smjelo krnji Sv. tekst, tako da je *Zbor S. Officii* osudio njegovo djelo „Die hl. Schriften des Neuen Bundes. Wien 1920." (Sr. Octa Apostolicae Sedis. Romae 1922. A. XIV. Vol XIV. str. 41).

Čitajući oksfordskoga prof. racionalista S. R. *Driver-a* članak: „Tongues, confusion of" u J. *Hastings*-ovu A Dictionary of the Bible ⁷ (Edinburgh 1923. Vol. IV, 790—793) našli smo, da i on dvoji o navedenomu tekstu Gen. 11,1—9 no svoju sumnju nikakvim pravim razlozima ne dokazuje.

Ne temelju gornjih opažaja i zdravih načela objektivne tekstualne kritike zaključujemo, *da je tekst Gen. 11,1—9 substancialno autentičan i kritičan.*

Ako li se izvještaj Gen. 11,1—9 promatra *sa arheologijske strane*, tvrdnja p. o. dra. Velmića blijedi i slabi. *G. Pannier* [Babel (tour de), *Vigouroux*, Dictionnaire de la Bible. Paris 1893. Fasc. V, 1343] donosi izvještaj odlomka kaldejskoga svećenika Bela imenom *Berosa* u Babilonu (oko 275 pr. Hrista) (*Condamin* A., La religion des Babyloniens et des Assyriens u J. *Huby*, Christus. Manuel d' histoire des religions⁴. Paris 1923, 688) o kuli i pometnji jezika, koji se je sačuvao u dva malo različita prijevoda kod *Abydena* i *Aleksandra Polystor-a* (Histor. graecor. fragm. izdanje *Didot*. T. II., 502; *Eusebius*, Chron. I, 16 *Migne*, P. G. 19,123; Praepar. Ev. IX, 14. *Migne*, P G. 21, 791—704). Poredba izmedu dva sačuvana ulomka Berosova sa klinastim tekstovima pokazuje, da oni - avise o babilonskim vrelima, a ne o biblijskomu pripovijedanju. Dakle oni nam

svjedoče o opstojnosti bab. kule i pometnji jezika neovisno od sv. Pisma.

Opstoje i prastare predaje zaodjevene politeističnim ruhom o bab. kuli i pometnji jezika kod Armenaca, Indijanaca, Persijanaca, Korejaca, Amerikanaca, Afrikanaca i Grka. Mojsije je crpio svoj izvještaj po Božjemu nadahnuću iz prastare predaje, koja je neovisna od prvih. Taj su znameniti i izvanredni čin stari patriarsi, koji su dugo živjeli, saznali od svojih preda i svojim potomcima priopćili. Mojsije je od njih sigurno doznao, te po Božjemu nadahnuću napisao, tako da njegovo pripovijedanje zaslužuje potpunu vjeru.

Konačno nazor p. o. dra. Velmića, ako li se uzme *sa eksegetske strane protivi se općemu tumačenju Crkve*, te se sa stanovišta općenitih pravila kat. hermeneutike ima napustiti.

2⁰. Izvještaj Gen. 11, 1—9 prikladno stoji između pogl. 10, 1—32 i 11, 10 - 26. Zašto? U 10, 1—32 Mojsije donosi tablicu raznih naroda i jezika uopće, u 11, 1—9 pripovijeda njihovu pobunu, otpad i pedipsu Božju, koja ih je snašla, a u 11, 10—26 nabraja devet ili rade deset potomaka Semovih, kojima zaključuje povijest ljudskoga roda, a pripaja onu izabranoga naroda. Kraće u Gen. 10, 1—32 pripovijeda uopće o narodima i jezicima, a u 11, 1—9 naznačuje uzrok, zbog koga su se ljudi raselili (M. *Hetzenauer*, Commentarius in l. Genesim Graecii et Viennae 1910, 209 i 211).

3e. Bog je naredio raširenje ljudskoga roda po čitavoj zemlji (Gen. 1. 28; 9, 7). Noevi potomci silazeći iz Armenije u Šinear htjeli su podignuti silan grad, a u istomu nebotičnu kulu, simbol svoje svjetske premoći i carstva, vječni spomenik njihova jedinstva, stožinu oko koje će se moći okupljati pri množenju, da steku prevlast nad svijetom i slavno ime.

Pripovijedanje Gen 11, 1 - 4 odgovara stvarno duhu babilonske prošlosti, koju nam svjedoče otkriveni spomenici. (Sr. Dr. *Selbst*, Handbuch zur bibl. Geschichte. ⁷ Freiburg i. Br. 1910. B. I., 243, ²; *Manojlović* dr. G., Povijest staroga orienta. Zagreb 1923. Knj. I. Sv. II., 257 s.; *Gressmann* H., Altorientalische Texte zum A. Test. ² Berlin und Leipzig 1926, 150 s.; *Dhorme* P. Paul, Choix de textes religieux assyro-babyloniens. Paris 1907, 182 s.; *Dhorme* P. P., Les Semites u *Bricout*, Ou en est l' histoire des religions? Paris 1911, T. I. 132 s; *Condamin* A., Babylon et la bible u *D' Alés* A. ,Dictionnaire apologétique. Paris 1911. T. I., 346 — 347). *Ovaj njihov „plan*, piše dr. A. *Schoepfler* (Geschichte des A. Test. ⁵ Brixen 1913, 82), *bijaše porođaj neograničene oholosti, i toga radi protiv istog Boga uperen."* Bog odredi, da kazni ovaj uzgoriti njihov plan pometnjom jezika, tako da nijesu mogli jedan drugoga razumjeti.

Mojsije je opisao antropomorfistično ulogu Božju u ovomu dijelu, da ga izraelski narod, koji je bio prost i neuk, bolje i lakše shvati. Da mu je ovo Božje djelovanje *apstraktno* prikazao, ne bi ga bio razumio. „Sv. Pismo, zapaža *Kaulen* (Sprache, *Wetzer* u. *Weltes* Kirchenlexikon, ² Freiburg i. Br. 1899. I. B. 670). ostavlja nas ovdje da pogledamo u odluku Božju i pokazuje nam, kako ista stoji a spoju sa slobodnim čovječjim djelovanjem. *Božja istinitost, pravičnost i milosrđe pojavljuju se ovdje u istoj svjetlosti."*

4⁰. Bog je mogao sada oholo i naduto čovječanstvo u Šinearu, koje je prviput poslije potopa formalno otpalo od njega, poništiti; no nije htio, nego je ostao vjeran u svojemu obećanju., da ga više ne će utamaniti (Gen. 8, 21). U tom cilju svoje promisli htio je da objava i vjera ostanu na zemlji, kao pri-

prava za doček Otkupitelja (Gen. 12, 3). Oholost je čovječanstva poremetila jedinstvenost ideja, misli, jezika, religije čovječanstva, a obećanje i dolazak Otkupitelja djelovanjem Duha Svetoga (Dj. Ap 2,4) opet sjedinila narode svih jezika *u jedinstvo vjere*, u jednu opću Hristovu Crkvu na zemlji, koja tvori carstvo Božje, u kojemu vlada jedan jezik — *jezik ljubavi*. Čudo jezika (Dj. Ap. 2. 1 s.) na Duhove jest oprečno čudu pometnje istih kod bab. kule. Babilonsku kulu gradi zabluda, oholost i otpad čovječanstva od Boga, iz kojih nastaje poslije potopa poganstvo i mnogoboštvo, a kršćanska duhovska propovijed (Dj. Apo. 2,6 osniva carstvo Božje na zemlji, carstvo istine, podložnosti i ljubavi, koje se svršuje u nebu. Babel — simbol sveopće pokvare i odmetnuća od Boga propadne, Hristova Crkva, opće carstvo Božje dandanas živi i živjet će do vijeka. (Sr. E. *Jacquier*, Les Actes des Apôtres. Paris 1926, 43 s.)

Ne stoji nipošto, što učeni dr. o. *Velmić* tvrdi, da je *tumačenje* navedenog izvještaja o bab. kuli *nemoguće i nedostojno Boga*.

Dr. fra Juraj Božitković.

* * *

Jesu li sv. Ćiril i Metod naši kulturni oci? — (SS. Cyrille et Méthode sont-ils les pères de la civilisation parmi les Slaves, et surtout parmi les Croates?) — Profesor Šegvić već od duže vremena brani tezu (usp. Kratka povijest hrv. književnosti, st. 25 — 31; Nast. Vj. g. 25, br. 5 — 6, st. 168 — 186.), da Ćiril i Metod nijesu kulturni oci Slavena, osobito Hrvata, jer da nijesu iznašli ni slavensku liturgiju ni slavensko pismo. Po njegovu mišljenju glagolica bi bila staro hrvatsko pismo, a služba Božja na slavenskome jeziku obavljala se i još prije solunske braće u Hrvatskoj, odakle su je oni ponijeli u Moravsku, a iz Moravske njihovi učenici u Bugarsku i Rusiju. Još nijesam vidio niti jednog naučnika, da bi prihvatio ovo mišljenje. Mislim, da je to za to, jer g. profesoru nije uspjelo iznijeti tvrde dokaze za svoju osebujnu tvrdnju. Ovo je barem razlog, zbog čega ja ne mogu da pristanem uz njegovo mišljenje.

1. Prije svega imamo upozoriti, da kada se veli, da je Ćiril iznašao slavensko pismo, time se ne misli reći, da je to pismo *apsolutno izvorno*, tako da se njegov iznašaoc nije poslužio drugim poznatim alfabetima i iz njih kombinirao nešto novo, u *onoj formi* dotle nepoznato. Tim se samo veli, da u *onome obliku i načinu* sve do sv. Ćirila to pismo nije opstojalo.

2. Savremeni nam dokumenti jasno vele, da je Ćiril „iznašao" slavensko pismo. To nam veli Leg. panonica sv. Ćirila, Ivan VIII. i koruški anonim. G. Šegvić kao da ne daje nikakove povjesne važnosti Ćirilovoj panonskoj legendi, zato je uopće i ne uzimlje u obzir. A ovo je fatalna pogreška g. profesora. Poslije najnovijih študija filologa i bogoslova (dr. Grivec) nema sumnje, da je taj životopis napisao neposredni Ćirilov učenik. Zato tvrdnja ovoga životopisa (uza sve neke legendarizme, koji se lako tumače ondašnjim bogoslovnim mentalitetom) o slovenskome pismu prvoklasni je povjesni dokumenat.

Ivan VIII. piše o Ćirilu, da je iznašao slavensko pismo (litteras sclaviniscas .... repertas), a anonim isto to tvrdi o Metodu (adinvenit sclaviniscas litteras). Ove dokumente g. profesor nastoji obeskrijepiti tako, što tvrdi, da glagoli: invenire, reperire i *ἐξευρίσκω* znače nešto već gotova, a ne nešto *novoga* iznaći. Ovo je filološki potpuno neispravno. Invenire, reperire znači *i* nešto novoga iznaći, a *ἐξευρίσκω* i nema drugog značenja nego taj (Usp. *Senc*, Grčko-hrvatski riječnik, st. 302.).

G. profesor hoće, da u spomenutim dokumentima riječ „litteras" ne znači pismo, nego knjigu, književnost. Cijeli taj komad tumači tako kao da su pisci htjeli reći, da je sv. Ćiril našao u Hrvatskoj gotovo slavensko pismo, književnost i liturgiju, koju je odanle prenio u Moravsku. Ovo je povjesni apsolutno nemoguće.

Panonske legende izrično vele, da su sv. braća iz Carigrada došli u Moravsku sa prevedenim sv. Pismom i da je *Metod* pri koncu svoga života sam preveo ostali dio sv. Pisma, nomokanon, paterik i t. d.

U rečenom pismu Ivan VIII. govori Svetopluku, da se svaki na crkvenom teritoriju njegove države mora pokoravati Metodu, i ako bi tko prkosio, neka ga Svetopluk isključi iz Crkve i države. Zatim Ivan nastavlja: „Napokon slavenska pismena, koja je nekoć Konstantin filozof iznašao i kojima se Bogu dužna hvala daje, potpunim pravom hvalimo; naređujemo također, da se u istome jeziku propovijedaju slava i djela Gospodina našega Isusa Krista" (Litteras denique sclaviniscas a Constantino quondam philosopho repertas, quibus Deo laudes debite nostri praeconia et opera enarrentur jubemus).

Iz svega se razabire, da su ovo „litteras" nešto novoga i to baš ono, što je prouzročilo smutnju. Zatim Ivan kaže, da ih on hvali i da im se nitko nema protiviti. Nije moguće zamisliti, da bi tko pametan tvrdio, da je zlo pred Bogom i pred Crkvom, što Slaveni imaju svoju književnost dok je naprotiv bilo uvriježeno mišljenje, da u liturgiji ni jezik ni pismo — a ovo ni u građanskome životu — drugo nije dopušteno, nego grčko, latinsko, i hebrejsko. Ovo „litteras" pogotovo se ne može odnositi na strogo crkvenu liturgičnu književnost, jer o njoj Ivan niže u istom pismu govori i tvrdi, da se ne protivi pravoj vjeri „ako se u slavenskome jeziku *misa* pjeva ili sv. evanđelje ili *božanska štivenja novoga i staroga zavjeta*, ako su dobro prevedena čitaju ili drugi božanski čini pjevaju: jer koji je stvorio tri glavna jezika, hebrejski, grčki i latinski, on je stvorio i sve druge na svoju hvalu i slavu".

Ovdje Ivan vrlo dobro luči među „litteras sclaviniscas a quondam philosopho repertas" i cjelokupne crkvene slovenske književnosti. Osim liturgičnih knjiga i sv. Pisma u ono doba (880.) uopće nije ni opstojala ikakova druga *slavenska* nama poznata književnost.

3. Sigurno je, da prije 867. sv. braća uopće nijesu ni bila na hrvatskom teritoriju, a nije sigurno, da li su i kada i bili. Te godine oni ostavljaju Moravsku i idu u Rim, da se brane od prigovora protiv slavenske liturgije. Na ovome putovanju sv. Ćiril imao je velike raspre sa venecijanskim klerom, koji mu je prigovarao kao nedopuštenu crkvenu novotariju njegovo slavensko bogoslužje. Ćiril je spretno branio svoje stanovište. Dokazivao je, da toliki narodi slave Boga u svome jeziku, koje on pojedinačno i nabraja. Kada bi slavenska služba Božja još mnogo prije Ćirila bila općenita u Hrvatskoj, odakle ju je ovaj i uzeo, zar on u svojoj obrani ne bi na to bio upozorio venecijanski kler i tako sebe oprao od

novotarije heretične, kojom su ga Latini optuživali. Je li moguće i pomisliti, da bi latinski kler u Italiji bio tako neuk i naivan, pa bi se pozivao na neko božansko pravo latinskoga, grčkoga i hebrejskoga jezika, kada bi već od vjekova gotovo u njegovoj crkvenoj teritoriji slavenski se obavljala liturgija? Pa uopće sva borba Ćiril-Metodova sa latinskim klerom bila bi upravo nerazumljiva u tezi profesora Šegvića. Metod je umr'o 845. god., a već početkom X. vijeka počela je u Hrvatskoj borba protiv glagolice. Svi se njezini protivnici pozivlju gotovo kao na jedini dokumenat, da je ona novotarija nekog sumnjivog Grka (Metodija). Kako to, da nijednom braniču glagolice nije palo na pamet u X. vijeku, da zanijeće ovisnost slavenske službe Božje od Metoda i da ustvrdi, da je ona narodna crkvena svojina Hrvata? Ta valjda kroz 25 godina nije moglo sve otići u zaborav. U ostalom životopisci sv. braće, napisani od njihovih učenika, drugo ništa i ne spominju i ne veličaju kod njih, nego da su iznašli slavensko pismo, uveli i branili slavensko bogoslužje.

Nadalje zaboravlja profesor Šegvić, da su filolozi *dokazali,* da liturgični jezik, kojim su se služila sv. braća, nije bio stari hrvatski, nego macedonski dijalekat.

4. Svi oni drugi argumenti, koje profesor Šegvić donosi za svoju tezu, kao konservatizam samostana, moralna nemogućnost, da je Ćiril mogao sve ono obaviti, što mu njegov životopis pripisuje, kao i sve one kombinacije o psaltiru nadbiskupa Teodozija, ne mogu da stave u sumnju tradicionalno mišljenje, jer se sve to vrlo lako može protumačiti i u predpostavci, da su Ćiril i Metod kulturni oci Slavena. *Dr. Fra A. Guberina*

* * *

Rimsko pitanje još na dnevnom redu. — (La question romaine est encore à l'ordre du jour). — Poznata je polemika između vatikanskog glasila „Osservatore Romano" i fašističkih glasila „Popolo d'Italia", „Tribuna"... o rimskom pitanju. Naš je list ukratko izvijestio, u posljednjem dvobroju, o tom gorućem i svjetskom problemu. Vatikan je izjavio, da je rimsko pitanje samo pitanje između papinskog i kraljevskog Rima, između Sv. Oca i tal. države. Ali je izričito naglasio, da dok odbija miješanje bilo koje treće države u riješavanje rimskog pitanja, dotle će se držati čiste linije, koja će štititi ugled i slobodu Sv. Oca, jer njegova potpuna, nedvojbena sloboda i samostalnost, neovisnost nužna je za umirenje svih kat. duhova.

Dok je trajala polemika između navedenih listova, najednom se oglasilo *„Foglio d' ordini"*, koje je jasno izjavilo, da u riješavanje rimskog pitanja ne će priznati uvlačenja i *najsitnije teritorijalne slobode* za Sv. Oca. I odmah su se počele pojavljivati brošure o rimskom pitanju, o mogućnosti i načinu njegova riješenja. I dok su dnevnici i smotre, nesamo u Italiji već u cijelom svijetu, o tom raspravljale, „Osservatore" je poslije fašističke službene izjave potpuno zamuknuo. Svak se je čudio i u čudu pitao: zašto vatikansko glasilo ne odgovara. Nakon dva mjeseca muka, na ponovni izazov *„Popolo d'Italia"* i *„Gazzetta del popolo"*, odgovorio je urednik *„Osservatore"* prof. *J. della Torre.* Člankopisac jasno izrazuje misao Državnog Tajništva. Vatikan nije odgovorio na odgovor *„Foglio*

d'Ordini", jer je htio da se improvizirani diplomati produciraju u fabrikaciji: članaka, brošura, projekata, konkordata, modus vivendi između Crkve i države u Italiji. Vatikanskim je krugovima dostajalo da svojom spretnom taktikom prisile fašističke političke krugove na *priznanje činjenice — da rimsko pitanje postoji, da ga je apsolutno nužno riješiti i da mu treba precizirati prijesne elemente i političko-religiozno značenje.* A to dojučerašnja liberalna, lajička država nije priznala. Za Italiju Viktora Eanuela i Gaibaldi-Cavour-Crispija rimsko pitanje nije više opstojalo, rimsko je pitanje bilo riješeno. I kad je Mussolini službeno preko svojeg službenog glasila priznao opstojnost rimskog pitanja, pokazao se je, s talijanskog državnog gledišta, slabim taktičarom, i izgubio je diplomatsku bitku u korist vješte i mudre vatikanske diplomacije. Pa da se revanšira Vatikanu na ovom porazu, izjavio je, da tal. država ne će nikada dopustiti ni najmanju teritorijalnu neovisnost Sv. Ocu.

Dva mjeseca nakon ovih novinskih interesantnih polemika „Osservatore" odgovara fašističkom glasilu *„Foglio d'Ordini"*, ali nije ni prozborio o samom prijedlogu fašističkog glasila. Vatikansko glasilo izjavljuje, da za nj odgovor „Foglio d'Ordini" nije mjerodavan, *jer je to list jedne stranke, dok rimsko pitanje tangira cijeli tal. narod, tal. državu.* Drugo je vlada, a drugo je stranka. Drugo je država, narod, a drugo je stranka. Država je za sve građane, stranka je samo skup većeg ili manjeg broja građana. Vrata fašističke stranke zatvorena su golemoj većini tal. naroda. I zato službeno glasilo fašističke stranke nema prava da govori u ime sviju, cijele države, tal. naroda.

Rimsko je pitanje *problem religiozni, jer o njegovu riješenju ovisi neovisnost i sloboda duhovne misije Crkve.* Ta sloboda, ta neovisnost moraju biti vidljive svim katolicima svijeta, moraju biti izvan bilo koje politike, bilo koje stranke. Stoga, *kad se radi o riješenju rimskog pitanja, mogu da se vode pregovori samo između Crkve i države, a ne Crkve i fašističke stranke.* Crkva traži pravdu — i tu pravdu mora joj priznati tal. država, a ne fašizam. Crkva i Država, dva juridična lica, mogu da raspravljaju o tom, a ne fašistička stranka, koja nije juridično lice, već politička skupina, više ili manje brojnija od drugih. I zato pregovori o riješenju rimskog pitanja imadu da se povedu između Crkve i tal. države. Samo one mogu da pregovaraju i sporazumljuju se. A jer su dekreti jednog stranačnog lista imali cilj, da nametnu svoju volju Vatikanu: — „Osservatore" je mučao. Tek sada je progovorio s ovom jasnom izjavom, koja pogađa u živac fašističku megalomaniju. Fašisti su kričali: *Italija smo mi — A noi!* — a Vatikan na odgovor fašističkog službenog glasila odgovara: vi nijeste Italija, ja ću da pregovaram samo sa tal. državom. Fina ironija, koja je na mjestu! A mi očekujemo daljni razvoj ovog problema, o kojem ovisi, velikim dijelom, čast i dostojanstvo Crkve i Papinstva.

Dr. Kk. —Sinj.

* * *

Neočekivano priznanje srednjim školama katoličkih redovnika u Jugoslaviji. — (Un aveu inattendu aux écoles des religieux catholiques en Yougoslavie.) — 1. Sa sviju strana ču-

jemo kritiku školskoj mladeži. Znamo, da odgoj ima obuhvatiti cijelog mladića: njegovu pamet, volju, srce i tijelo. Što je koja sposobnost u sebi odličnija, time traži intenzivniji odgoj. U odgoju pretežniju ulogu imaju volja i srce. Čovjek je veći i prema sebi i prema društvu i prema Bogu po volji i srcu negoli po razumu. Pače vas odgoj mladoga čovjeka smjera na srce. Srce je vas čovjek. U srcu je stjecište i odjek svih viših i nižih čovječjih sposobnosti. Čovjek dobra i plemenita to jest uzgojena srca — vas je čovjek. Bez srca razum svijetli, ali ne upaljuje, bez srca volja postizava cilj, ali prisiljeno.

Najteže su današnje tužbe na *pokvareno srce* mladeži. Pogrešaka i manjkavosti uvijek i svagdje je bilo, osobito kod nezrele i neiskusne mladosti, ali živa je istina, da imamo razlikovati mladenačke pogreške naše dobe od pogrešaka prijašnjih vremena. Pogreške prijašnjih vremena većma su bile *izvanjske,* dok gros pogrešaka moderne mladeži teče iz srca, naime iz cijeloga mladićeva života. Zato i jesu i kvalitativno i kvantitativno silno potencirane pogreške dandanašnje mladeži. Različiti tjelesni *užici* bez obzira na razumne zahtjeve zdrave pameti naravnoga morala i objavljene vjere — jesu najsudbonosniji poroci, rak-rane moderne mladosti. Oni sobom nose i vanjska ispoljavanja u ubojstvima, krađi, prevarama... Nije ništa neobično, da dnevne novine često zabavljaju svoje čitatelje prljavim senzacijama različitih zločina uprav od strane mladeži, koja je tobože uzgajana i stoji pod školskom disciplinom. Baš ovih dana čitam u dnevnoj štampi nove slučajeve krađe iz krugova školske mladeži u jednome većemu i drugome manjemu mjestu u Bosni i Dalmaciji.

Evo šta piše o srednjim školama sarajevska nastavnica Jelena Belović-Bernadžikovska i to u nekršćanskome časopisu „Novi Čovjek":

„O našim srednjim školama dnevna štampa u čitavoj državi često piše, često i da ne može gore. One, kakve su danas nikako svojoj svrsi ne odgovaraju, ni kvantitetom ni kvalitetom ne služe potrebama našega naroda i našega vremena. A jer to pitanje odgoja budućih generacija zasijeca u živo meso, uzela sam si truda, da ovih praznika obiđem nekoliko naših glavnih i većih gradova i da se u krugovima same omladine i roditelja raspitam o usjehu naših srednjih škola. Moje raspitavanje dalo je resultat upravo bolan. Srednje su škole trkališta za „štrebere" i za one, koji mogu i hoće da plate skupe instrukcije (na hiljade dinara tu se računa), a gubilišta su za poštene i darovite đake u moralnom i u intelektualnom pogledu. Skandali i škandalići na dnevnom su redu: u Sarajevu odvedeni su neki maturanti nekoliko dana prije mature u lancima na policiju, jer su noću kao provalnici htjeli da korigiraju maturalnu zpadaću u istom razredu istog istog zavoda bilo je sličnih plemenitih ambicija, ali je stvar ispala bolje, nekoji đaci sedmog razreda beogradske gimnazije provaljivali su u kafane i privatne domove, da si namaknu sredstva za „lumpovanje", — u Šabcu, u Banja Luci, u Podgorici čulo se za avanture i poduzeća, od kojih se poštenu čovjeku duša zgraža. Na hiljade nesposobnih i neinteligentnih mladića svršava i odlazi iz naših srednjih škola svake godine u život i dobiva dobra mjesta, ako je po „babu i po stričevima". Po „pravdi Boga velikoga" kod nas ne možeš postići ništa. Naša omladina znade samo jedno: sva nogometna pravila na pamet, inače joj je obrazovanje vanredno slabo. Maturanti svrše, a da ne govore i ne pišu ni jedan strani jezik, a cinički rugaju se zato svojim profesorima, koji se njih više boje nego vice versa. „U tim prilikama jedan od kuće, dobro odgojeni đak, jedan vrlo vrlo darovit mladić postaje predmetom poruge ne samo drugova, nego i profesora: „Šta ti — perfektno znaš njemački, francuski — a ne znaš aorist glagola „piti"? Virtuoz — umjetnik, a kad ti zadam pitanje:„Dobit ćeš jedinicu!"

„I on dobiva jedinicu sve po redu, jer je bijela vrana, jer ispada iz okvira, u kom se odgajaju neznalice i biflanti i oni, što noževima napadaju profesore.

„Nije mi bilo mrsko, da odem načelniku i inspektoru u ministarstvu Prosvjete i da ga pitam: zašto je to sve tako; zašto ima toliko nesposobnih profesora, zašto pojedini uživaju sa tri plaće, jer 42 nastavna časa ima za nastavu na sedmicu, a drugi, možda mnogo sposobniji besposleno sjede reducirani? Kad jedan nastavnik radi 42 časa(a toga ima) može li on individualno raditi sa pojedinim đacima? Nije li to šablona najgore vrste?

„Nastavnici izostaju vrlo mnogo, a đaci sami provedu mnoge školske časove oponašajući kojekakve tužne školske prizore, koji su na dnevnom redu po našim srednjim školama.

„Gospoda u ministarstvu Prosvjete izjavili su, da su im dobro poznate sve te prilike i da je odlučeno da se opet klasični jezici uvedu u već prve razrede gimnazije i da se čitava nastava postavi na solidnije temelje".

2. — Možda je gospođa Belović-Bernadžikovska malko pretjerala i preveć generalizirala pojedine stvarne događaje, ali uglavnome njezina su opažanja na žalost istinita: kod školske omladine opali su stari ideali, ona srta i u najlošije moralne poroke, što rađa teškim posljedicama u naobrazbi uma.

Dakle prije ćudoredno-religiozne mane, a zatim intelektualni nedostaci. To je psihološka logika. Čovjek je mitski centaur: polovicu čovjek, duh, a polovicu životinja, tijelo. Harmonija u čitavome čovjeku uvjetovana je ostvarenjem načela, da niži ima se pokoriti višemu — dakle životinja čovjeku, tijelo duhu. Nema li u uzgoju ove opravdane podređenosti tijela duhu, već ako naprotiv strasti tijela preotmu vlast nad razumom, moraju tada stradati i razum i volja i životinjska kultura tijela razvija se na štetu pameti i srca. Što tijelo, fizik jače se ispoljuje, tim teže duh zapada u umnu letargiju i anemiju.

Gospođa B.-B. samo je na'rcnula drugo pitanje, kad tereti profesore radi neuspjeha đaka. Potpuni vanjski uzrok opadanja morala i kulture kod đaštva jest nesamo najbliža okolina đaka, već čitavo moderno društvo, koje živi u amoralnosti i areligioznosti, a poganskom snagom obožava tijelo. Đaci su samo *djeca svoje dobe*, sinovi svojih roditelja. Kako će moderno društvo, osobito gradski ambijenat dati đaštvu ideale kulture, nauka, kad ih ono nesamo nema, već mu nije ni stalo do njih? Kako će đaštvo slijediti zahtjeve višega morala, kad današnji vijek u javnosti nema objektivnoga morala, već mu je *tjelesni užitak* zadnja praktična svrha. Moral bez religije jest manje nego prazna riječ. Moderno društvo bježi od religioznih istina. Kako će ih imati i njegova mladost? I moral i religija na koncu su samo

teorije, ako ih u djelo ne privede objavljena, vrhunaravna Kristova religija sa svojim sakramentima i posvetnom milošću. Dandanašnji vijek bježi od Krista, od njegove nadnaravne sakramentalne milosti ko vrag od krštene vode. Kako će dakle moderna mladost slijediti uzbrditi put praktičnoga morala, kad njezin ambijent naumice i prezirno odbacuje Krista, koji nas je naputio, da samo nadčovječnim pomagalima sakramenata i molitve možemo se penjati sa uspjehom vrhuncima moralnoga života? Čiji praktični život može oprovrgnuti taj Kristov naputak?

Gospođa B.-B. ne daje pravoga lijeka toj mladosti, kod koje je ona utvrdila nemilu moralnu i intiliktualnu bolest. Ona ih samo šalje u „Vidovićeve škole". Dakle iz jedne bolnice u drugu, gdje će đaci samo promijeniti stan i dobiti novije krevete, a sve drugo ostaje po starome: kura ista! Ako u polje — vuci, ako u brdo — brdanski hajduci! Ali Vidović i njegove „škole" nijesu zakonita čeda istoga doba, kojega su i druge škole u kojima vlada isti laički moral i nevjerstvo? Zar same Vidovićeve riječi, fraze i moderne kovanice izmjenut će tako krutu realnost savremene socijalne pokvare? Vidovićev etični pokret pozitivno i agresivno napada zdravi, religiozni i nadnaravni moral — zato i prosvjeta građena na tome poganskome moralu samo još dalje tjera u apatiju i anemiju zdravu i ozbiljnu prosvjetu. Košto i Vidović tako i njegove škole samo su odjek posve mršave i površne savremene naobrazbe. Njegov je moral blizanac onoga, što ga on pobija samim frazama.

3. — Nego gospođa sarajevska nastavnica nehotice i nesvjesno upozorila je na pravi lijek moralnoj i intelektualnoj dekadenciji školske mladosti. Evo što ona priča u svome članku: ***Naše srednje škole: Od ove opće osude naših srednjih škola valja izuzeti škole, koje su u rukama katoličkih redovnika.*** (Ja potcrtao). „Na putu u Kiseljak, čekajući auto opet sam uzela da ispitujem tamošnje srednje škole o radu u gimnaziji u Visokom. Jedan mladi musliman uč. VI. razreda govorio je s onakim poštovanjem o svojim profesorima, kako to dosle nikad i nigdje nisam čula. U razgovoru citirao je odjednoć stihove iz Homera glatko i sjajno, a Tacita i Livija divnom latinštinom. Sarajevski đaci nijesu znali ni beknuti, pa otpočeše francuski neka jadna pitanja iz gramatike Adamovićeve, na što su biranom francuštinom dobili od istog đaka odgovor, koji je i mene radosno iznenadio.

„Postideni sarajevski đaci počeše brže da govore o nogometu i skautima, tu su bili zaista dobro potkovani".

Dakle katoličke škole katoličkih redovnika prave časnu iznimku u općoj moralnoj i intelektualnoj dekadenciji jugoslavenskih srednjih škola. Gospođa B.-B. zapazila je tu činjenicu. Lojalno ju je priznala. Ali je zastala na polovici puta. Naprosto je istražila bolest i onako površno je priznala. Ali imala je do kraja nastaviti svoje istraživanje. Ko naobražena nastavnica imala je poći do kraja i istražiti ***daljnje uzroke*** dekadencije državnih srednjih škola s jedne strane, a napretka i uspjeha redovničkih srednjih škola s druge strane. I ako ne tražimo, da ona izvede konačni zaključak: roditelji, šaljite djecu u one škole, koje drže katolički redovnici! ali barem morala je zaključiti: đaci s poštovanjem govore o svojim profesorima — redovnicima, u njihovim školama oni moralno i intelektualno napreduju zato, jer

duh i ideali katoličkoga morala i vrhunaravne Kristove religije vladaju u srednjim školama katoličkih redovnika. U njihovim gimnazijama školska disciplina i osjećaj učiteljske odgovornosti pred roditeljima, domovinom i državom prože i su najpraktičnijom nadnaravnom idealnošću Kristove vjere, dok i država i ostali faktori zajedno sa istim učenicima više i manje, upravno i neupravno tjeraju iz svih škola patrijahalni kršćanski duh. Različiti uzroci radaju različitim učincima. Kristovi ideali plemene ne samo volju i srce đaka, već oni zamjerno odjekuju i u naobrazbi uma. Laički ideali tobože „slobodne" škole, kojima sve u šesnaest služi i nekršćanski „Novi Čovjek", praktično puštaju slobodne uzde životinjskoj strani čovjeka, što više manje mora kobno odjeknuti u njegovoj moralnoj i umnoj strani. Docent djela, što ih opisa gospođa B.-B.! Samo kršćanski nadnaravni moral može stvarno idealizirati pamet, volju i srce omladine i očuvati je od modernih poroka. Docent škole katoličkih redovnika! ***Fra Leonard Bajić.***

* * *

Slavni engleski obraćenik G. K. Chesterton i ateizam. — ***Ce que pense G. K. Chesterton au sujet de l'athéisme).*** — U današnjoj engleskoj literaturi osobito se ističu dva, svemu svijetu poznata uma i propagatora katoličkih načela na svakom području: Hillaire Belloc i Gilbert K. Chesterton. Chesterton spada među one, koji su toliko lutali od sistema do sistema, od jedne zablude do druge, dok konačno ne nađoše tako žuđenu istinu u sv. Crkvi. On sam o sebi kaže, da je u dvanaestoj godini bio poganin, a u šesnaestoj potpuni agnostik. Njegova se filozofija osnivala na evolucijonizmu, u moralu je bio ibsenovac, a u politici je zagovarao anarhizam.

Chesterton se je obratio i sada je gorljivi katolik. Zanimljivo je čuti, što on kaže o ateizmu; a on je i auktoritet da kaže što je ateizam, jer je i sam duže vremena plivao u sličnim vodama.

Prije svega, ateizam je u sebi nesmislen i kontradiktoran; kod misaonih ljudi djeluje u protivnom pravcu, t. j. mjesto da ih oduševi za se, oduševljava ih za protivno. Tako kaže, da ga je čitanje Huxley-a, H. Spencera i Brodlaugh-a dovelo kršćanskim istinam; čitanje njihovih djela potaklo ga je da sumlja u opravdanost bezvjerja. Framasunski su mu nazori neopisivo mučili duh. A djela H. Spencera, koji je bio evolucionist, činili su ga, da po prvi put sumlja u osnovanost evolucijonisma. Iza neke posljednje konferencije o ateizmu, osjetio je, da je blizu kršćanstvu. Ateizam je tako ekstravagantan u svojim tvrdnjama, da ti vrijeđa i um i srce. Kad ti kaže sve što je, tad se vidi sva njegova absurdnost i dovede te do onog, do čega nije mislio, kao što je, kaže Chesterton, njega doveo do kršćanstva.

Govoreći o materijalističkom nazoru na svijet, kaže Chesterton, da možemo promatrati pojedine stvari za se, i možemo promatrati svemir i uzrok, koji je sve to učinio. Samo nepametan i kratkovidan može se vas zadupsti i apsorbirati sve svoje moći u pojedinoj materiji. Čovjek mora promatrati vas svemir; on mora imati svoj nazor na svijet. Ali nije s tim rečeno, da je slobodan imati nazor, koji hoće, već onaj nazor, do kog ga dovodi zdrav razum. U svijetu je neki razvoj, ali taj nije bez reda i cilja,

nego tu, kao i u cijelom svemiru vlada red. Tu su najrazličitija bića, koja sva zajedno sačinjavaju neopisivu harmoniju, koju svak priznaje osim materijalista. Uostalom oni je i ne smiju priznati; to im zabranjuje njihov sistem. Materijalist ne živi u ovom našem svijetu i ne govori o njemu, već se sve materijalističke tvrdnje odnose na neki svijet, kog oni u svojoj bolesnoj fantaziji stvaraju. Odatle se može protumačiti, zašto ne vide toliko činjenica, koje se na našem svijetu događaju, i to ne vide nijednu, koja se protivi njihovoj fantastičnoj nauci. Tako n. pr. oni ne će da vide čudo i ne će da se uvjere, da je ono moguće,i to stoga, što kad bi ono bilo moguće, ne bi bio moguć njihov sistem. Stog oni ne će da čuju za Lourdes. Ali zatvoriti se tako u svoj sistem, i ne htjeti ispitati ono, što mu se protivi, nije ni malo ozbiljno, nego je djetinjasto. Chesterton kaže, da je to svojstvo ludih ljudi.

Osim ovoga svijeta, ima netko, tko je bio i prije, a bit će i poslije njega. To je početak i cilj svega, to je uzrok ovog svijeta, Gospodin Bog. Zato uman čovjek ne smije da se ograniči na samu materiju, već se od nje mora dignuti do Boga, koji je Stvoritelj i cilj svega, a osobito čovjeka.

Bog, cilj čovjeka, traži, da ga čovjek spozna i štuje, a čovjek zna, da od njega ima sve, pa onda ne može prema tomu biti ravnodušan. Bog traži i ljudska narav traži, da čovjek bude u vezi s Bogom. Ta se veza očituje u religiji: teorijskom spoznanju i praktičnom štovanju Gospodina Boga. Religija je od neopisive važnosti u životu. Čovjek se mora vladati po njezinim načelima privatno i javno, u individualnim i socijalnim prilikama. Materijalizam, kaže Chesterton, sa svojim tvrdnjama o svemiru, Bogu, religiji nije dostojan razumna čovjeka, nego luđaka. *Dr. F. B. Vuco*

* * *

Veliki uspjeh organizovanih čeho-slovačkih katolika. *— (Les fruits de l'organisation chez les catholiques tchéquo-slovaques).* — Lijepi primjer kulturnih kat. naroda na polju socijalne i političke organizacije uvijek su privlačiva sila za sve kršćanske duhove. Kao što za pojedince, tako i za narode vrijede one zlatne riječi velikog Augustina: Si hi et hae...? Ovaj nam se upit nameće, kad promatramo veliki uspjeh čeho-slovačkih katolika u borbi sa Masaryk-Benešovom republikom. Kad se je iz pušećih razvalina i iz raztrgnutih podrtina Karlova imperija stvarao skup novih, mladih državica, svima je u kulturkempferstvu prednjačila Čeho-Slovačka. U času sloma čeho-slovački katolici našli su se bez organizacije, bez jake političke stranke. Masaryk u opijenosti političke pobjede nad trulom kulom Habzburga obijesno je i izazovno kličao: Srušili smo Beč, srušit ćemo i Rim! I mlada Masarykova republika, nesretni plijen materijalističkog socijalizma, marksističkim divljačkim nasiljem navijestila je Crkvi rat, Crkvi, koja je Českoj dala velikoga Vaclava. Rušili su se svetački kipovi, osnivale su se češke i pravoslavne sekte, krale su se kat. crkve, svećenstvo se je mamilo na apostaziju korupcijom i gladom. Sve se je poduzimalo, ništa se nije štedjelo, samo da se katolicizam uništi u srcima čeho-slovačkih katolika. Stvoren je ustav antikatolički: pače u njemu se izričito zabranjuje, da može da dođe do konkordata između Crkve i Čeho-Slovačke.

Ti crni dani, te moralne pljuske opijene socijalističke antikatoličke politike polučile su protivan uspjeh. Preostalo vjerno svećenstvo, svjesna i vjerna katolička inteligencija, katolici sela i grada uhvatiše se u kolo i dadoše se svojski na osnivanje svih katoličkih prosvjetnih i socijalnih organizacija. Orao i zadrugarstvo pripravili su povoljan i plodan teren: osviješćene kat. mase stupiše u krilo *mlade kršćanske stranke — Pučke stranke, koju je osnovao i vodio starosta cjelokupnog českog Orlovstva dr. Šramek.* Prolazile su godine za godinom ali češki i slovački katolici nijesu sustali, ustrajno su radili, nijesu se svadali ni cijepkali. I njihova čvrsta prosvjetna socijalna i politička organizacija skršila je lajicizam države. Čeho-slovački katolici kompaktni i organizovani stupili su u parlamenat. Njihova ih je snaga i pamet dovela i u vladu. I starosta českog orlovstva, utemeljitelj i vođ Pučke stranke već od nekoliko godina iz raznih ministarstva, s pomoću svojih umnih drugova, reparira nepravde, koje su razne socijalističke stranke zadale českom katolicizmu.

Poznat je i prekid diplomatskih odnošaja između Sv. Stolice i Praga. Kad su prije dvije godine češki Sokoli imali slet i kad se je slavio god heretika Husa, predsjednik republike Masaryk i ministar vanjskih poslova Beneš prisustvovali su antikatoličkoj sokolskoj i husovskoj manifestaciji. Mgr. Marmaggi spremio svoju prtljagu i otputovao u Rim. I nastao je prekid diplomatskih odnošaja između Sv. Stolice i Praga.

Obijesna sokolska i husitska masa mislile su, da je zapalo sunce sreće i slobode kat. Crkvi u državi sv. Vaclava i sv. Ludmile. Prevarili su se... jer dok su one klicale, netko je molio i radio. Molili su i radili su sveti i požrtvovni češki katolici: svećenici i vjernici. Zašlo se je u kršć. sela. Kat. prosvjetne, socijalne i političke organizacije uvukle su se u sva sela lijepe republike. Seljaštvo i veliki broj kršć. radništva organiziraše se. Došli su izbori:... i Pučka stranka podvostručena ušla je u parlamenat. Socijalizam je izgubio bitku. Mgr. Marmaggi je otputovao iz Praga... ali poslije same dvije godine i Prag je poslao jednog od svojih najsposobnijih diplomata g. Krofta, koji jednog lijepog dana ponizno i skromno pokuca na vrata Damasovog dvorišta. Beneš i njegov ratoborni socijalizam, Masaryk i njegova laička republika svršili su u Canossi. teško je voditi borbu, teško i nepametno, proti vječnoj Pobjednici — Crkvi!

Dugi razgovori između g. Krofte i vatikanske diplomacije doveli su do realnih rezultata. Doveli su do uspjeha... jer je u Českoj iza vatikanske diplomacije stala jaka i solidna Češka Pučka stranka. U čitavom dvoboju između Vatikana i Praga pravi je pobjednik — Dr. Šramek.

I došlo je do definitivnog riješenja odnošajâ između Crkve i Čeho-Slovačke. Glavne bitne točke „modus vivendi" jesu ove: sve su dijeceze unutar granica češke države; redovi i kongregacije moraju imati svoje kurije u Čeho-Slovačkoj, osim ako nije moguće formirati vlastitu redovničku provinciju, i tada ovise o generalnom samostanu; provincijali starješine redovničkih kuća moraju biti čeho-slovački građani; izbor biskupa, koadjutora, pa i onih vojničkih reserviran je Sv. Stolici, samo je Vatikan dužan prije imenovanja kojeg biskupa obavijestiti o tome prašku vladu, koja proti kandidatu može samo iz političkih razloga postaviti veto, t.j. ako kandidat rovari proti državi ili proti ustavu, ako je upleten u di-

sidentske ili separatističke protivudržavne akcije. U tome slučaju, radi ovakih političkih razloga praška vlada može odbiti prijedlog Vatikana, da dotično lice imenuje za biskupa. Inače biskupi moraju biti čeho-slovački državljani i moraju polagati zakletvu vjernosti Čeho-Slovačkoj. Što se pak tiče crkvenih sekvestriranih pokretnih i nepokretnih imanja, privremeno ostaju u tom stanju. Njihova definitivna sudbina, kao i delimitacija i dotacija biskupija uredit će se sporazumno između Crkve i države.

Ovo bi bile temeljne točke uređenja odnošaja između Crkve i Čeho-Slovačke. Mi smo katolici osobito veseli, da je poslije poljskog konkordata i praška vlada uvidjela nuždu mirnog prijateljskog života s najvećom svjetskom organizacijom — Crkvom. Srozale su se u ništa sve paklene masonske osnove, u prah su se smrvili svi podzemni nacrti socijalizma: uza sav napor, uza svu dobru volju Masaryka i Beneša — — — Čeho-Slovačka nije htjela dići svoju ruku na Majku sv. Vaclava. Svjetska ozbiljna štampa je s osobitim zadovoljstvom popratila potpis religioznog mira u srcu istočne Evrope. Socijalizmu nije uspjelo učiniti od Češke evropski Meksiko. I sami čistokrvni i autentični liberalci s veseljem su pozdravili pomirenje Crkve i države. Kramarž u „Nar. Listy" istakao je povijesnu važnost i internacijonalnu vrijednost ovog diplomatskog akta. Mi se pridružujemo veselju čeho-slovačke braće uvjereni, da je današnja pobjeda Crkve u lajičkoj republici samo plod jedinstvenosti i sloge, kulturne zrelosti i socijalno-političke organizacije naše sjeverne braće. Tim putem je ići i nama!

Dr. Kk. Sinj

* * *

Pestalozzi kao pedagog. — (Pestalozzi comme pédagogue). — Istina je, da „čovječanstvo mora biti zahvalno" Pestalozziju, što je učinio racijonalnu sintezu pravih pedagoških metoda i što je svojom filantropskom revnošću dao pobuda za novije i bolje metode kod uzgoja djece. Zbog ovih vrlina prigodom njegove stogodišnjice (1927) mnogo ga se je slavilo i uzveličavalo. Toj proslavi sudjelovali su i katolici, iako je on bio protestant. Protiv njegove proslave mi nemamo ništa, jer je i zaslužuje kao obnovitelj racijonalne pedagogije temeljene na iskustvu i proučavanju djetinje psihologije.

Nego prigodom ove proslave, u liberalnim novinama, osobito njemačkim, palo je dosta netočnih izraza a uvredljivih za katoličku crkvu. I povodom toga nešto ćemo da rečemo.

Ne niječemo važnost Pestalozzija, kao teoretskog pedagoga, pače mu priznajemo i veliku ljubav prema bijednoj i raspuštenoj djeci. Pestalozzi može da bude uzorom svima „pedagozima bez konfesije". Ali isticati vrijednost Pestalozzija „kao pedagoga bez konfesije" i tu stavljati njegovu veličinu te tim nabacivati se na katoličku crkvu, jest i svemu svijetu očitovati njegovu ranjavu petu. Pestalozzi može da bude velik kod pobornika „lajičke škole", van katoličke crkve. Ali čim dođe u usporedbu sa sinovima Evandelja, onda njegova slava i ter kako blijedi i tamni.

Pestalozzi je dao i napisao krasnih stvari za teoriju pedagogije. Ali na pitanje, koga je u praksi odgojio, može se odgovoriti: nikoga! Pestalozzi, sin nekog okulista u Zürichu, rodio se je 1746. Počeo je svoj rad kupivši u Neuhofu 100 jutara livade, da tu uzgaja broć. Poduzeće ne

uspije. Zatim ustanovi jedan uzgojni zavod za siromašnu djecu. Mislio je da će djeca ljeti raditi u polju a zimi tkati i plesti. I to propadne. Zatim u Stanzu skupi 80 — 100 siročadi, da ih poučava i uzgaja u jednom razrušenom samostanu. Ali škola se sruši, prije nego li je učitelj stao poučavati. Poslije toga u Burgdorf-u ustanovi novi uzgojni zavod. No Pestalozzi bio je tako nesposoban da ga vodi, te je morao predati upravu drugomu. Opet pokuša istu stvar u Iffertenu, gdje je požeo samo tužbe i svađe.

Što je taj Pestalozzi, stavite li mu uz bok jednoga *Don Bosca*, apoštola zapuštene mladeži? Nema nego 40 godina, otkada je umro, a njegova udruga *Salezianci* broji 243 uzgojna zavoda, u kojima se uzgaja do 400.000 mladića?

Sv. Ivan de la Salle ustanovio je udrugu *„Braća kršćanske škole"*. Za malo godina broj ovakih učitelja naraste na 12000, koji su poučavali do milijon djece po posebnoj metodi sv. Ivana, koju je on prikazao u djelu „Vođenje kršćanskih škola".

Sv. Anđela Merici ustanovila je zadrugu *„Ursulinke"*, koje čine posebni zavjet „posvetiti se poučavanju djevojčica". Prije francuske revolucije udruga je brojila do 40.000 članica, koje su poučavale više milijona djece. Hoću li da spominjem sv. Filipa Neri i njegove Oratorijance, Sv. Jeru Emilijani i Somasche, bl. Cezara de Bus i njegove Oce Učitelje, bl. Cottolenga i njegovu „Malu Kućicu" u Torinu, koja uzgaja i hrani do 8000 sirota?! Dosadio bih, ako bih nabrajao i sve ženske kongregacije, kojih ima više od 30, a sve su posvećene uzgoju djece — osobito zapuštene.

Kad bi pobornici „lajičke škole" bili nepristrani i zavirili, barem jednom u život Kristove crkve, oni bi našli na hiljade i hiljade Pestalozzija. Pestalozzi je imao srce puno ljubavi prema mladeži, jedino je čeznuo, da učini bližnjega sretnim. A zar ovaki nije blizu svaki časni brat i svaka časna sestra, koja cijeli život žrtvuje i izgara u ljubavi i radu za bližnjega!

Nego, Pestalozzija nazivlju „Ocem pučke škole", da li ispravno? Ne. To je velika laž. Jer, n. pr. u Bavarskoj, davno prije njega živio je Henrich Braun (1732 — 1792). God. 1768. izgovorio je prvi svoj pedagoški govor: „O važnosti dobre organizacije školske pouke u Njemačkoj". Pop Felbiger (1724 — 1788) u Šleskoj i Austriji, Münsterberg i Overberg u Westfaliji osobito su se posvetili pučkoj školi Samo to, što je Overberg uveo bibliju u poučavanje, s pedagoškog gledišta, više vrijedi nego cijelo djelo Pestalozzijevo. A koliko je Overberg nastojao da podigne kulturni i moralni niveau samih učitelja? God. 1926. navršilo se je sto godina od njegove smrti, pa gdje se je slavilo toga čovjeka, koji ništa manje od Pestalozzija, ljubio je i djecu i učitelje? Napokon kod Pestalozzija ima nešto, preko česa njegovi slavitelji mukom prolaze — a to nam baca u sumnju čistoću njihove nakane. Slavitelji Pestalozzijevi jesu pobornici „lajičke škole" koja je čedo teorije o svemogućnosti države i u školskom pitanju, dok je Pestalozzi bio njezin protivnik i učio je, da obitelj ima pravo na uzgoj svoje djece.

Ovaj prikaz moguće da kod koga i umanji cijenu Pestalozzijevu,

ali meni nije bila nakana, da njega ocrnim, nego da istaknem kako je Krist i Njegova Crkva najveći i najbolji pedagog.

* * *

Je li filozof Petrić bio neo-tomist? — (Le philosophe Petrić doit-il être rangé parmi les néo-thomistes?) — Čim sam doznao, da je odlični g. I. Tacconi, glavni urednik „della Rivista Dalmatica" (A. IX. Fasc. III. Ottobre 1927. Zara. E. de Schönfeld, str. 26 — 40 s.) započeo pisati učeni članak: *„Di un neo-tomista antigiobertano in Dalmazia"*, odmah sam se na nj obratio, uljudno ga moleći, è da bi mi izvolio poslati svoj sastav, koji me je mnogo zanimao, budući i ja napisao jednu študiju o istom predmetu. Odlični g. urednik rado se je odazvao mojoj prošnji. Na usluzi od svega mu srca zahvaljujem. Da ne bi moja radnja o filozofu Petriću manjkava ostala, odredio sam se ovdje osvrnuti na njegov učen članak.

Nakon kratkoga sintetičnoga uvoda o filozofskom radu dra Petrića g. pisac temeljno se bavi *o spoznajnoj njegovoj teoriji*, u koju duboko prodire, pretresuje, analizuje, skuplja i sravnjuje sa Gioberti-jevom, Rosmini-jevom i Kant-ovom. Dvadeseta obljetnica smrti dičnoga komiškoga filozofa dala mu je povod, da ga napiše.

Na temelju svestranoga opažanja filozofije dra Petrića, osobito njegove spoznajne teorije, odlični g. pisac izvodi perentorni zaključak (n. mj. str. 29) *„On je bio iskreno tomistom"*.

Tekom svoje študije o dru Petriću, kao i njezinomu uvodu mnogo sam se trudio, da bih dokazao *pravu ličnost i značajnost njegove filozofije*. Sravnjajući rezultate svojega višegodišnjega proučavanja, istraživanja, sabiranja neizdatih vrela i štampanih djelâ, koji se na istoga odnose teško mi je, no moram najčednije reći, da se *moj zaključak o značajnosti filozofije dra. Petrića* kosi i ne podudara sa onim gore navedenim odličnoga g. I. Takoni-ja.

U svojim raspravama sa Gioberti-jem, Cundari-jem, Gallupi-jem i Cornoldi-jem nikada nije nikoga uvrijedio, nego vazda otmeno i dostojanstveno postupao. Kao znanstvenik premda je svakoga poštivao, ipak kada bi tko *ugled* kojega filozofa za dokaz naveo, tomu postupku bio bi protivan, jer filozofija kao opća znanost ne gleda na *ugled*, što je tko rekao, nego na istine, koje je dokazao. Za primjer služi nam slučaj, koji se zbio, kada je g. Cundari naveo sebi u prilog *ugled* jednoga Hegela (Abbiezioni. Zara 1883, Vol. I. str. 60). Dr. Petrić kao filozof i umnik nije se htio vezati uz ničiji filozofski sustav.

Samostalno je mislio, sudio, umovao i raspravljao sva pitanja, koja je obradivao. Posjedovao je zdrava filozofska načela *„philosophiae perennis*, na kojima je dalje samostalno i neovisno od drugoga zidao veličanstveni i divni hram objektivno lijepoga i etičko dobroga. To se očito vidi i jasno nam izbija iz njegova razlaganja. On hoće da bude izvoran mislilac. U filozofskim razmatranjima i dokazivanju ne navodi ničiji ugled, premda je uvelike uvaživao sve umnike, osobito Tomu Akvinskoga i Augustina. (Sr. La definizione del bello. Zara 1875, str. 133; Libertà e fato. Zara 1885, str. 20). Po mojemu skromnom sudu on nije bio neo-tomist, nego *spekulativni neo-skolastik*. On nije slijedio tomistični sutav, nego je tražio istinu na temelju zdravih načela aristotelično-skolastične filozofije uopće. To se vidi iz njegovih djela. To se dokazuje napose iz njegove definicije lijepoga (sr. La definizione del bello, str. 115), koja se razlikuje od subjektivne sv. Tome (S. theol. I. q. a. 4. ad 1. Oeniponte 1882, str. 38): „ Lijepo se kaže, što se vidjeno dopada". I Dr. Juraj Carić (Une définition du beau. Compte rendu du congrès scientifique international des catholiques. Paris. Picard 1891, str. 4) jednako sudi, kada o dru Petriću piše: „Il a jugé, sans doute, que saint Thomas, par exemple, qui a des définitions subjectives admirables, mais insuffisantes selon notre auteur, à donner une idée complète du beau objectif."

U spoznanoj teoriji uglavnom ne razilazi se od naziranja sv Tome, no u drugim nekim pitanjima, koja će sada doći na tapet, izričito ustaje protiv nauke velikoga Akvinca. Raspravljajući o „Slobodi i udesu" (Zadar 1885, str. 20—21) očito pobija tomistični stav (S. theol. I. q. 14. a 13. Oeniponte 1882, str. 133—134), da je čin slobodne volje *nuždan* u sastavljenom smislu (in sensu composito) sa Božjim predznanjem, a *kontigentan i slobodan* u rastavljenom (in sensu diviso), t. j., ako li ga se promatra samoga po sebi bez obzira na Božje predznanje. Uza sve poštovanje, koje gojaše prema velikome naučitelju, dokazuje u spomenutomu djelu (str. 21) *„ da volja ostaje slobodna u sastavljenomu jednako kao u rastavljenomu smislu, jer je vazda slobodna u samoj sebi"*.

Dokazi dra Petrića tako su jaki, da je dr. A. Tresić-Pavičić u svojoj raspravi o „ Kritičnom razmatranju Leibnitzovog determinizma" (Sarajevo 1897, str. 47) prihvatio zaključke dra Petrića pišući: „ Neosporno je dokazano, da predvidjenje Božje budućih kontigentnih stvari ne utječe na njih i da predvidjenje Božje ne ukida slobodne volje". U ovoma pitanju dr. Petrić naginje Duns-Skotovoj filozofiji, premda je zasebno ne poznaje (Lompré E., La philosophie du b. Duns Scot. Paris 1924., str. 211 s).

Dalje sv. Toma (S. theol. I. II. ae q. 5. a. 8. Parisiis 1924. str. 30) uči da volja *nužno* hoće blaženstvo. Dr. Petrić u svojemu djelu „ Riflessioni sul merito . . . (Spalato 1893, str. 42) nasuprot dokazuje: „ Nas moralni zakon ne vodi blaženstvu nego preko slobode i u smislu, *kako se je reklo, izborni slobodni čini uvjeti su blaženstva* ". Blaženstvo nastavlja isti (n. dj., str. 43) „ ne uključuje neposredno nikakvu fizičnu, niti metafizičnu *nuždu*"! Kolikogod je prirodna težnja prema najvišemu cilju, ništa ne priječi, da u istomu subjektu *ima drugih prirodnih težnja, koje se ne puštaju vazda, niti u svakome smislu posvema pobijediti i gospodariti od ove*. Zato se ne smije zaboraviti, zaključuje dr. Petrić (Saggio di conciliazione. Trieste 1906, str. 62), da u čovjeku osim prirode, ima nešto, što prirodnim zakonima nije podloženo ", a to je slobodna volja. Iskustvo nam potvrđuje ovu činjenicu. Čovjek mnogo puta zaboravlja i ne misli na zadnju svrhu blaženstva, nego prianja voljom za sadašnja dobra. I u ovoj nauci dr. Petrić stoji *više na strani Duns-Skotovoj, negoli tomističnoj* (Dr. P. Charles Eterović, La volonté dans la philosophie du Duns Scot. Paris 1901, str. 148 — 149).

Konačno veliki Akvinac iznosi (S. theol. I. II. ae q. 13. a. 6. Parisiis 1924, str. 68): „Ako li su dva skroz jednaka (dobra), čovjek se pokreče ne manje prema jednomu, negoli drugomu". Dr. Petrić pobijajući Cornoldi-jev i Dante-ov (F. T. Divina Gluma. Kotor 1910, str. 395) semi-determinizam u svojemu djelu „Saggio di conciliazione" ... (Trieste 1906, str. 12, 13. s) pobija *neupravce* gornji stav sv. Tome, na kojemu se je Dante nadahnuo. Dokazuje da se volja može odrediti u izboru dvaju jednakih dobara za jedno od njih, koje hoće. U svrhu navodi klasičan primjer (n. dj., str. 23). Stavimo, da je buknuo požar u mojoj sobi, koja ima dva izlaza. Dva su dakle jednaka dobra za moj spas. Hoće li moja volja izabrati jednoga od njih, da umakne propasti ili ne? Bez sumlje da hoće, ako sam pametan.

Po svojemu dubokom uvjerenju, prema svemu ovomu, sudim, da dr. Petrić nije bio jedan neo-tomist, nego uopće neo-skolastik, koji je izvorno htio misliti, suditi i raditi na zdravima načelima „philosophiae perennis."

Dr. Fra Juraj Božitković.

Književni pregled.

Les commenteurs de Jean Duns Scot sur les quatre livres des Sentences. Etude historique et critique (par Charles Balić O. F. M.). Louvain 1927. Str. XVI — 369. Kao prva knjiga Bibliothèque de la Revue d'histoire ecclesiastique.

Duns Skot je napisao mnogo djela o teologiji i filozofiji. Neki stari pisci hoće da je sastavio i više rasprava o sv. Pismu, o gramatici i dr. Kao glavno djelo važe i uvijek su važili njegovi Komentari u 4 knjige Petra Lombarda. Ove četiri knjige služile su službenim tekstom na universama srednjega vijeka. Gotovo svi skolastici ostaviše u komentarima Lombardovih knjiga svoj glavni i temeljito obrađeni teološko-filozofski nauk.

Kad je iznađena štampa već su prvih decenija tiskom objelodanjene pojedine knjige Skotovih Komentara: Komentar I. libri god. 1472.; II. l. god. 1474.; III. l. god. 1473.; IV. l. god. 1518., ali na izdanje sveukupnih djela trebalo je još dugo čekati. Na to se je odvažio u 17. vijeku učeni franjevački historik Irac, Luka Wadding. On je u Lionu god. 1639. izdao djela Skotova u 12 svezaka in folio. Wadding veli, da nijesu tu *sva* Skotova djela, jer da još leže u rukopisima osobito njegovi tumači sv. Pisma. Za ove rukopise danas se ne zna, barem se O. Balić po bibliotekama na njih nije nigdje namjerio. Poslije Waddinga opet bi češće izdano ovo ili ono djelo franj. naučitelja, ali novog potpunog izdanja nije se nitko do danas prihvatio. Izdanje Vives-ovo u Parizu god. 1891 — 1895 nije nego preštampanje Waddingova izdanja uz vrlo sitne promjene.

Razni su učenjaci, kao naš domorodac O. Ferkić još u 16. stolj., pa u najnovije doba (XX. stolj.) Parth. Minges (München), Mgr. Pelzer, P. Pelster, Michalski, Efrem Longpré i dr., proučavajući djela ili pretražujući arhive, došli do uvjerenja, da štampana Skotova djela nijesu posvema pouzdana. Ima djelâ, za koja drže da ne pripadaju nikako Skotu, u drugima trebalo bi, vele, razlučiti Skotovo od onoga što dodaše njegovi učenici. Posljednji su pisci svoje zaključke oslonili na poređivanju starih rukopisa. Mladi dalmatinski franjevac, O. Karlo Balić, kao slušalac louvenske universe stao se baviti ovim istim pitanjem. U članku smotre Revue d'Histoire ecclésiastique god. 1926. (Tome XXII. No. 3 str. 551—566) iznio je nekoliko rezultata svog dotadašnjeg istraživanja. Rasprava je pobudila pažnju stručnjaka u Evropi i Americi. O. Balić je nastavio istraživanja po bibliotekama Engleske, Francuske, Italije, Austrije, Poljske, Bavarske. Zamjernom marljivošću proučavao je kodekse i utvrđivao svoje zaključke. Djelo, koje hoću da prikažem čitaocima N. Revije sadrži baš glavne plodove ovog arhivskog rada i ove znanstvene ankete. Balić se ograničio na same Komentare in IV libros Sententiarum, ali je zahvatio dalje negoli prije spomenuti Pelzer i dr. Proučio je i poredio mnogo više kodeksa, otkrio svu silu značajnih ulomaka i iznio novih pogleda. Sve je ovo popraćeno i obrazloženo takim obiljem arhivskih podataka i takim kritičnim aparatom, da se čitalac ubrzo uvjeri, da ima pred sobom djelo zaista ozbiljno i velikog zamašaja.

*

Obično se držalo, da je Duns Skot samo u dva navratka tumačio *Knjige Sententiarum:* jednom u Oksfordu i potom u Parizu. Držalo se, da se prvo tumačenje nalazi u Komentarima, koji su poznati pod imenom *Opus Oxoniense*, a drugo u *Opus Parisiense* (ili Reportata Parisiensia). Naš je pisac otišao k izvorima, pregledao i poredio rukopise XIV. i XV. vijeka, kad još štampa nije bila iznađena, one dakle rukopise, iz kojih su djela Skotova prešla u štampu. Pri tome radu uvjerio se da je književna djelatnost Suptilnog Naučitelja bila drukčija negol to mnogi poimlju. Činilo mu se kao da gleda kako se misao Skotova tijekom njegova kratkoga života precizira, preudešava i obogaćuje. „Kad htjedoh, da ove podatke dovedem u sklad s mišljenjem tradicije o jedinstvenosti (dvaju djela) *Opus Oxoniense* i *Opus Parisiense*, osjetio sam kao da se nalazim u labirintu, iz koga je nemoguće izaći." (str. VIII) Bio je dakle usilovan da napusti tradicionalno mišljenje i da zaključi da ima *više* reportacija, *više* autentičnih Skotovih komentara i da treba u danas poznatim štampanim njegovim djelima razlikovati *prvotni oblik*, *potonje naslage* i redakcijske izmjene (retouches) (ibid.).

Iz svega svoga rada izvodi B. ovaj općeniti i važni zaključak: „Ako su činjenice takove kako su mi se prikazale... jasno je, da se ne smijemo osloniti na *nijedno dosadašnje izdanje* (štampano) Skotovih Komentara vrhu četiri knjige Sententiarum, ako hoćemo da iz njih u svoj svojoj istini otkrijemo i prosudimo misao Suptilnog Naučitelja. Ova izdanja, kako ću pokazati, ne pružaju nam nego pomiješane (composites) i vrlo manjkave tekstove. Teksti najznačajniji, komentari bez kojih nije moguće shvatiti nauk franj. naučitelja u svojoj bitnosti, u svojem razvoju i životu, ostaju još uvijek *neizdani*. I zato nameće se potreba novog kritičnog izdanja" (str. XV.). — Zaključak je, kako svak vidi, vrlo važan i zamašnih posljedica. Odmah se nadaju dva pitanja: Je li B. dovoljno dokazao svoj zaključak o netačnosti svih dosadašnjih izdanja? — Otkriće novih rukopisa hoće li mijenjati u bitnosti dosada poznat Skotov nauk?

*

U doba Skotovo († 8. 11. 1308) nije bilo štampe, koja će za vjekove i u više primjeraka uokviriti nauk piščev. Autograf-izvornik Skotov, po svemu računajući, nije do nas dopr'o, premda O. B. nije izgubio svaku nadu, da će se taj izvornik negdje naći. — Ono što je Skot za života napisao i naučavao kopisti su prepisivali i tako dalje raznosili. U prepisivanju lako prepisivač nešto ispusti, nešto doda, nešto izmijeni ili preinači, prema svome ukusu, ili časovitoj potrebi. Ovo vrijedi za sve stare pisce prije otkrića štampe. Za Skotova djela — a ne samo za njegova, nego i za mnoga druga — dolazi posebna okolnost. Ima naime djelâ, koja je Skoto sâm napisao ili drugome diktirao i tako spremio ih za javnost. Ovakova dolaze pod imenom *Ordinatio*. Ali ima i takovih, koja nijesu drugo nego Skotovo *usmeno* predavanje, koje su njegovi slušatelji — vrsta stenografa — za govorenja zabilježili (reportirali od *reportare*). Tko jamči da su slušatelji tačno zabilježili sve misli predavača? Ova Reportata jedino onda imadu vrijednosti, ako su *autenticata*, t. j. ako ih je auktor kasnije pregledao i priznao za vjerne tumače svoje misli. Poznato je iz povijesti, da su više puta sredovječni učitelji protestirali protiv

reportatora. Ono što se je naime širilo kao njihov nauk, reportata, izjavili su da je krivo i netačno preneseno. O. Balić donosi na str. 213. dva zanimljiva slučaja: kančelira oksfordske univerze Henrika de Harclay i profesora dominikanca Nikole Trivet. — Treba još — u Skotovom slučaju — razlikovati *Dodatke* (Addita), koje je ili on sam kasnije dodao i uvrstio u prvašnja djela ili njegovi učenici umetnuli ih da popune ono što im se činilo nepotpuno.

Kad se sve ovo uzme u obzir, lako je shvatiti da se hoće ozbiljna proučavanja i marljiva poredivanja starih kodeksa, da se ustanovi što je *Ordinatio*, što prosta ili pak ovjerovljena *Reportatio*, što *Addita* samog Skota ili samo njegovih učenika. U tu svrhu valja potražiti što više i što starijih kodeksa. B. se je namjerio na nekoliko rukopisa iz početka 14. stoljeća. Za neke drži da su prepisi iz samog izvornika. On je usto imao pri ruci i poredio golem broj rukopisa, držim više nego itko prije njega. Putovao je mnogo po bibliotekama, a gdje nije mogao sam doprijeti, dobio je u Louvain, preko belgijskog ministarstva inostr. djela, željene kodekse.

U detalje se ne mogu upuštati. Ovo što dosada iznesoh, učinio sam, da naši čitatelji shvate cilj i vrstu Balićeva rada.

Do kojih je rezultata dovela njegova anketa? Da spomenem samo nekoliko glavnijih.

*

1. Sigurna je stvar, veli pisac, da je Skot barem *četiri* puta tumačio I. knjigu Sententiarum, više puta u Oksfordu i više puta u Parizu. Prvi komentar I. knjige u Oksfordu oko god. 1298. *još nije nigda izdan* a nalazi se u bečkoj i u padovanskoj biblioteci.

2. Jednako je sigurno, da je i II.knjigu tumačio barem četiri puta. Tekst II. l., kako se čita u Waddingovu izdanju, sastavljen je iz Ordinatio, Reportationes, i Additiones samoga Skota. Additiones njegova učenika Alnwicka, sačuvane u Beču i od *velike važnosti*, Baliću nije poznato, da su bile igda štampane.

3. Vrlo važni dijelovi komentara III. knjige ostaju i danas još *neobjelodanjeni*. Takav jedan dio je *Notabilia Cancellarii*, iz kojega očito slijedi, da je D. Skot držao na pariskoj univerzi disputu o znamenitim teološkim pitanjima, kao i o Neoskvrnjenome Začeću (str. 175—198). U ovim neizdanim ulomcima nalazi se mnogo dragocjenih podataka o nauku Skotovu, o njegovoj naučnoj metodi i karijeri.

4. Komentar vrhu 4. knjige, koji je štampom objelodanjen, nije točan. Ima u arhivima nekoliko ulomaka, dosada neizdanih, ali važnih osobito za rasprave između tomista i skotista.

Skot je umr'o 8. XI. 1308. u Kölnu. Kad se rodio? B. naginje za god. 1265—1270. Godine 1298. poče svoje predavanje u Oksfordu. U Parizu ga nalazimo 1302—1303. Neko kratko vrijeme g. 1304. bio je, po svoj prilici, u Bolonji. Vraća se opet u Pariz, barem početkom 1305., pa iste godine u Oksford. U Parizu je bio i predavao g. 1307. otklen ga svršetkom godine starješine šalju za važnu misiju u Kolonju, gdje ga i smrt zateče.

Ovo su, velim, samo neki rezultati ove opširne rasprave, jer čitava knjiga vrvi originalnim pogledima, važnim bilješkama i osvrtima na auktore, koji su se ovim pitanjem bavili. S njima se on često ne slaže i

pobija njihova mišljenja. S ovoga gledišta imat će jamačno i opozicije, no, koliko se može suditi po samoj knjizi, B. svoje nazore ozbiljno razlaže i arhivskim podacima potkrepljuje. On je svu silu pitanja tek nahrcio, o mnogima obećaje posebne studije.

Da jače utvrdi svoje zaključke na str. 253—351. objelodanjuje u četiri Appendiksa znamenite ulomke neizdanih dokumenata Skotove nauke. Djelo završuje kazalom bibliografije (353—360) i kazalom lica spomenutih u knjizi (361—364).

Balićevo djelo je važno. To potvrđuje i sam fakultet luvenske univerze, kad ga je izdao *kao prvi svezak novo osnovane* biblioteke smotre Revue d'histoire ecclésiastique. Ono je ne samo dalo pobude za novo kritično izdanje Skotovih djela, koje poduzimlje kolegij franj. učenjaka u Quaracchi nego pruža i dragocjen materijal za takovo izdanje.

Hoće li otkriće novih dosada nepoznatih ulomaka promijeniti lice Skotova sustava? Istina, već sama knjiga našega zemljaka pokazuje velikog naučitelja u življem i naravnijem svijetlu, precizira mnoge točke njegova nauka, konkretizira milje i lica gdje je naučavao, ali držim da ne će iznijeti glavne poteze Skotova sustava. I sama teorija o slobodnoj volji, za koju govori II. prilog (str. 264—301) da ju je Skot preudesio, čini mi se da u glavnome ostaje, kako smo je i dosada poznavali.

F. K. Eterović.

* * *

SCARAMUZZI, O.F.M., *Il pensiero di Giovanni Duns Scoto* nel mezzogiorno d'Italia con una introduzione sulla vera fisionomia dello Scotismo. Prefazione del M. R. A. Bertoni. Roma, Collegio S. Antonio, 1927. In-8, str. XXVII — 332. (L. 18; za Franj. L. 15).

Ovu je knjigu najavio *Corriere d'Italia* već u lipnju 1924. O. Scaramuzzi pripravljao je malo po malo svoje djelo; u raznim je časopisima objelodanivao svoje nazore o utjecaju Duns Skotove misli na pojedine pisce Južne Italije, a onda je tek pružio javnosti sintezu svoga cjelokupnog istraživanja u ovom pravcu: kronološkim redom stavio nam je pred oči bezbroj Duns Skotovih učenika i sljedbenika, koji su živjeli u Južnoj Italiji od godine 1300 pa do god. 1800.

U prvom dijelu svoje knjige (str. 1 — 67), pisac govori o glavnim oznakama Skotističnog sistema. Te bi oznake bile ove: *materia prima*, princip individuacije, *universalia*, *forma corporeitatis*, formalna distinkcija *a parte rei*, teorija spoznaje, naše poznanje Boga, *univocitas*, volontarizam, teologija volje i ljubavi, Krist, koji je „summum opus" i Neoskvrnjeno Začeće. — O. Scaramuzzi, dok je pisao ovo poglavlje o „pravoj fizionomiji Skotizma", nije mogao da se posluži novim podacima o Duns Skotovoj nauci i djelima, koje smo objelodanili: „Les commentaires de Jean Duns Scot sur les quatres livres des Sentences" Louvain, 1927. Pisac predpostavlja, da Duns Skot nije nego samo dva puta tumačio Petra Lombarda, dok smo mi nastojali da dokažemo, da je Duns Skot *sigurno* tumačio Lombarda četiri puta, te da je veći dio Skotovih spisa ostao neizdat i zaboravljen. Ova nam neizdata djela svjedoče, da je Oštroumni Naučitelj kadšto ispravljao i upotpunjivao svoju nauku. Tako na primjer, ima više od 25 rukopisa, u 14. vijeku napisatih, koji nam

svjedoče, da je Duns Skot retraktirao svoju nauku o volji. *„Hanc inquam opinionem Oxoniae multipliciter improbavit ..."*, veli Duns Skotov učenik W. Alnwick. (Isp. moje naz. djelo, str. 277). Po sebi se dakle razumije, da je prvi dio Scaramuzzijeva djela manjkav, i da tu treba, prema novim podacima, dosta toga ispraviti i upotpuniti. Uostalom, ovaj prvi dio o „fizionomiji Skotizma" i nije nego uvod, pa se tu ne može tražiti „meritum" Scaramuzzijeva rada.

Drugi je dio knjige (str. 67—309) na osobiti način privlačiv i važan. Pisac nam opisuje intelektualni život Južne Italije kroz punih pet vijekova; proučaje misao Oštroumnog Naučitelja u djelima njegovih bezbrojnih učenika, sljedbenika i prijatelja. Poglavlja o Landulfu Carraccioli, o Kardinalu Brankatiju, o glasovitom filozofu Vicu — to su, tako reći, prave monografije. Pisac je sasvim objektivno naznačio, što je svaki pojedini Skotist pridonio glavnim tezama Franjevačkog Naučitelja. Djelo ima sve uvjete, koji se zahtjevaju za općenitu povijest neke nauke: stil je jasan, prikazivanje zorno i lijepo razdijeljeno, svaka je tvrdnja dokumentirana.

I u ovom drugom dijelu ima i više netačnosti, ima nekih tvrdnja, koje su neispravne. Spomenut ćemo samo dvije.

U dva navratka, (str. 68 i 295), pisac tvrdi, da Duns Skot nije naučavao u Parizu prije 1304. Ova netačnost slijedi odatle, što O. Scaramuzzi nije upotrebio neke rasprave, koje su ovih posljednjih godina bile objelodanjene o kronologiji Duns Skotovih djela. Stalno je, da je Duns Skot naučavao u Parizu već god. 1302 — 1303: *„trecentesimo secundo intrante tertio"*, veli rukopis F. 69 Worceske biblioteke. (Isp., na pr. Revue d'Histoire Ecclésiastique, 1926, str. 559).

O. Scaramuzzi navađa (str. 104) svjedočanstvo Landulfa Caracciole, da dokaže autentičnost Duns Skotove rasprave o Neoskvrnjenom Začeću. Ovo se svjedočanstvo — veli pisac — nalazi kod A. Cuccara, koji ga je uzeo iz nekog Traktata Landulfa Caracciole o Neoskvrnjenom Marijinu Začeću. No mi smo našli u rukopisu, G. II, 2 Mantovske biblioteke Traktat Landulfa Caracciole o Neoskvrnjenom Začeću, koji nema ništa zajedničkog s onim Traktatom o kojemu Cuccaro govori. Ne može se sa stalnošću tvrditi, da je Landulf Caracciolo, o kojem je na svršetku XV vijeka Cuccaro pisao, učenik Skotov († 1351). U gore spomenutom djelu mi smo nastojali da dokažemo autentičnost famozne Pariške dispute (str. 197); no mi smo se temeljili na razlozima, koji se znatno razlikuju od onih, što ih O. Scaramuzzi navada.

Svrha ovih nekoliko bilježaka nije podnipošto bila nijekati vrijednost Scaramuzzijeva djela. Ovo je djelo nešto sasvim nova, nešto originalna. To je prvi pokušaj, da se povjesno-znanstvenom metodom napiše povijest Duns Skotove misli; ovaj će rad zacijelo dosta pridonijeti, da se nešto bolje upozna historijska vrijednost genijalnog Franjevačkog Naučitelja. Bilo bi poželjno da se i drugi narodi ugledaju u primjer O Scaramuzzija, te napišu povijest Duns Skotove nauke u njihovim krajevima. Ni mi Jugoslaveni ne bismo smjeli zauzimati posljednje mjesto u ovom radu. Proučavanje još neizdatih spisa fra Andrije Dorotića i drugih naših pisa-

ca, zacijelo bi nas dovelo do veoma zanimljivih rezultata o utjecaju Duns Skotove misli na našu teologiju i filozofiju. *O. K. B.*

* * *

KUŠEJ Dr. R., *Cerkveno pravo katoliške cerkve* s posebnim ozirom na razmere v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Dodatek: Pregled virov, ustavnih in upravnih načel cerkvenega prava pravoslavne cerkve. 2. predelana in popolnjena izdaja. Ljubljana 1927. S. 695. Učbenik juridične fakultete v Ljubljani II. knjiga.

PRUEMMER P. D., O. P., *Manuale Juris Canonici in* usum scholarum. Ed. 4. et 5. Friburgi Br. 1927. P. 741. — Herder et Co.

1. Već o prvom izdanju Crkvenog prava *Dra. R. Kušeja,* sveučilišnog profesora u Ljubljani, ja sam se izrazio vrlo povoljno. Ovo drugo izdanje zaslužuje još veću pohvalu. Gosp. profesor uvažio je neke primjedbe, koje sam tom prigodom učinio. Stoga je njegov lijepi priručnik sada još ljepši, potpuniji i korisniji.

Što se tiče razdiobe predmeta crkvenih zakona, pisci su često puta i previše slobodni. To je donekle razumljivo za djela prije službene kodifikacije. Ali nije poslije nje. Razdioba u Kodeksu nije doduše savršena u svakom pogledu; ali je mnogo bolja nego u ijednom priručniku ili djelu crkvenoga prava. Zato ne mogu shvatiti, zašto pisci tako lako i jako od nje odstupaju. S druge strane, ako priručnik ima da učenicima-bogoslovima nadoknadi Kodeks ili mu bude pomagalo za lakše razumijevanje Kodeksa, kako će u tu svrhu moći da zgodno posluži, ako mora tražiti po Kodeksu sad ovdje sad ondje, gje se nalazi odnosna materija? I priručnici ili djela, koja rade o civilnom pravu, drže se po mogućnosti — radi boljeg pregleda — službene razdiobe državnih zakona, pa bi bilo poželjno da tako bude i u privatnim djelima, što rade o crkvenom pravu. — S ovih razloga draža mi je razdioba u Kodeksu nego u učbeniku Dra. R. Kušeja.

Na početku raspravljanja o pojedinim institucijama crkvenoga prava veleuč. g. profesor upozorava na stručnu literaturu. Literatura, koju navodi, nije više isključivo njemačka, nego i latinska i druga. To daje djelu i u znanstvenom pogledu veću vrijednost. U ovom učbeniku nije doduše spomenut svaki propis Kodeksa i pitanja, koja se odnose gotovo jedino na svećeničku praksu (na pr. Knj. 4. i 5.) ovdje su dosta kratko obrađena. Ali zato ne možemo a da se ne divimo velikoj kanonskoj erudiciji Dra. Kušeja i bistrini, s kojom on i zamršenija pitanja obrađuje i rješava. Njegov učbenik toplo preporučamo kao vrlo koristan i za teorijsku izobrazbu i za praktičnu porabu u pitanjima i slučajevima kanonskoga prava.

2. Što smo gore rekli obzirom na razdiobu kanonskoga materijala, to vrijedi i za priručnik O. D. *Prümmera.* Prvo izdanje priručnika izašlo je bilo još prije Kodeksa u mnogo manjem opsegu i sa sasvim drukčijim rasporedom. Zadržan je stari način raspravljanja predmeta pomoću upita i odgovora. Ova metoda više odgovara potrebama nižih škola, pa bi možda bilo bolje, da izostane u djelima, koja dolaze u ruke ljudima u dugoj crkvenoj praksi ili već zrelim i razvijenim mladićima.

Priručnik O. Prümmer-a ima tu osobitost, da na početku donosi kratak popis glasovitijih kanonista od prijašnjih vremena do danas. Uz svakoga su označena njegova važnija djela iz područja crkvenoga prava. To čitatelju daje lijep pogled u povijest kanonske literature. Na svršetku se nalazi alfabetsko kazalo stvari raspravljanih u priručniku, pa se vrlo lako može naći svaka stvar, koja se potraži. Pri kraju je u kratko prikazan postupak s rimskom kurijom pri traženju dispensa, u koju je svrhu donešeno nekoliko formulara.

O priručniku O. Prümmer-a ne može se reći, da je kakovo znanstveno djelo. Ali se mora priznati, da je zgodan, jasan i praktičan učbenik. U glavnom se osniva na Kodeksu i donosi materijal, koji je u njemu. Ali u jednom ili drugom slučaju donosi uputa, pripomena i praktičnih primjena, koje ne ćemo naći ni kod opsežnijih kanonskih djela.

Dr. Fra A. Crnica.

* * *

Dr. A. ŽIVKOVIĆ, *Problem etičke kulture. Mostar, 1927. XXVI. svez. „Savremena pitanja".* — Laička kultura, koja od francuske revolucije nastoji, da dekristianizira evropsko društvo, pokazala se u svim svojim posljedicam osobito u ovo poratno doba. Mase, koje nijesu vjerovale u drugu pravdu, nego u ovozemnu, stale su je tražiti u maču i krvi; omladina, kojoj se mnogo pričalo o ljepoti kreposti u neovisnom moralu bez zakonodavne sankcije, pred silom strasti od svega toga gotovo ništa nije razumjela i podala se strastima. Za to nikakovo čudo, da su se odgovorni elementi prepali pred ponorom, koji prijeti, i viču: natrag k moralu, natrag k etici.

Dr nam Živković u ovoj knjizi prikazuje kako danas živimo u krizi etičkih vrednota; upire prstom odakle potječe to zlo: to je cijela atmosfera, koju mi danas udišemo, štampa, kino, kazališta, zabave i sl. Pisac posebno za naše prilike ističe kao jedan od glavnih razorača etičkog života masa borba protiv svećenstva u javnome životu. Pravom pisac ističe, da su u tome pravcu braća Radići, osobito Stjepan, koji su preko svećentva i ušli u narod, učinili velikog zla. Ništa čudno onda, da odgovorni i idealniji faktori društva hlepe za moralnim popravkom i u tome pravcu rade. Veleučeni pisac riše nam one razne sisteme, koji su osnovani, da se etički osjećaj podigne na dostojnu visinu. To su sistemi t. zv. „etičke kulture", koja se ni najmanje ne obzire na Boga i religiju, već sav svoj rad temelje na „čovjeku". Takovu neku etičku kulturu, kod nas je sa velikom pompom stao, da propagira Vidovićev sarajevski pokret. Zato je opravdano što je dr. Živković ovome pokretu posvetio dobar dio knjižice. Dr je Živković već dosta toga na drugome mjestu napisao o ovome pokretu i podvrgao Vidoga umnoj i za nj poraznoj kritici. Što je u ovoj knjižici napisano o Vidovićevom pokretu čita se ugodno i uvjerava. Osobito se sviđa, što je pisac ovdje jasno otkrio i širim krugovima — što je stručnjacim inače bilo poznato — kako smiješan i neozbiljan izgleda Vidović i njegovi trabanti, kada sebe prikazuje kao neke *nove* apostole novoga evanđelja, a kada tamo sva njihova nauka nije nego *loša* imitacija već gotovo preživljelih filozofskih sistema velikih naroda. Nije ovo prvi put, da se kod nas u zvijezde kuje ono, što su drugi umniji narodi zabacili ili dapače kao lažno osudili (Häckel!). U zadnjemu (IX.) poglavlju g. pisac prikazuje u kratko, kako je nemoguć „neovisni moral", moral bez Boga. Možda je i kratkoća pro-

stora zapriječila, da neke misli nije još opširnije i dublje razvio, ali svakako i ono što je napisano uvjerava i zadovoljava.

Knjigu Dr Živkovića, kao jako savremenu i uspjelu, preporučam svima, posebno našoj laičkoj inteligenciji i đaštvu. I uopće sva izdanja mostarskih „Savremenih pitanja" morao bi da ima i čita svaki naš đak, jer mu bez jedne ozbiljne bogoslovsko-apologetske naobrazbe ne će biti moguć nikakav uspješan rad na budućem javnome katoličkome polju.

Dr Fra A. Guberina.

* * *

ZAWART A., O. M. Cap., *The History of Franciscan Preachevs.* — A Bio-Bibliographical Study. Str. 233—596. New-York, Joseph F. Wagner, 54 Park Place.

Poraj tolikih povjesnih djela o raznim vrstama rada u Franjevačkom Redu, do sada nijesmo imali malo detaljnije povijesti o Franjevačkim propovjednicima i njihovim prepovijedima. Povjesničari Reda dobro su osjećali taj nedostatak, n. pr. P. H. Holzapfel u svojoj „Geschichte des Franziskanerordens". Hvala Bogu, i to je sada popunjeno.

U Americi izlazi, pod naslovom „Franjevačke Študije" serija vrsnih radova o franjevcima. Knjiga o kojoj govorimo, sedma je u ovoj seriji. Auktor P. Anscar Zawart prihvatio se je teškog posla, da nam prikaže propovjednički rad franjevaca od prvih početaka pa do danas. Orijaški je to posao, ako gledamo i na razna mjesta i strane svijeta, gdje su ovi propovjednici radili, i na vrijeme, u kojem su živjeli (700 god.). Stoga se je ograničio samo na propovjednike iz prvog Reda.

Auktor je našao za zgodno, da djelo razdijeli na dva dijela: prije reformacije i poslije reformacije. Prvi je dio obrađen tako, da su propovjednici i njihova djela, koja se odnose na istu vrstu propovjedi, prikazana zajedno, i tako imamo sintetički pogled na sve, što je na tome polju urađeno. Glede propovjednika poslije reformacije auktor se redovito ne drži rečene metode, budući se ovi bavili raznim vrstama propovijedi, pa bi tako nastalo nepotrebno opetovanje. Prikazani su razni auktori svaki za se, i to najčešće prema raznim narodnostima, i u dužim ili kraćim periodama.

Imajući pred očima ovo djelo imaš jasan i brz pogled u sve, što je prvi franjevački Red u ovom pogledu učinio. Knjiga bi morala resiti svaku ozbiljnu, osobito franjevačku biblioteku. Nadamo se da će ubrzo ovo djelo izaći u francuskom, talijanskom i njemačkom prijevodu, da se što veći broj čitalaca uzmogne njime okoristiti.

Dr. F. Bože Vuco.

* * *

HASENOEHRL P. P., O. F. M., *Betrachtungen über die Regel u. das Leben der Minderen Brüder* im Anschlusse an das kath. Kirchenjahr. 2. Aufl. I. B. Von Advent bis Pfingsten; II. B. Von Pfingsten bis Advent. Innsbruck 1927. Verlagsanstalt Tyrolia A. G.

Već prvo izdanje ovih lijepih razmatranja, izašlo god. 1921., našlo je simpatičan prijem u javnosti, pa je u kratko vrijeme bilo rasprodano.

700-godišnjica blažene smrti sv. O. Franje dala je pobožnom piscu povod, da priredi i drugo još ljepše izdanje. Ono je primljeno još simpatičnije.

Sam naslov kaže nam predmet pojedinih razmatranja. Čitavo Pravilo Male Braće kao i pojedine njihove dužnosti bilo redovničke bilo franjevačke prikazane su u obliku razmišljanja, potkrijepljene i rasvijetljene mišljenjima ili primjerima raznih Svetaca Franjevačkog Reda, posebno samog utemeljitelja sv. O. Franje. Knjiga je koliko u svojoj cjelini toliko u pojedinim razmatranjima nešto osobito. Vrlo dobro može poslužiti redovničkim starešinama i uzgojiteljima za duhovne govore kao i za vlastitu edifikaciju. U glavnom je namijenjena djeci sv. O. Franje prvog Reda. Ali zato vrlo dobro dolazi i članovima drugih dvaju Redova, da upoznaju duh svoga sv. Oca, kao i drugim redovnicima, da uzmognu promatrati dužnosti, koje su nam svima zajedničke.

Ova knjiga ima još i tu osobitost, da na svršetku donosi razmatranja za sve glavne franjevačke svečanosti i za sve prve petke u godini. Knjiga je i s te strane još korisnija, jer može u svima ovim prigodama zgodno poslužiti kao građa za propovijedi. Mislim, da ne će biti nijednoga sina sv. O. Franje, koji razumije njemački, a ne će nabaviti ova razmatranja.

Dr. F. A. Crnica.

* * *

PEJSKA JOSEPH, *Jus Canonicum Religiosorum, III.* izd. Herder, Freiburg im Breisgau, 1927.

Redovničko pravo zauzima u crkvenom pravu donekle najvažnije mjesto. Zato je, poslije nego je publiciran novi crkveni zakonik, najviše knjiga napisano uprav o redovničkom pravu. I ova knjiga govori o redovničkom pravu. Razdijeljena je na četiri dijela. U prvom dijelu raspravlja auktor o javnom ili socijalnom redovničkom pravu, kao o naravi redovništva, o osnivanju novih redova, o eksempciji i t. d. U drugom dijelu raspravlja o općem stanju osoba redovničkih, kao o postulatu, o novicijatu, o redovničkim obvezama i t. d. U trećem dijelu govori pisac o upravi u redovima, naime o odnošaju prema rimskim kongregacijama i prema dijecezanskim biskupima, te o generalnim, provincijalnim i mjesnim starješinama. U četvrtoj joj knjizi govor o svetim stvarima. t. j. o redovničkim crkvama i kapelama, o redovničkom dijeljenju sakramenata i sl. Na svrhi ima nekoliko praktičnih dodataka.

Kako se vidi auktor ne slijedi red, koji ima novi Codex J. C. Možda bi bilo bolje za razumijevanje samog novog crkvenog zakonika, da se je pisac držao reda samih kanona, ukoliko je to moguće. Uostalom to ne ulazi u meritum knjige. Knjiga je ova o redovničkom pravu oblikom manja od mnogih drugih tumačenja redovničkog prava, ali je od njih sadržajem obilnija. Auktor kratko, ali jezgrovito, gotovo iscrpivo donosi sve, što spada na opću upravu redovnika. On je sabrao po raznim knjigama u Codex-u sve, što se odnosi na redovništvo.

Pisac, protiv mnogih uglednih kanonista i protiv same prakse u Rimu, previše oštro tumači ca. 613, §1. kao da je novi Codex oštrim mačem osjekao sva, kroz toliko vjekova uživana, zakonito stečena prava redovnička.

per communicationem. Ali kao da i sam sumlja u oštrinu svojih dokaza, jer veli, da bi moglo lako doći autentično tumačenje protivno njegovu mišljenju. No u tome slučaju, da bi to bilo tumačenje restriktivno.

Knjiga se svakako sa svojom solidnošću preporučuje.

Dr. Antunović.

* * *

1. TRICERRI P. D. M. O. P., *I canti divini.* Introduzione. Traduzione. - Commento estetico. Vol. I., in-8, str. XXIV+428, 1925. L. 20. — Vol. II, in 8. str. 418, 1926. L. 20. Casa editrice Marietti. Torino.

2. SIMON — PRADUS, *Praelectiones biblicae ad usum scholarum.* Novum Testamentum. Taurini. M. E. Marietti. Vol. I. Ed. 3. 1926, str. XXXII+652. L. 35.; Vol. II. Ed. 2. 1927, str. XXVIII+527. L. 32.

1. U posljednje doba talijanska književnost o starozavjetnim pjesmama, napose o psalmima mnogo je napredovala. Osim S. Minocchi-ja, Ricciotti-ja, Vaccari-ja istaknuli su se Scerbo, Valente, Curci i Lucci, O. D. M. *Tricerri* preveo je prema hebrejskoj ritmici cvijet starozavjetnih pjesama. K tome je pridružio književno-estetički tumač. On se nije gubio u povijesnim, kritičnim i jezikoslovnim raspitivanjima, kako sam kaže u svojemu predgovoru (I, str. VIII), nego je najveću pomlju uložio, kako bi što savršenije i bolje istaknuo *književnu ljepotu* starozavjetne hebrejske poezije nad onom ostalih kulturnih naroda. U ovomu pogledu m. p. pisac posjeduje veliku sposobnost i osobiti ukus. Prijevod mu fino teče, točno prevodi čuvajući sve vlastitosti izvornika i svojega materinskoga jezika. Poput E. Königa (Die Psalmen. Gütersloh 1927) razmješćuje psalme u razne književne grupe, koje prave na čitatelja divan estetički utisak. I u ovome razmještaju m. p. pisac posjeduje osobitu književnu i estetičku vještinu. U ovomu pravcu m. p. Tricerri jako je obogatio talijansku književnost. Paralelno uspoređujući razne pjesničke tvorevine sa onima S.Z., vidi se koliko one zaostaju u velebnoj koncepciji i izvišenosti misli za ovima. Preglednije bi bilo, da se mogu lakše sravniti, da je točno označio navedene pjesnike. Ima i lijepu paralelu iz staroasirske, babilonske i egipatske poezije. Našim književnicima od srca preporučujem ove dvije zbirke pjesama; u njima će naći najbogatiju književnu hranu i nedostiživi religiozni polet prema lijepomu i uzvišenomu.

2. Redemptorist pk. o. H. Simón priredio je „Biblička predavanja za školsku uporabu" iz N.Z. za bogoslovce. Drugo i treće izdanje napravio je njegov nasljednik O. J. Prado. U prvomu svesku tumači evanđelja; u drugomu djela apostolska, poslanice i otkrivenje. Prvi svezak je savršenije obrađen od drugoga. Činjenice pojedinih evanđelja ne tumači napose, nego *harmonično* ih sklada po redu. Najbolje su obrađeni *„Govor Kristov na gori"* (I, 296—326) i *„muka Isusova"* (str. 512—607). *Zbilja ova dva komada zaslužuju svako priznanje i pohvalu.* Drugi svezak zaostaje mnogo za prvim. Premda se i u njemu nalazi divnih stvari, n. pr. o povijesnim vrelima djela apostolskih (II², 14—27), o prvotnoj kršćanskoj hierarhiji (str. 63—74), o otajstvu u poslanici Efežanima (str. 344—369). U djelima apostolskima tumači samo govore sv. Petra i Pavla. U načinu tumačenja Pavlovih poslanica rekao bi, da se ugledaje na F. Prat (La théologie de s. Paul. Paris. P I.[10] 1924; P. II.[7] 1923), za kojim ipak zaostaje. M. p. Simón — Prado sakupio je sva pitanja, koja su prijeporna među eksegetima, u ovaj drugi svezak, a bolje spadaju na uvod, povijest, filologiju, starine i tumačenje. Stoga nije mogao djelo *savršeno* obraditi. Pored svega toga djelo će dobro doći bogoslovia, da se uopće orientiraju u N.Z.

Dr. Fra Juraj Božitković.

* * *

P. PICCIOLI O. F. M. *Manuale di Teologia Pastorale,* Firenze, Libreria Editrice Fiorentina 1927. cij. 11 lir. str. 366.

Pod gornjim naslovom O. P. napisao je sasvijem uspjeli priručnik dušobrižničkoga bogoslovlja. Odlikuje se savršenom preciznošću, jasnoćom, a obrađuje sva i moderna pitanja dužobrižništva kao na pr. Katoličku Akciju. Prvi dio radi o temeljnim poznajama pastoralnoga bogoslovlja, o pastirima, došobrižničkim službama i o pojedinim sakramentima. Drugi dio o individualnoj pastoralizaciji: o posebnim duhovnim interesima, o staleškoj različitosti, o njegi onih, što trpe, o borbi proti grijehu, o različitim grijesima, u duhovnoj umjetnosti ozdravljanja grijeha. Treće, socijalni dio raspravlja o skupnim interesima, o obitelji, o katekezi, o propovijedi, o liturgici, o Kat. Akciji i o radničkome pitanju od strane Crkve, države i kat. društva. Knjiga ima mnoge preporuke najviših crkovnjaka, što i zaslužuje.

L. B.

* * *

WENDEL HERMAN, *Bismarck und Serbien im Jahre 1866.* 8 str. 131. Kupuje se Knjižarnica Franje Baha, Beograd, Knez Mihajlova 8. Cij. D. 75.

Devetnaesti je vijek s drugom polovicom osamnaestoga vijeka doba revolucija. Narodi su se nacionalno osvješćivali. Promjene državnih granica bivale su često. Najveće su se prommjene zbile u Italiji, Njemačkoj i na Balkanu. U Njemačkoj je gvozdena ruka Bismarkova stvorila njemačko carstvo. Bismarkovoj velikonjemačkoj težnji bila je suparnica bivša Austrija. Zato je Bismark gledao Austriju srušiti. U tu svrhu je nastojao pobuniti njezine podanike, u tu svrhu je vodio pregovore s nekadanjom kneževinom Srbijom. O tome Bismarkovom dotjecaju sa Srbijom raspravlja poznati prijatelj Jugoslavena H. Wendel. Svoje podatke vadio je iz državnih arhiva u Beču, Berlinu i Beogradu. U drugom dijelu svoje knjige donosi originalne dokumente o odnošaju između Srbije i Bismarka. Ova Wendelova knjiga osvjetljuje jednu točku povijesnog razvoja, iz kojeg se je rodila današnja Jugoslavija.

Petrović.

* * *

Dr. ĆIRO KALEBIĆ — *Jedna do sada neosvijetljena benediktinska opatija* Sct. Mariae de insula Soltae u Gornjem Selu na otoku Šolti. Leonova tiskara, Split 1927. Strana 27.

Naša lokalna povijest, t. j. prošlost pojedinih naših mjesta i krajeva, slabo je proučena. Ta prošlost bila je međuto živa i bogata — zaslužuje i zato, da nam opća povijest domovine bude realnija i plastičnija. Bez dobrih monografija o pojedinim događajima, krajevima i historičkim lič-

nostima teško je — da ne rečem nemoguće je — pisati prave opće povijesti. Ova mi je misao došla u pamet, kad sam pročitao gornju brošuricu.

Vrijedni pisac, i ako po zvanju liječnik, ljubi prošlost i svoje slobodno vrijeme rado upotrebljava u čitanje starih listina, napose u istraživanje uspomena svog rodnoga kraja.

Pregledavajući godine 1925. — kao od zabave — župski arhiv u Gornjemu Selu na Šolti, namirio se je na spise jedne stare parnice iz g. 1781. Parnica po sebi nije važna, ali među prilozima nalazi se i prijepis Bule Pape Nikole V. od god. 1452. Iz nje se razabira, da je od starih vremena pa sve do polovice 15. vijeka postojala na Šolti jedna, do sada nepoznata, benediktinska opatija pod imenom *Sanctae Mariae.* Ovo je potaklo dra. K. da je stao pretraživati stare spomenike, vrtiti štampane knjige (Farlatti-a, Codex Diplomaticus, T. Arhidiakona i dr.), prebirati sačuvane mjesne predaje. I našao je prilično podataka. Ustanovio je da spomenuta opatija bi na mjestu današnjeg Gospina svetišta Sv. Marije, u Gornjemu Selu. U brošurici sabra mnogo toga što stoji u vezi s ovom opatijom i sa daljnom poviješću crkvice Sv. Marije. Dr. Ćiro sačuvao nam je u knjižici i spomen o nekim stvarima, koje je sâm vidio u mladosti, kao i predaje, koje je čuo od staraca, a što bi sve bez ove knjižice bilo lako pošlo u zaborav.

Knjižica, pisana lakim i bistrim stilom, štampana u malo primjeraka, zanimat će Šoltane, kojima je u prvom redu namijenjena. Zanimat će sigurno i povjesničare od zanata, jer piščevo razlaganje nije, što no se reče, od pasa, nego trezmeno, oslonjeno na ozbiljnim razlozima. Želio bih samo da ovaj rad potakne naše inteligentne ljude po selima i varošima neka i oni istražuju mjesnu povijest, mjesne predaje, stare spise po uredima i obiteljskim arhivima. Naći će bez dvojbe mnogo blaga, koje zaslužuje da se zabilježi i potomstvu ostavi. *F. K. E.*

* * *

D. KRSTO STOŠIĆ, *Rijeka Krka* sa 54 slika. Vlastita naklada, tisak Pučke tiskare, u Šibeniku 1927. str. 94.

Ova je knjižica bila vrlo potrebna. Krka u svom ne dugom toku (od Krčića do šibenskog tisnaca) — nešto preko 70 km. duljine — puna je prirodnih ljepota i geoloških osobitosti. Uz njezinu obalu i okolicu vezane su stotine povjesnih događaja iz doba narodne samostalnosti, iz turskog pašovanja, pače i iz rimske periode. Brojni spomenici, stare kule i ruševine, i danas su svjedoci te daleke prošlosti. Vrijedni ljubitelj starina, don K. Stošić, pokupio je iz raznih pisaca, koje je na kraju pobilježio, a i iz vlastitog potraživanja momente po kojima iskače znamenitost ove naše rijeke. Osvrnuo se je na geološku, zemljopisnu, historijsku i industrijsku stranu — i sve to ukratko ovdje prikazao. Knjižicu resi 54 slika. To joj daje osobitu cijenu i privlačivost. Šteta da ove brojne i zgodne ilustracije nijesu na boljem papiru. Format je zgodan — lako se knjiga nosi u džepu. Nacrt toka, više skrižaljka i kazalâ čine upotrebljavanje knjižice još lakšim i preglednijim.

Ovo je djelce dragocjeni vodić za strance i putnike. Ono je vrlo korisno i za svakoga, koji želi da upozna prirodno bogatstvo naše zaista lijepe domovine. *F. K. E.*

VJESNIK

Prvi kamen „Russicum"-a i otvor Instituta za kršć. arhelogiju. — *(La position des fondements de Russicum et l' ouverture de l'Institut de l'archéologie chrétienne.)* —

Dana 11. veljače, na brdu Eskvilinu, kod S. Maria Maggiore u Rimu, obavljale su se dvije svečane ceremonije; prva blagoslov temeljnoga kamena ruskog sjemeništa, a druga otvor Instituta za kršćansku Arheologiju.

Temeljni kamen blagoslovio je kard. Sincero, predsjednik „Papinske komisije za Rusiju". Preko ceremonije ruski klerici pjevali su ruske pjesme, a msgr. d'Herbigny prikazao je ukratko postanak i cilj novoga Instituta. Prisutno je bilo više kardinala, kao kard. Vanutelli, Tacci, Bisleti, Ehrle i Lucidi, te još mnogo drugih prelata i svjetovnih osoba. Kao što su se u prošlim vijekovima u Rimu podizali kolegiji za Engleze, Njemce i druge narode, da se odgoje apostoli za ove narode, koji su bili zaraženi herezama, tako isto evo sada ono 140 milijuna Rusa, koji su kao bez pastira, potaknulo je srce Sv. Oca, te je odredio, da se i za nje sagradi budući rasadnik apostola. Malen je broj svećenika, koji danas radi na tom ogromnom polju, a Sv. Oca na ovo važno djelo potaklo je i to, što vidi u ovom narodu tako oplemenjenu narav, pobožnost prema Isusu Kristu i prečistoj Djevici, pak se nada, da će to donijeti neizmjernoga ploda i da će se ovaj narod jednoć naći u pravoj i jedinoj Crkvi Isusa Krista, pod vrhovnom vlašću Petrova nasljednika u Rimu. Također nadamo se, da će ovaj narod dati Crkvi svetih i revnih misionara, koji će pomoći širiti kraljevstvo Kristovo među još poganskim narodima. Doista veličanstvena namjera!.

Zavod je pod pokroviteljstvom sv. Terezije od Djetića Isusa, zaštitnicom svih Misija, a u zahvalu prema ovoj ugodnici Božjoj — jer su se po njezinu zagovoru pribavila sredstva za gradnju — određeno je, da se ovomu Zavodu stavi naslov: Russicum S. Theresiae ab Infante Jesu.

Istog dana je bio i otvor Instituta za kršć. Arheologiju i to u prisutnosti kard. Gasparri-ja, koji je zastupao Sv. Oca, a bio je prisutan i kard. Merry del Val ujedno sa svim onim kardinalima, koji su bili i na prvoj proslavi. Podignuće ovoga važnoga Zavoda bilo je Sv. Ocu na srcu već u početku njegova ponti-

fikata, a u dekretu od 11. prosinca 1925 veli, da se je odlučio na ovo djelo „da potakne marljive mladiće svih naroda na učenje i znanstveno istraživanje spomenika kršćanske starine".

Inauguralni govor držao je rektor Instituta msgr. Kirsch, u kojemu je najprije zahvalio blagonaklonosti Sv. Oca, a zatim je ukratko prikazao razvoj kršć. Arheologije.

Poslije Kirscha govorio je msgr. Respighi o zaslugama papa od Pija IX do danas na ovomu znanstvenomu polju. Veli, da je Benedikt XV htio podignuti ovaj Institut, ali to nije mogao izvesti. Zatim pripovijeda, kako se je Pijo XI. istoga dana, kad je bio izabran, zanimao za stanje katakomba i za stanje Komisije arheoloških nauka. Na svršetku je progovorio kard. Gasparri izrazujući zadovoljstvo nad ovom ustanovom i proslavom, pa je proglasio u ime Sv. Oca Institut otvorenim.

Ove dvije ustanove u Rimu, kazivati će pokolenjima, koliki je bio zanos slavno vladajućeg Pape za raširenjem Kraljevstva Kristova i ljubav za najsvetije uspomene kršćanstva. Ovo je još jedan dokaz, da kat. Crkva nije neprijateljica znanosti i napretka.

Poučna statistika. (*Une statistique bien instructive*). — „Centralblatt and social justice" u svibanjskom broju ove godine donosi statističke podatke o stanju porođaja u mnogim evropskim državama. Porođaji se imadu uzeti na 1000 sanovnika. U Francuskoj i Elsasu i Lotaringiji porodi su bili po godinama ovoliki: 1901: 22.3; 1913: 18.9; 1925: 18.7. Njemački su porodi ovako stali. Godine 1901: 35.7; 1913: 27.5; 1925: 20.5. Na istom se putu opadanja nalazi i Belgija. Godine 1901: 29.4; 1913: 22.4; 1925: 19.6. I u Danskoj je isto. God. 1901: 29.7; 1913: 25.6; 1925: 21.1. Engleska pokazuje ovaj razmjer. Godine 1901: 29; 1913: 25; 1925: 18.6. Norveška godine 1901 imala je 29.6; 1913: 25.2; 1925: 19.8. U Holandiji je bilo poroda 1901: 32.2; 1913: 28.1; 1925: 24.3. Švedska ovako stoji: za godinu 1901: 27; 1913: 23.1; 1925: 17.5. Za Švajcarsku vrijede ove brojke: godine 1901: 29.1; 1913: 23.1; 1925: 19.3. U nestašici poroda i u Evropi i u cijelom svijetu nosi prvenstvo Švedska. Švajcarski grad Zürich imao je prije više djece sa 50.000 stanovnika nego danas sa 200.000. Italija se je mogla ovih posljednjih decenija ronositi s prvenstvom brojne djece; a i onamo je danas porod u opadanju.

Krivo je imao Maltus, kada se bojao prenapučenosti. Bit će zemaljskog blaga, ali ne će biti onih, koji će ga uživati.

Strah pred ovim crnim brojkama može da ukloni pošteni, kršćanski bračni život.

„Modus vivendi" između Sv. Stolice i Československe Republike. — Donosimo niže tekst sporazuma između Sv. Stolice i Československe Republike. Taj je sporazum nov oblik, kojim se uređuju odnošaji između Crkve i države. U československom državnom ustavu provedena je djelomična rastava Crkve i države. Češki ustav ne pripušta konkordata. Zato spomenuti sporazum nije formalni konkordat, koji bi imao snagu međunarodnog ugovora, jer ga parlamenat ne potvrđuje, a ratifikacija sa strane parlamenta je potrebna za međunarodne ugovore. Sama je češka vlada 29. I. t. g. u cijelosti usvojila „modus vivendi", pa je 2. II. t. g. izmjenom nota stupio na snagu. „Modus vivendi" doslovce glasi:

I. Sv. Stolica i Československa vlada slažu se u principu, da nijedan dio Československe Republike ne ovisi o Ordinariju, čije se sjedište nalazi izvan granica československe države, kao što, da se nijedna dioceza Československe ne smije prostirati preko granica države. Sv. Stolica i vlada Československe složit će se, što se tiče novoga omeđašivanja i nadarivanja dioceza. Radi toga organizirat će se dvije komisije, neovisne jedna o drugoj, u roku od dva mjeseca: prva formirana od Sv. Stolice, te sastavljena od delegata svih zainteresovanih dioceza pod predsjedništvom predstavnika Sv. Stolice u Pragu; druga formirana od československe vlade i sastavljena od predstavnika zainteresovanih dioceza i eksperta.

II. Administracija nepokretnih i pokretnih crkvenih dobara u Československoj, koja se sada drže pod sekvestrom, jest privremena, sve do spomenutoga ugovora u prethodnom članu i povjerena je jednoj komisiji pod predsjedništvom Episkopata zainteresovanog kraja.

III. Redovi i crkvene kongregacije, čije se kuće nalaze u Československoj ne će ovisiti o provincijalnim starješinama istoga Reda ili Kongregacije, čija se kuća nalazi izvan države. Ako je osnivanje jedne provincije u Československoj nemoguće, re-

čene redovničke kuće u Češkoslovenskoj bit će neposredno podvrgnute generalnoj kući.

Provincijalni starješine i predstojnici redovničkih kuća, koji su neposredno ovisni o generalnoj kući, biti će češkoslovenski podanici.

IV. Sv. Stolica, prije nego će imenovati nadbiskupe, diocezanske biskupe, koadjutore *cum jure succesionis*, te Ordinarija za vojsku, dostaviti će češkoslovenskoj vladi ime kandidata e da se uvjeri, da vlada nema razloga, političkog karaktera, protiviti se ovome izboru. Imenovani prelati bit će češkoslovenski podanici.

Pod razlozima političkoga karaktera podrazumijevaju se svi prigovori, koje bi vlada motivirala kao razloge, koji se odnose na sigurnost države, na pr., da je dotični kandidat skrivio iredentističnim političkim djelovanjem, separatističnim ili upravljenim protiv Ustava ili protiv javnoga mira zemlje.

Ime kandidata, naznačeno vladi od Sv. Stolice, kao što i odnosni pregovori ostati će tajni.

Što se tiče odredaba upogled Ordinarija za vojsku, ove ne će doći na snagu, nego u slučaju gdje sistem izuzetoga religioznog dušobrižništva za vojnike bude uzdržan. U ovom slučaju, u ostalom, računat će se na prigovore političkoga karaktera kao i na one, koji imaju utjecaja na položaj kandidata u vojsci.

V. Dostojanstvenici, spomenuti u prethodnom članu, poslije imenovanja Sv. Stolice, a prije nego preuzmu svoje funkcije, zaprisegnut će se Češkoslovenskoj državi slijedećom formulom: „Juro et promitto sicuti decet Episcopum fidelitatem Reipublicae Cecoslovacae necnon nihil me facturum quod sit contra salutem, securitatem, integritatem Reipublicae".

VI. Vlada u najkraćem roku pobrinut će se da uredi legalne dispozicije, koje su na snazi, prama ovome „Modus vivendi".

Potpisani kardinal sretan je izraziti Vašoj Uzvišenosti veliko zadovoljstvo Sv. Stolice za duh prijateljskog razumijevanja, koji je oživljavao pregovaranja, koja su se odnosila na spomenuti „Modus vivendi". Sv. Stolica je uvjerena, da će isti duh oživljavati ispitivanje drugih visećih pitanja, koja nijesu uređena ovim „Modus vivendi"; također i svako drugo pitanje, koje bi moglo nastati u buduće.

P. Kard. Gasparri.

Novi kardinal Protektor Franjevačkog Reda. — *(S.E. le Card. Cerretti nouveau protecteur de l'Ordre des FF. Mineurs).*— Na 26. XI. 1927. umrao je kardinal Ivan Bonzano Protektor Franjevačkog Reda. Sv. Otac Papa Pijo XI. sa očinskom dobrohotnošću udovoljio je molbi Prečasnog franjevačkog Generala te je imenovao 31. XI. iste godine posebnim breveom novim Protektorom Nj. Uzoritost Kard. Bonaventuru Cerretti-a.

Ovo imenovanje primljeno je sa osobitom radošću i oduševljenjem.

Kardinal Cerretti rodio se je 17. lipnja 1872. u Orvietu u Umbriji. Za svećenika je ređen 31. ožujka 1895. G.1894. bi imenovan tajnim komornikom i zatim tajnikom apostolskog poslanstva u Meksiku, a 1906. članom delegacije u Washingtonu.

1914. imenovan je titularnim nadbiskupom Philippopolisa, i apost. delegatom za Australiju i New-Zeland. — G. 1918. bio je kao apostolski nuncij u Parizu, te 14. decembra 1925. primi preko kardinala Dubois kardinalski šešir. Kardinal Cerretti presjedat će također kao Papin delegat ovogodišnjem međunarodnom Euharističkom Kongresu u Sydney u Australiji.

Franjevački Red dobio je u novom Protektoru vrsnog zaštitnika. Kard. Cerretti je s jedne strane iz kraja, gdje se je i sv. Franjo rodio, te duboko osjeća za Franjinu baštinu, i već zarana je opasao pas franj. III. Reda na Alverniji. S druge strane ugledni crkveni diplomat i svojim izvarednim umnim sposobnostima i svojim ugledom može pomagati svoje štićenike.

Proglas meksikanskoga generala Fernanda de Gonzalesa Artega na narod.— *(Une proclamation de général F.Gonzales au peuple méxicain.)*

„Usudni je čas kucnuo za našu domovinu. Naš je narod moralno uništen.

Sve smo sloboštine jednu po jednu izgubili. Nogama su pogazili naša ljudska prava; ognjišta nam raskopali; vjeru nam pogrdili. Sile nas da bez ikakva otpora sramotno prodajemo nevine duše naše rođene djece nametnutoj nam pokvari. Pred očima čitavoga kulturnoga svijeta, koji nas i sažaljuje, i moli se za nas, ali se i ruga nama, osramoćeni smo radi sužanstva, u koje smo dospili.

Iskrivili su i osramotili glas našega narodnoga predstavništva. U krvi žena i nevine djece ugušili su opravdane javne

prosvjede u borbi za naša prirodna građanska prava.

Vladin nas je boljševizam bacio i u materijalnu bijedu, jer je zatrpao izvore našega narodnoga blagostanja a uništio nacionalni kredit u državi i izvan nje. Već ne možemo da dišemo od pustih poreza, koje nemilosrdna vlada još okrutnije utjeruje.

Imamo tako sramotnu vladu, koja nam ne priznaje nikakvih građanskih prava, a i sam narod vodi u krvavi građanski rat, s očitom pogibelji da izgubimo i našu državnu samostalnost.

Čas je došao za sve ljude, koji još zdravo misle, a takovih je većina, da se kao potlačena raja posluži sa svojim jedinim pravom, koje mu je još preostalo, a to je pravo samoobrane, bune i ustanka. Ja i moji prijatelji već se služimo s ovim našim pravom.

Rodoljubi i prijatelji pozvali su me da budem vođ ovom rodoljubnom pokretu. Svijestan odgovornosti ove se časti i ove dužnosti primam. U mom novome svojstvu najsvečanije pozivljem cijeli meksikanski narod, neka me u ovom najvažnijem poslu pomaže. To je posao našega narodnoga oslobođenja.

Dužnost je svakoga Meksikanca, da svim silama potpomaže naš ustanak, koji ima da skrši moć današnje strahovlade, koja se jedino silom, a protiv volje naroda, na površini drži.

Treba jedamput stati na kraj izdajnim razbojnicima, koji našom pravednom krvlju našu majku zemlju natapaju. Ne mogu se više podnositi vjerska progonstva, kojima smo bez prestanka svi izloženi. Mora da dođe kraj onima, koji hoće da u svoje sebične svrhe unište naše prave meksikanske obitelji.

U ovom našem pokretu mi ćemo raditi prema stalnome nacrtu, koji ćemo narodu i objaviti. Neka narod već sada znade, da je naša namjera uspostaviti državni ustav još iz godine 1857, dakako preinačen prema našim današnjim nacionalnim potrebama. Naša je odlučna volja dokonca se junački i muževno boriti protiv današnje lažne vlade, koja nas tare pod zaštitom tobožnjega zakonodavstva.

Hrlimo u boj: za Boga, za domovinu i za slobodu!

Jedna stogodišnjica. — *(Le 2me. centenaire de l'église cathédrale à Makarska.)* — Bulom „Locum Beati Petri" Pape Leona XII. od 30 lipnja 1828. preuređeno je hierarhično stanje Crkve u Dalmaciji na način, da su ukinute neke nadbiskupije

i biskupije, te njihov teritorij podijeljen među ostale biskupije. Već odavna osjećao se u Dalmaciji preveliki broj biskupija i katedralnih kaptola, sa malenim brojem župa i pučanstva. Jer je to pitanje bilo već ranije aktuelno, nijesu se popunjale mnoge ispražnjene biskupske stolice (Makarska, Skradin, Nin, i t. d.).

Do tada bile su u Dalmaciji tri nadbiskupije: Zadarska, dubrovačka i splitska; i devet biskupija: šibenska, hvarska, kotorska, ninska, makarska, skradinska, trogirska, stonska, i korčulanska. Spomenutom bulom suprimirao je čitavo dosadašnje stanje (titulus, denominatio, natura, essentia) biskupskih crkava i katedralnih kaptola: u Korčuli, Ninu, Skradinu, Stonu, Trogiru, koji su pripojeni biskupijama: dubrovačkoj šibenskoj, i splitskoj. Na isti način za uvijek su poništena sva metropolitanska prava i naslovi nadbiskupskih crkava u Splitu i Dubrovniku, koje od tada postaju biskupske, a njihovi biskupi, sufragani Metropoliti u Zadru, zadržavajući prva mjesta između ostalih sufragana dalmatinskih.

Biskupija *makarska* pripojena je tada (unita et adjuncta) biskupiji splitskoj odredbom, da u Makarskoj bude unapred imenovan Općeniti Vikar u svojstvu pomoćnog biskupa sa naslovom koje ukinute biskupije in partibus infidelium. Biskupska crkva u Makarskoj postaje konkatedralna pod upravom biskupa u Splitu, koji se od tada naziva biskupom splitsko-makarske biskupije. Kaptol u Makarskoj — kao i onaj u Splitu — imati će prepozita, dekana i četiri kanonika, kao i četiri počasna kanonika. Posljednji biskup samostalne makarske biskupije bio je Fabijan Blašković (1779.—1819.). Iza njegove smrti upravljao je biskupijom Kapitularni Vikar, dok bulom „Locum B. Petri" nije pripojena splitskoj biskupiji. Do danas bila su u Makarskoj četiri Prepozita-biskupa: Vinko Cima, naslovni biskup Adramytensis (1852.), Kažimir Dr. Forlani, naslovni biskup Comanensis (1872.), Stjepan-Benedikt Pavlović-Lučić, nasl. biskup Nicopolitanus (1881.) i Juraj Dr. Carić, nasl. biskup Ceramensis (1906.), koji je god. 1918. imenovan biskupom splitsko-makarskim. Od toga doba stolica prepozita-biskupa u Makarskoj nije popunjena. Svećenstvo i pučanstvo iskreno želi, da se to mjesto popuni, i nade je, da će biskup u skoro vrijeme biti imenovan. Quod Deus faxit! ***D.N.D.***

O. Gabro Dr. Cvitanović u Americi. — (*Le P. G. Cvitanović missionaire en Amérique*) —

Na 29. veljače iz splitske luke sa parobrodom Wilsonom uputio se za New-York naš vrli saradnik i član uredništva O. Gabro. Pošao je u naš hrvatski franjevački komesarijat, da svojom saradnjom riječju i perom u pomoć pritiče našim iseljenicima. Prema njegovu posljednjem pismu, čini se, da će biti dodijeljen misiji u Saint Luisu. Dr. Cvitanović istakao se kao vrstan nastavnik crkevne povijesti na franjevačkom učilištu u Makarskoj i kao snažan pisac u crkvenopolemičkim pitanjima. Naš list želi sretan boravak O. Gabri u dalekoj Americi uz želju, da nas ni ubuduće ne zaboravi svojom biranom saradnjom i i bratskom skrbi u radu za naše zajedničko poduzeće.

Novi nastavnici na franjevačkoj gimnaziji u Sinju. — *Nouveaux professeurs au gymnase des P.P. Franciscains à Sinj.)*

U ovoj školskoj godini nastavili su svoja predavanja usposobljeni nastavnici na našem zavodu: O. Dr. Vladimir Radonić, koji se habilitirao na friburškoj universi u svjetovnoj povijesti sa stručnom disertacijom: „Die Klosterreform in Venedig (1767-1770)"; O. Krste Dr. Kržanić s disertacijom: „San Bonaventura e la sua scuola nella lotta contro l'avveroismo" na milanskoj universi Srca Isusova, a O. Dr. Stanko Vidić na friburškom sveučilištu iz prirodnih znanosti sa stručnom raspravom. „Grenzplasmolysewert und Saugkraft, Durresistenz und Wasserbilanz bei Bellis und Geranium."

Mlade nastavnike neka Bog krijepi u radu za Boga, Narod i Red!

Češki glas o „Novoj Reviji" — *(Un journal tchécoslovaque sur la „N. R.")* — Dnevnik češke pučke stranke u Olumucu „Našinec" donosi kratak prikaz 3. i 4. broja g. 1927. Među ostalim kaže: „Nova Revija, časopis posvećen religioznim znanostima, koji izdaje franj. samostan u Makarskoj, a rediguje ga prof. teolog. O. P. Grabić, izašla je baš ovih dana s nešto zakašnjenja kao završni broj g. 1927...." Zatim iznosi sadržaj te zaključuje: „Nova Revija ukončila takto svůj šesty ročnik a dokázala znova, že je nesporne nejlepším časopisem nabožen-skym na slovanskem jíhu." (Nova Revija je tako završila svoje šesto godište i ponovno dokazala, da je ona nesporno najbolji religiozni časopis na slovenskom jugu.)

Blažena Hosana Kotorska. — (*Bienheurense Hosanna de Kotor.*) —

Katarina Kosić rodila se na 25. studenoga 1493 u Crnoj Gori, u Kumskoj gradu Kotorske biskupije. Roditelji su joj bili skizmatici i vrlo siromašni. Katarina je bila pastirica i veoma nabožna. Još za mladih godina dođe u Kotor i nastani se kod neke katoličke obitelji kao služavka. Tu se upozna sa Trećim Redom sv. Dominika i cio svoj život u njemu provede sve do svoje smrti, koja je zateče 27. travnja 1565.

Javno je mnjijenje vjernika, pa i skizmatika, držalo Katarinu koja je u dominikanskom Redu zvala se Hosana, izgledom, svetom i moćnom pred Bogom radi njezinih vanrednih kreposti i sveta života. Ovo štovanje nigda nije prestalo, pak su je vjernici kao svetu i blaženu u svim prigodama života zazivali. Nastojanjem Dominikanskog Reda Sv. Kongregacija Obreda na 20 prosinca 1927 potvrdila je štovanje Hosane Kosić, što je sutradan i Sv. Otac Papa Pijo XI. odobrio.

I naši su kraljevi u Hosani našli i crkveno odobrenu zaštitnicu na nebesima, da nam svojim izgledom svijetli i svojom zaštitom pomaže pred licem Svevišnjega.

Novo franjevačko starešinstvo u Bosni i Hercegovini. — (*Nouveaux supérieurs des Pères Franciscains en Bosnie-Hercégovine.*)

General Franjevačkog Reda Preč. O. B. Marani imenovao je svojim pohoditeljem u franjevačkoj provinciji u Hercegovini M. P. O. A. Cikojevića, bivšeg provincijala franjev. provincije Presv. Otkupitelja u Dalmaciji, profesora moralnog bogoslovlja u Makarskoj, a u Bosni M. P. O. Dr. H. Brena, prof. bogoslovlja u Ljubljani, bivšeg komesara u Americi. M. P. O. A. Cikojević, obavivši kanonski pohod, održao je provincijalni kapitul 16. IV. t. g. u Mostaru. Na kapitulu je izabrano slijedeće starešinstvo: provincijal Dr. O. D. Mandić, kustod Dr. O. M. Čuturić, definitori: O. S. Leko, O. P. Dragičević, O. B. Majić i Dr. O. I. Jurković. Tajnikom i prokuratorom provincije imenovan je O. U. Barišić. — M. P. O. Dr. H. Bren držao je kapitul 17. IV. u Sarajevu. Tu je izabran za provincijala M. P. O. J. Markušić, za kustoda O. L. Marković, za definitore: O. V. Ladić, O. M. Šestić, O. V. Lalić, O. L. Fišić i O. M. Brandić, Dr. O. E. Krajinaić, tajnik Prov.

Radujemo se obima bratskim provincijama, što su za starešine dobile ove ugledne i savremene ljude. Starešinstvu pak želimo obilje Božjeg blagoslova u njihovu odgovronom i požrtvovnom radu.

* * *

„Croaticum" u Beču.— „Hrvatski Radiša" usvojih 25 godina života već je stekao mnogo zasluga za hrvatski narod. On je do danas opskrbio kruhom 11,196 dječaka, davši im prigode da se usposobe u kojemu od 60 raznih zanata, u kojima on upućuje mladež. Ako se uzme u obzir, da su ti dječaci ogromnom većinom iz najsiromašnijih slojeva, bez oca ili majke ili bez obojega, onda nam još više odskače ne samo njegova zasluga, nego i njegova prava potreba za naš narod.

„Radiša" nastoji sada, da bi svoje gojence slao i u strani svijet, da se upoznadu sa kulturnim proizvodima i tekovinama kod drugih prosvjetnih naroda. Budući da nam je najbliži njemački narod i na nj smo upućeni za namirenje naših životnih potreba, Radiša je odlučio, da u Beču podigne jedan zavod za jedno 120 dječaka. To bi bio internat za 90 dječaka, koji bi se kroz 3 godine poučavali u raznim strukama privrede, a imao bi još 30 mjesta za pomoćnike, koji bi se u istim strukama usavršivali.

Da ostvari svoju zamisao, Radiša je stupio u vezu s hrvatskim društvom „Prosvjeta" u Beču i nada se, da će mu dobro doći srdačna potpora našega glasovitog umjetnika na limenom rogu (Flügelhorn) g. prof. dr. Maksa Šoštarića, koji je u Austriji svojim sviranjem skupio za dobrotvorne svrhe preko 500.000 Šilinga. Za podignuće ovoga zavoda, koji će se zvati „Croaticum", zauzimlje se mnogo potpredsjednik društva „Prosvjete", naš vrli prijatelj, pukovnik u m. g. Ivan Mesić, bliži rodak slavnog ličkog junaka Don Marka Mesića.

Zavod bi ujedno bio i Hrvatski Dom, u kome bi se okupljala naša braća, što borave u Beču, a žarište svoje narodne svijesti nalazila bi u njemu naša draga braća Hrvati iz Burgelanda (Gradiška).

Željeti je, da se ova lijepa zamisao što prije ostvari.

Chronique religieuse en Yougoslavie.

St. Vénance-le premier évêque de Salone en Dalmatie? — Jusqu' au dernier temps, on a généralement cru que St. Domnius a été le premier évêque de l' ancienne capitale de la province romaine dalmate, Salone. Les études des archéologues ont ébranlé cette foi traditionelle. Aujourd' hui c' est plus que probable que cette gloire n' appartient pas à St. Domnius, mais à St. Vénance, martyr de Delminium-Duvno en Bosnie.

Notre plus grand archéologue Mgr. F. Bulić, a publié en 1926 dans le „Vjesnik hrv. arheol. društva u Zagrebu" (Bulletin de la société des archélogues croates), une étude à propos de cette question. Il vient de la publier, ces derniers jours, séparément. Selon cette étude, St Vénance, *episcopus Salonitanus*, aurait été, par erreur des manuscripts espagnols, transformé en *episcopus Toletanus*. Or. dans le catalogue des évêques de Tolédo, il n' y en a aucun avec le nom de Venantius, tandis que dans presque tous les catalogues des évêques de Salone, le nom de Venantius y est à la cinquième ou à la sixième place. Dans les martyrologes espagnols on lit: In Dalmatia illustris memoria S. Venantii Episcopi Toletani. D' après ceux-ci et d' autres sources, il serait venu en Dalmatie, en passant par Narbonne, pour y prêcher la foi chrétienne vers le milieu du 3 e. siècle, il aurait subi le martyre à Delminium (Duvno).

Mgr. Bulić explique cette erreur des copistes espagnols. Au lieu de lire Narbonne, selon lui, il faudrait lire Naronne. C'est une célèbre ville romaine en Dalmatie, actuel village de Vid près de débouchure du fleuve Neretva en Dalmatie. C' est très probable, car si l' on voulait lire Narbonne en Gaules, le texte n' aurait pre s que pas de sens. Il pense que St. Vénance, évêque des Dalmates, a subi le martyre sous l' empereur Aurélien et que ses reliques ont été ensuite transportées à Salone.

Cette idée fut déjà partagée par Farlati et M. Zeiller tandis que M. le Dr. Egger s' y oppose. Mgr. Bulić, en confirmation de son opinion, apporte une facture d' une pierre tombale, dans laquelle se trouvent trois lettres I V S qu' il explique, avec des raisons plausibles, comme terminaison du nom Venantius. Cette pierre fut trouvée dans la basilique des martyrs de Salone à Manastirine en Dalmatie. C' est d' ici que le corps aurait été ensuite transporté à Rome, au baptistère de St. Jean de Latran, où une chapelle porte son nom.

Ces raisons sont assez fortes pour prouver que, très probablement, St. Vénance fut évêque de Salone. Baronius affirme aussi qu' il fut évêque et martyre dans une de nos villes, tandis que Adó († 875) et Usuardus († vers 875) disent seulement qu' il était évêque et martyre. Farlati, d' après un martyrologe espa-

gnol, raisonne qu' il fut martyrisé à Delminium, actuel Duvno en Bosnie, d' où il aurait été transporté à Salone et d' ici, avec les corps d' autres martyrs, à Rome.

Mgr. Bulić explique comment St. Domnius ait été tenu pour le premier évêque de Salone. Domnius, le premier ou le deuxième successeur de Vénance, a eu pour successeur au siège épiscopal un de ses neuveus avec le nom de Primus. Ce nom était disparu et resté en oubli jusqu' à l' an 1901, quand on trouva son sarcofage à Salone. Les chroniqueurs et les copistes postérieurs lisaient ce mot, non pas comme un nom personnel, mais comme le nombre ordrnaire, c. à d. *Domnius* ou *Domnio primus episcopus Salonitanus* — Domnius ou Domnio, le premier évêque de Salone. En telle qualité St. Domnius est encore aujourd' hui vénéré dans l' église et diocèse de Split. St. Vénance cependant fut complétement oublié juqu' à Farlati. Celui-ci le reprocha aux Dalmates, dans son auvrage Illyricum Sacrum, p. 1, col. 1. C' est à cause de cela que, vers l' an 1786, dans l' église de Split son culte fut établis et fixé au jour de 6 avril avec le rite de duplex maius.

Mgr. Bulić propose à l' église de Duvno (Delminium) de reconnaitre St. Vénance comme son premier évangélisateur et que dans la nouvelle église de Županjac, qu' on batit en mémoire du couronnement du premier roi croate Tomislav, on lui consacre du moins un autel.

* * *

Un monument à Grgur Ninski (Grégoire, évêque de Nin en Dalmatie) à Split en Dalmatie. — Chez nous la tradition est générale que, en 925 et 928, aient été tenu, à Split, en présence du premier noi croate Tomislav, d' autres nobles croates et des légats du St, Siège, deux conciles, où l' usage de la langue paléo-slave ou glagolitza dans la liturgie aurait été solennellement défendu. L'évêque de Nin, Gregoire Dobre, qui était à ce temps-là l'unique évèque et archevêque croate — les autres évêques des diocèses croates étaient pour quelque temps avant le roi Tomislav, soumis au patriarche de Constantinople-y s'aurait opiniâtrément opposé et contre les conclusions du premier concile appelé au Pape JeanX. Pour cela il est vénéré chez catholiques, l'exaltent comme champion dans le combat contre les ainsi dites pretensions et la tyrannie de l' Eglise Romaine, et ne cessent pas de le déclarer comme leur prédécesseur.

D'autres aussi, qui ne sont pas apostats, pensent presque de meme et, à cause de cela, voudraient rendre sa mémoire éternelle. La commune de Split va lui batir un monument et le plus grand seulpteur croate — non pas the great sculptor Serbian, comme écrit „The Evening New-York World" a sculpté, à cette fin, une statue, représentant l'evêque de Nin, Grégoire.

On dispute, à présent, où placer la statue. Quelques uns voudraient la placer dans l'intérieur du palais de Dioclétien, parce que cela répondraient, comme ils disent, mieux à l'idée historique qu' elle représente. D' autres proposent de la mettre près de péristyle du même palais. Contre la première proposition est non seulement lavis de célèbres archéologues, v. Mgr. Bulić, M. Zeiller, M. Hébrard etc., mais aussi l'histoire toute entière. Quoi de commun aurait l'évêque croate de Nin du 10. siècle avec le palais de Dioclétien du 4. siècle? Il est évident qu' il s'agit ici surtout, comment mieux présenter le célèbre évêque comme adversaire de l'Eglise romaine.

On oublie facilement une circonstance qui nous montre que toute cette entreprise est sans un fondement historique. On croit et on veux croire que l'évêque Grégoire a combattu pour le maitien de la glagolitza dans la liturgie, et on ne pense pas que selon l'unique source historique que nous avons à ce propos,il n'a pas prononcé un seul mot en faveur de la glagolitza. Il est vrai, entre les canons du premier concile de Split il y en a deux qui défendent l'usage de la glagolitza dans la liturgie. Mais nous avons, avec Mgr. Srebrnić, déjà deux fois prouvé que ce sont des intrepolations dans le texte rédigé d'une autre main tandis que le texte primitif nous est resté jusqu' à présent inconnu. Supposons que ce texte soit original et exact, néanmoins nous ne trouvons en lui absolument rien qui prouve que l'évêque Grégoire ait été le héros de la langue nationale au concile. Il s' oppose et apelle au Pape Jean *X*. contre les canons qui le soumettaient à la jurisdiction de l'archevêque de Split, mais il n'a pas prononcé un seul mot ni appelé au Pape en faveur de la glagolitza. C' est ainsi dans la plus longue rédaction de la Historia Salonitana de Thomas l'archidiacre de Split, tandis que dans l'autre rédaction plus courte, il n' y a aucun mot ni des conciles ni de la glagolitza. D'autres documents nous n'en avons pas.

Il est donc évident que toute l'affaire pour l'érection d'un monument et toute la gloire de l'évêque Grégoire, comme héros au combat pour le maintien de la langue nationale dans la liturgie, répose sur un mensonge historique. Ce mensonge est de-

venu immortel par un tableau de notre grand peintre C. Medović, où est dépente la dispute de la glagolitza, et qui aussi, par cela, est privé de son fondement historique.

* * *

La Société littéraire de St. Jérome à Zagreb.

Le 30 septembre de l'a. crt. la Société littéraire de St. Jérome à Zagreb va célébrer le 60e anniversaire de son travail. Cette Société a été fondée en 1868., à l'initiative du cardinal-archevêque de Zagreb, Mgr. G. Haulik, avec la fin de propager la bonne presse parmi le peuple croate.

Dans les 60 ans de sa vie la Société a infiniment mérité de notre peuple. Déjà son premier président M. le chanoine T. Gajdek, avec le comité de rédaction, a su gagner pour la Société les plus illustres écrivains croates. Le comité actuel, avec le chanoine Knežić en tête et M. le. docteur J. Andrić, rédacteur en chef des publications de la Société, n'y cède nullement, plutôt, le surpasse de beaucoup.

La Société publit chaque an 4 ou 5 livres: un annuaire appelé Danica (Etoile du matin) et 3 ou 4 autres du sujet instructif ou amusant. Danica est l'annuaire le plus répandu chez nous. Actuellement il est publié en 50,000 jusqu'a 100,000 exemplaires. Depuis 1869 jusqu'à la fin de la guerre, la Société a publié 190 livres en 5,000.000 exemplaires.

La Société compte maintenant plus de mille rédacteurs et 70.000 membres. Outre la Danica et les publications ordinations, elle fait des publicatins extraordinaires. Les premières se composent de 4 livres qui, imprimées en 25.000 exemplaires, et se propagent pour le prix de 20 dinars, pour les membres de la Société, pour les autres 40 dinars. Les publications extraordinaires, destinées aux classes plus élevées, ont le tirage de 10.000 exemplaires. La Société édite aussi une revue mansuelle familiale, nommée „Naša Gospa Lurdska" (Notre Dame de Lourdes). Jusqu'à présent la Société a publié 4,500.000 de livres du sujet instructif, 1,200.000 du sujet religieux ou moral, 1,300.000 du sujet amusant: en tout 7,000.000 des livres.

Cette Société littéraire possède une maison à elle et se développe de plus en plus en une Maison de bonne presse pour le peuple croate.

Kratka ocjena knjiga poslanih uredništvu.

Linhardt Dr., Das Geheimnis des Kelches, 120 (VIII-150). Freiburg i Herder. 1928. Cij. nevez. 2.40 M. — Poznati pisac iznosi u ovome djelu 15 korizmenih razmatranja o Muci Isusovoj. I ako je predmet običan, pisac u nj ulijeva novi duh, pa se čita s osobitim zanimanjem i duhovnom koršću.

Wassmann E. S. J., Eins in Gott, Gedanken eines christlichen Naturforschers. Herder, Freiburg i B. 1928. — Treće pomnoženo izdanje knjige „Kršćanski monizam". Ime Wassmanovo pokazuje veliku apologetsku vrijednost ove oblikom male, ali sadržajem velike knjižice.

Jehle E., Christliche Grundlehren. Herder, Freiburg i. B. 1928. *Isli. — Christliche Lebenskunde.* Herder, Cij. 0.90M. — Moderni katehet E. Jehle podaje u prvoj knjižici osnovni kršćanski dogmatski nauk, a drugoj temelje moralnog življenja. Druga je knjižica mala moralka i sociologija. Obe su knjižice određene za poodrasliju mladež, za onu naime, koja je blizu da ostavi školu. Obe knjižice dobro će doći našim katehetima, da i oni s ovom metodom u nas porade.

Leiber R. S. J. Konnersreuth. 12_0 (VI-48), Herder, Freiburg i. B. 1928. Cij. 0.80 M. — Ime knjižice označuje, o čemu se radi: stigmatizacija Terezije Neumann. Tko se želi ukratko upoznati sa znanstvenim katoličkim pogledima o ovome izvanrednom slučaju,nek posegne za ovom knjižicom.

John Svenson, Sonnentage, Herder, Freib. i. B.927, Cij.vez.4M

Isti, Nonni, ib. 1926 — Poznati zanimivi romani iz islandskog života. Prvi je roman doživio 25 izdanja. To pokazuje, kolika je zanimivost Svensonovih islandskih događaja.

Brey, Von ewiger Liebe, 12_0 (VI-184). Herder. — Spisateljica u ovoj knjižici gori ljubavi prema Bogu u presv. Euharistiji. Njezini pjesnički osjećaji i sammog čitaoca pjesnički uzdižu do ljubavi prema Bogu u presv. Euharistiji.

Babler O.F., Strom ze srdce. Olomouc. — Mala je to knjižica pjesama o Kristu. Priredio ih je i preveoOtto F. Babler. Pjesmice su zasta miomirisne mladice iz srca, koje se diže k Bogu. Izabrane su iz raznih narodnih pjesama. Najviše ih ima iz hrvatskog i srpskog narodnog blaga.

Heilmann Dr. A., Vom Kostbarem Leben, 8° (VIII-192), Herder, 1927. Cij. vez. 3 M. — Dr. Heilmann ovdje finim načinom govori o sreći u životu. Čita se sa svom ugodnošću. Modernim stilom otvara modernoj duši put k pravoj, k vječnoj sreći.

Butler Dr. C. Sancti Benedicti Regula, 2. izd. Herder, 1927. — Sv. Benedikt je prvi, koji je dao stalna pravila redovnicima na Zapadu. Zato je vrlo interesantno znati tačan tekst tih pravila, izvore njihove i t. d. Učeni benediktinac Dr. Butler to nam daje u ovoj knjizi. Nadodaje i neke druge spise sv. Benedikta o životu monaha.

Kümmel K., Heilige Jugendzeit. Erzählungen für jugendliche Kommunikanten. 8° (XVI—354), 15 izd. Herder 1928. Cij. nevez. 3.60 M. Najbolje sredstvo za religiozni život jest sv. Pričest. Posebno sv. Pričest čuva mladost od tjelesne i duševne pokvare. Na mladenačku fantaziju najbolje djeluju primjeri. Takovih je dosta u ovoj lijepoj knjizi, pa će ona

djelovati veoma pobudno.

Gaston P. I., L'Eternel Féminin, Téqui, Paris 1927. — Knjižica nam podaje zanimive bilješke o feminizmu: crkva i ženska kultura, izborno pravo za ženske, obitelj i njezina glava i t. d. Kako je i u nas ženski pokret porastao, to su i za nas pitanja u ovome djelu obrađena vrlo aktuelna.

Duplessy ch. E., Le catéchisme en. problèmes. 8⁰ (X—300). Paris, Téqui, 1928. — Poznati francuski pisac kanonik Duplesy obrađuje katekizam na osobiti način: u problemima. Ali je način obradbe neobičan. On sve nauke podaje kao u nekim zagonetkama. Djeca se moraju domišljati. Tim se budi pažnja, dosljedno dublje će ostati primljeni nauk u srcu i pameti. Knjiga je vrlo zgodna za katehete.

Isti, Résumé de Catéchisme, Téqui, str. 58. 1928. — To je izvadak iz gornje veće knjige za samu djecu.

Herbiniere Em., Charles-Herni de la Bouillerie. Paris, Téqui, 1928. — Ako ikad, to danas fali pravog uzgoja kod mladosti. U knjižici se opisuje život i rad jednog dječaka učenika francuskog sjemeništa u Rimu. Za uzgojitelje mladeži poučno.

Ivasović Don F., Pouka o sakramentu sv. Reda.

Isti, Pouka o sakramentu Zadnjeg Pomazanja. Split, Hrvatska Knjižara, 1928. Cijena svakome kom. D. 5. — Veleč. Ivasović u ovim dvjema malim knjižicama tumači u upitima i odgovorima spomenuta dva sakramenta. Knjižice su određene za puk. Naš puk takovih pouka treba.

Cvjetnjak sv. Antuna Paduvanskog ili pobožnost Trinaest Utoraka i razne druge pobožnosti i molitve na čast istome svecu. V. izdanje. Izdali OO. Konventualci, Split 1928. Cij. 15 D. — U ovome cvjetnjaku naći će pobožne duše raznovrsno cvijeće, koje će moći pokloniti sv. Anti.

Rodić O. I., nadbiskup beogradsko- smederovski, *Pastirsko Pismo.* Beograd 1928.

Bonefačić Dr. K., biskup splitsko-makarski, *Pastirsko Pismo.* Split 1928.

Srebrnić Dr. J., biskup krčki, *O Kršćanskoj obitelji.* Pastirska poslanica. Sušak 1928. 1

Mileta Dr. fra J., biskup šibenski, *O vjeri, o crkvi i o sekti starokatolika.* Pastirska poslanica. Šibenik 1928.

Njaradi Dr. D., biskup križevački, *Sveta tajna ženidbe i kršćanski život u porodici.* Križevci 1928. Naručuje se kod Knj. Nar. Prosvjete Zagreb, Cij. 3 D.

Koja su najvažnija pitanja u savremenom religioznom kršćanskom življenju, to najjasnije možemo čitati iz pastirskih pisama dijecezanskih biskupa. Nadbiskup beogradski upire prstom u kraljevstvo nebesko danas, kad svak, i to strastveno traži kraljevstvo zemaljsko. Biskup splitski protiv moderne težnje za nevaljalom slobodom pokazuje, u čemu stoji prava sloboda. Biskup šibenski daje svome stadu pravu pouku o vjeri i o crkvi, kada vuci razdiraoci zalijeću se u njegovo stado i meću metež i zabunu. Svjetski je rat uzdrmao stanicu društvenog života — obitelj, pa biskup krčki i križevački meću meleme na tu rak-ranu, koja prijeti, da uništi čitav društveni poredak. Sve najtoplije preporučamo.